

43 SZÁM
LEGJOBB KÖNYVEK

MÓRICZ ZSIGMOND:

L. eleg. g.

557. *th*

Ara:
1.50
korona

**Mese
a zöld füvön**

Az ÉRDEKES ÚTSÁG KIADÁSA BUDAPEST

A divat áldozatai

Abban a nagy igazságtalanságban, amellyel a kizsákmányoló tőke osztályokra tagolta az embereket, olyanformán, hogy a legtöbbje dolgozott egész életén át, mint egy rabszolga, egy kicsi réteg ellenben a dolgozó tömegeknek a verejtékéből teljesen dologtalanul élte le életét, minden pontnál megdőböntő világszemléleti képekre bukkanunk. A fölcicomázott, drágakövekkel ékesített, vastag bundákba burkolt, selyembe és bársonyba öltözött, nagytollas kalapu gazdag divathölgyeknek például bizonyosan csak egyetlen pillanatukat se rontotta meg az a gondolat, hogy a cicoma, drágaság és disz, amelyet magukon viselnek, emberéletek árán kerül hozzájuk. Az a sok cifraság, az a sok drágakő, ékszer, toll, igazgyöngy és prém, amit a gazdag asszonyok semmittevéiben töltött életének egyedüli vágya volt, gyilkos gazdagság volt, mert emberi életeknek kellett elveszniök azért, hogy ezek az ékességek odakerüljenek a cifra asszonyokhoz. A fehér hermelinbundák, a cobolyprémes és farkasbőrös drága bundák, mind emberéletnek árán kerültek elő a vadonokból, a földnek szinte hozzáférhetetlen vadászterületeiről. Az emberi kulturától távol, a legnagyobb nélkülözések közepette élük le életüket a prémvadászok a havas északi tájakon, a hómezőkön, a fagyos északi erdőkben, megküzdének éhséggel, a természet ellenes erőivel, a vadállatokkal és mindezt csak azért, hogy a cifra asszonyoknak olyan bundái legyenek, amelyeknek az árából tisztességgel és boldogan esztendőikig élhetnének a becsületes, dolgozó munkáscsaládok. Csak annyit fizettek a prémvadásznak az elejtett vadak bundájáért, hogy éppen pusztá életét tengethesse tovább és soha

meg ne szabaduljon az őserdőkben, a rengetegekből, hanem élete végéig ott raboskodjék és gyűjtse a prémeket a gazdagok számára. Rengeteg emberéletet pusztítottak el a vadállatok a prémvadászok között. A struccollakat és paradicsommadártollakat saját életük veszélyeztetésével hozzák el a tollvadászatra kiküldött vakmerő emberek. A brazilai meg egyéb exotikus tájak őserdőiben a paradicsommadarakra és más csodálatos tollazatu madarakra vadászva, hányszor estek a vadászok áldozatául a vadállatoknak, a leselkedő óriáskigyóknak, amelyeknek közeledését észre sem vették, míg a tarka madarakra lövöldöztek. És mint szörnyű kép ott emelkedik szemünk elé az igazgyöngyök felszínre hozásának víziója. A dugdagdag hölgyek nyakán hidegen és érzéktelenül ragyogtak a gyöngyök. Éppen olyan érzéketlenül, mint amilyen rideg és érzéketlen volt mindig az emberi szenvedésekkel szemben a kapitalista tőkés társadalom. Szerencsétlen emberpáriák, maláji vademberek buvárruha nélkül lebukszik a mélybe, a tengerfenékre és felhozzák onnét a gyöngytermő kagylókat. Cápák fenyegetik őket a mélyben és polipok, lehúzzák a kanyargós vízi növények és de sok nem jön fel többé a mélyből azok közül, akik leszállnak a gazdagok ékes gyöngyeiért! Akik feljönnek is, rövid pár esztendő alatt tüdejüket végleg megrontja a víz nyomása, róncsokká lesznek és nyomorultan elpusztulnak, mint a gazdagság áldozatai. Megszámíthatatlan a gyilkos gazdagság áldozatainak száma, akiknek mind hiúságokért, cínálkodásért kellett meghalniuk. De vége lesz a gyilkos gazdagságnak, mihelyt beteljesül a világváltozó eszme: a világ proletárjainak egyesülése!

MÓRICZ-ZSIGMOND:
Mese a zöld fűvön

15.588/43

1919

192

A „Legjobb Könyvek“ egy-egy kötete minden második szombaton jelenik meg.

I.

A végbeliek megunták a nagy nyomorúságot, mert immár tizenhat hónap óta nem kaptak semmi fizetést, avagy zsoldot.

Zöld fűre mentek hát, mert éhen nem halhattak; ha a király elfelejtkezett róluk, maguknak kellett utána nézni, hogy valamit szerezzenek szabad portyázással, a zöld fűvön legelő csordákból és ménesekből.

De a világ nagyon szegény volt, hiába kóboroltak el napi járásra, nem tudtak elégségest szerezni. Tanját vertek hát egy kisedet erdő sarkában s szapora tüzeket rakta, a zöld mezőben, hogy legalább az isten hidege meg ne vegye a szegény magyart.

Megeredt aztán a beszéd, ahogy ott heverték a kövér fűben, a rongyos dolmányokon s míg éhesen várták a fáról szedett kövér varnyubiók sültét, keserűen emlegették a magas hatalmakat.

— Ha öfölsége akasztófátul vagy rabságtul váltott volna ki bennünket, mégis kegyelmesebb fejedelemnek kellene hozzánk lennie! — mondta busan egy varnyubajuszu, csöndes magyar.

— Az rabnak is mindennapi kenyerre megadatik, mi pedig szabad emberek vagyunk s éhhez kell vesz-

szünk, — dörmögte a másik vitéz lomhán.

— Bezzeg sok vértünk hullásával, jó volt, hogy szolgáltunk az vár megszállásakor és azután fogva!

— Ennyi sok hűséges szolgálattunk után mind gyermekestül ki kell mennünk az nagy éhség és nyomorúság miá!

— Örökös búdosásra!...

Éhesen, erőszakosan kacagott fel egy fiatal fickó:

— Zalavárott száz hajdunak kellett vón lenni, de mikor meggyűtt az német kommandáns, csak négyet tanált a várban, a többi elment, mert harapás kenyerük sem volt. Ha a kapitány az emelőskaput fel akarja vonni, asszonyokat kell segítségül híjnia, mert férfi nincs kéznél.

Öregebbek bólogattak.

— Nem is lehet immár császárt, királyt szolgálni. Minden vitézlő ember az urak fizetésére siet, mert az urak az ő szolgáljuk fizetésében el nem lopnak, hanem pénzrül, pénzre megfizetnek! Annak felette jószágokat is sokat osztanak közikben.

— Minden kastélyt, minden udvarházat külön kell az uraknak örömetni, sok vitéz ember leli még kenyerét ebben az országban.

— Bizony, ha ez sem volna, egy-
szer csak néki keseredne a vitézlő
nép és elszánnván magát, akár éhen,
akár a kötélben, neki már mindegy!
S oly dolgokat cselekszenek, akit
bizony sok véka buzával nem cse-
rélne fel üfelsége!

— Se a beste rossz posztókkal,
akivel kifizetik a katonát pénz he-
lyett.

— A komáromi naszádosokról
hozták, hogy már ruhájuk sincs.
Sokan közülök, mikor az őrségre
mennek, a feleségeik ruháját és ci-
pőjét veszik fel!

Igy folyt a szó, mérgesen, pana-
szosan, keservesen, míg csak meg
nem sült a kis madárpecsenye, amit
ugy őriztek a nyárson maguknak,
mint az éhes eb a kőncot.

Lassan mégis falatozni lehetett s
evés alatt elcsendesedtek.

*

Teli hold volt s az égen apró fel-
hők kergetőztek.

— Lesz eső?

— Hogy lenne. Holdtelésen nincs
eső. A fényes hold mind felszítja a
vizet a fellegekből. Avval mosdik,
azér olyan fényes az ábrázata.

— Hajnalra lesz eső.

— A lehet, mer akkorra már ki-
öntik a mosódó vizet...

— Sokat tud kend Miklós vitéz.

— Hát, sokat jártam, tapasztal-
tam.

Miklós vitéz egy kidőlt nagy tör-
zsen ült, amelynek ágait mind le-
hasgatták a tüzre. Két kezét lelő-
gatta a csizmaszárakig s lomhán
nézett messze, a teli hold alatt el, a
táncoló fényességi mezőkre. Bajsza
hosszan lógott le s németesen volt
sodoritva kenő nélkül, sűrű szemöl-
dökei egészen leborították az apró,
szürke szemeit, mint a tyukborító
kas a kotlóst.

— Már nem is kapnak katonát az
ezerkapitányok, — kezdte újra a
varnyubajuszu s zsiros száját törül-
gette, — mert nincs bor. Ha bor vol-
na, bezzeg többen jönnének.

— Hagyjátok már az unott nótát,

— szólalt meg hirtelen méreggel
Miklós vitéz, — inkább mesélek
egyet...

— Hallgassatok mán, — kiabál-
tak többen, — Miklós vitéz mesél.

— Zabolát a nyelvetekre!

— Csend a harasztban!

Lassan lecsendesedtek s szép ka-
rikába heverték a fatörzs körül és
Miklós vitéz így mesélt:

— Magam se tudom mán, hol volt,
Ókespurgába, vagy Magdapurgába,
de németiek közt voltunk akkor az
Forgács uram dandárával. A cse-
hekre indultunk, de vitézlő Forgács
uram azt mondja vala: Fiaim, mink
csak azon legyünk, hogy mennél
jobban éljünk, mert az német latrok
is, ha hozzánk gyűnnek, csak kiél-
nek bennünket az német zsoldosok,
hát itt a jó mód, hogy visszaadjuk
nékiek az kölcsönt. De a jámbor
csehekben kevés kárt tegyünk, mert
hitükért kelle őket vágni, mán pe-
dig az én áldott feleségem egy hi-
ten van velük, hát nem akarom a jó
asszonyszemélem szívét gyötreni.

Megértettük a szót, meg is fogad-
tuk.

Hanemhát jól élni nehéz volt,
mert kicsi volt a zsold, de nagy a
drágaság. Egy ember két forint hó-
pénzből nem nagyon rázhatja a ron-
gyot kapzsi németek közt, ahol min-
dennek ára van és minden házon
olyan kapu, mint a szigeti váré. Hát
csak annyival tudtuk megtoldani a
vant, amennyihez nagy furfangosan
hozzá lehetett szabadulni; persze,
voltak köztünk ügyes félkézalkmá-
rok, akik a Krisztus balszemét is
kilopták volna, így aztán mégis
csak megvoltunk valahogy telelőbe.

Hej ott esett velem a legfajna-
bb istória...

Lányeset...

Mer az tudnivaló, hogy a német
ugy őrzy a lányát a magyar kato-
nátul, mint az ördögtül. Vagy még
jobban. A lányceselédet, meg a
fiatal asszonyokat mind elzárták
szem elől, míg ott tanyáztunk a leg-
belső házba, meg a pincékbe; én

azt hiszem, még be is földelték őket, hogy ki se lehessen ásni. Legalább három hétig senki se dicsekedett vele, hogy csak egyet is látott belőlük.

Haj micsoda legény voltam én akkor. Nyalka gyerek, szép kis szöke bajuszom volt, hosszú barna hajam, kék szemem, fehér bőröm, mint egy lánynak. Olyan kezem, lábam, hogy a császárhoz akartak vinni apródnak, de hát egy szót se tudtam németül, osztán nem akartam tanulni, mer mikor egyszer egy szót kimondtam a németek módjára, hát olyan röhögés lett, hogy majd elcsúsztem szégyenletemben. Plát mondok, rajtam ne nevelsen senki, inkább megmaradok havipénzes hajdukatónának... Nagyon ostoba egy fickó voltam én...

De a lányféle mind utánam nézett ám. Azoktul nem is félttem, még ha németecske lett vón is a lelkem. Mert már nagyon kikoplaltam magamat utánuk. Ha tudtam vón, hol lelek rá egyre, a körmömmel kivájtam volna akármelyik köfalú ház ódalát, mikor egyszer csak mi történik.

Hát az történik, hogy mikor őrt állok a város szélén, egy magas fal tövében, ahonnan messzire látni lehetett a girbe-gurba hegyeket, osztán kegyetlen unom ám magamat, hát egyszer csak kacagást hallok a magasban. Lánykacagást. Nézelődök felfelé. Nem látok senkit, csak olyan apró ablakokat, mint egy gyerekfej. Ujra kacagnak. Ujra csak nézek, mán kinéztem a szemem, még se látok semmit. Hát harmadszor megint hallok kacagást s ahogy felemelem a fejem, valami esett az arcomba. Majd kiverte a szemem.

— Hinnye az angyalát mondok, — valami jánycseléd csufot üz belőlem s lehajlok, hogy felvegyem a kavicsot, amivel megdobott. Hát egy fényes arany van előttem a földön...

A szájátva figyelő katonák felsikkantottak a meglepetéstől.

— Ejhó! — mondták irigyen.

— Egy fényes aranytallér! — mondta Miklós vitéz s ököllel magyarázott, maga is felelevenedve.

Hát ez jól kezdődik, gondolom magamba, ha ez a fejérszemély úgy görájja az aranyat, mint más a békasót; osztán megforgattam az aranyat jobbról, balról. No, annak után nézünk, aki ezt küldte. De a fal kegyetlen meredek volt, azon egy bakkecske se ment volna fel, az ablak igen-igen magasán és tovább egy árva hangot se hallottam a setét kis mély ablakokból...

Szerettem volna utáná járni, ki s miféle lehet az én kacagó kis jánycselédem, de az arany kegyetlen nyomta a zsebemet. Hát gondoltam, majd holnap utáná látok, ma elébb a sürgős dolgot intézzük el. Mentem a cimborák után, mutatom az aranyat. Lett ám öröm. Akkor éccaka olyan dárídót csaptunk az aranyból, hogy még a legöregebb strázsameszter is úgy nyult el a földön, mint egy bornyu...

Másnap délutánra kialszom magamat, megyek megint a tett helyre. Mán várt a kis valaki, akinek még csak nyomát se lehetett látni, de mihelyt odaértem, abba a minutumban hallottam a kacagását.

— Ejnye, istenem, teremtöm — mondok magamba — hogy fogok én ennek a dolognak végire járni.

És csak nézek, csak bámulok fel. De akár az égre, akár a házra, semmit se láttam.

Elfordítom a fejem, hát valami koppan a süvegemen. Még a fejem bubját is ugyan megütötte.

Kaparom, mi az. Ujra egy arany.

— No megesett, kendnek — szólott egy heverő vitéz. — Ha ez így ment mindennap, akkor jól teleltek kentek Ókespurgába!

— Mán ecsém pedig ez akár hiszed, akár nem, így ment egy hétig. Minden napra kijárt nekem az arany. De azt reggelre úgy eltüntették, mintha nem is lett vón. Az egész dandár felhízott borral az én szeren-

csémen, de úgy is tartottak, mint egy ölbeli malacot.

Hát a hetedik napon, épen mikor már nagyon furdalt a lelkiismeret, hogy a sok aranyért még csak annak se jártam utána, miféle ház lehet ez, belőlről, a városból és ki s mi lakhat benne, hogy annál annyi a szeméten az aranypénz, hogy a gyerekek is avval hajigálnak az utcára, mondom, akkor napon megint hallom a kacagást. És ahogy felpislogok, hát uram fia egy kötélhágcsó ereszkedik lefelé csendesdeden az egyik ablakból.

Leért az egészen hozzámig.

Megfogom, jó erős. Rálépek, megbírok. Magam se vettem észre, csak mikor már odafenn voltam az ablakrésen.

Olyan egy ablak volt az, hogy öles mély volt a vágása, hanem belől egy akkora kisi nyílás, hogy azt hittem, egy ötesztendő gyerek nem tud bebujni rajta.

— De azért bebujt kend, ugy-e Miklós bácsi!

— Be én ecsém, ha egy patkány-juk lett vóna.

Hát ahogy mán félig beszuszakolom magam valami setét kamrába, egy kis sikoltást hallok. Avval se törődtem, leugrottam.

Megdörgölöm a szemem, hát egyedül vagyok egy kis házba. Annyi volt az, mint egy pince, csak egy öreg asztal volt benne, meg valami lóca.

— No, mondok. Miklós ecsém, bé csak bé, de ki innen hogy lesz! Töm-lőc ez, akármi legyenek.

Nézem az ajtót, nyílik. Bedugom a fejem, hát egy testes öreg némbér bámul rám. De mintha kísértetet lát-na. Még a visitás is a torkán akad-t.

A zöld fűvön heverő katonák mind feléberedtek, egyszerre megmozdult a hallgatók serege s apró kacagá-sokkal lestek ki minden szót a Mik-lós vitéz meséjén. Ez maga is feltü-zesedett a vidám figyelők szemétől s pattogva vágta a szót.

Mondom néki: Ne féljen öreg-

anyám, nem vagyok én rossz gye-rek! Azt mondja rá: nikszpiksz!

Tyhü, így magamba, akkor már jól nézünk ki, ha ilyen jól értünk egymás nyelvéen.

Szólók azér a fejércselédnek: már csak azt mondja meg, ki s ki volt, aki aranyakat górált az én süve-gemre!... Nem érti. Leveszem a sü-veget és mutogatom neki, hogy így potyognak rá az aranyak! Egyszer csak észbe kap, nyul a tarsolyába és kimarkol belőle vagy egy félma-rokra való ezüstöt. Kinálta erősen.

Ej, mondok, nem vagyok én se ha-ramia, se martalóc, magyar hajdu va-gyok én. Nem jöttem én pénzért s pedrem a bajszomat, lány kell ne-kem, csók! Cp, cp, cp!

Hát halljátok, a vén tűzrevaló ezt is elérte és el kezd szemérmesen mosolyogni, huzódogni, pironkodni, de egyre csak azt mondogatja: táj-fel, tájfel!

Hosszan elnyúló, hatalmas kaca-gás tört ki a katonák erős, egészsé-ges tüdejéből. Hanyatt vetették magu-kat némelyek a fűben, míg mások a süvegüket vetették magasra, vagy egymás hátát verték ököllel.

— No Miklós bátya — kiabálták a fiatalok — most oszt mit csinált kend.

II.

Miklós vitéz megpederte a bajszát.

— Ájj fel, ájj fel! — mondok neki, hogy aszondi Tájfel, Tájfel — még le se ültem, öreganyám, eszem a szentjit! De csak keritse elő nekem azt a kis jánt, akinek kacagását hallottam a hegyről... Hát lám csak, az ördögök öregannya, ezt is magára veszi és úgy somolyog, mint aki vackorba harapott...

A katonák elnyultak a nevetéstől a földön, egymást rugták s csiklandoz-ták és bolondos szokat vetettek köz-be, úgy hogy jó ideig nem is folytat-hatta beszédét Miklós, a vitéz.

— Hát s osztán!... S mi lött be-lőle! — követelöztek a többiek.

— S mi lött ám! — szólala Miklós — hát az lött, hogy a mama csak feláll maga s kitarja két karját s azt mondja azon a zörgő mogyoró nyelven: nem bánom na, ha megölelsz is, szép magyar levente, csak kiméld fiatalságomat!

A zöld füben hemperegtek a hajduvitézek.

— No én beleestem, mint légy a mézbe, e tisztas személybe, mondok magamba s csak menni akarok beljebb egy házzal.

De ahogy ezt látja a vénség, csak elsápad, olyan fakó lesz, mint az ón. S azt mondja: Jaj ne menj szerelmes szép magyar leventém, kardokkal állanak, török törrel, német füstllyal odakinn a fegyveresek, mind kardélre hánynak!

— Nem bánom én, ha igen is — mondék — de én az én csillagszemű királylányomat ezer ördög közt is megkeresem!

Meg ám, ha odakinn csakugyan kardcsörgést nem hallok. Vastag német szóval káromkodott odakinn valaki. Az én öreg asszonyomnak el kezd lógni a lába az ijedtségtől, de aztán csak kifujja magát s int nekem, hogy legalább álljak félre az ajtóból.

Sarokba huzódtam, ű meg kinéz. Hát az ajtónyílásnak egy percentjén át láttam ám, hogy odakint vannak vagy tizen, nagy vastag emberek, nyuzott képű cseh szolgák, akik nagy dorongokat szorongattak a markukban s a szájuk tájékozott, mint a veszett kutya.

Tyhü, mondok, ennek már fele se tréfa, de azért magam sem eresztetem bockorba a bátorságot, hanem marokra kaptam a kardomat, hogyha már kell, de ingyen nem adom ám magam!

De odakinn csak beszéltek, beszéltek. Valami fene hangu ember azt vallatta, ki van odabenn! De az én öreg cselédem esküdözött, hogy senki! Nincs ott egy lélek sem! Nem akarták hinni! Hát nézzék meg

kendtek, mondta a vénasszony, erre aztán elhitték.

Na, mondok, nagy kő esett le a szívemről, nem azért, mintha féltettem volna az életemet, hanem mert megesküdtem magamban, hogy addig nem halok meg, míg az aranyat szóró, ezüstöt kacagó kis lányt meg nem találom.

Bejön a vén asszony nagy frissen s bezárja az ajtót. Azt mondja: No adta hajduja, most az egyszer megmentettem az életedet! Hanem most már vigyen a kánya, mert ha ezek mégis be találnak kukkantani, úgy mislikbe vágnak, hogy semmi doktor össze nem rakja a csontodat.

Azt mondom neki, hogy: No azon egyet se busuljék nérémasszony, csak mondja meg már vakhára, hogy ki volt az a kis lánycseléd, aki kötelet eresztett le nekem...

— De hát hogy értették meg egymás szavát, — kottyant belé egy fürgé eszü kis legény a vitézek közül, — ha nem tudott magyarul, kend meg németül!

— Kotty belé! — mordult fel Miklós, a vitéz. — Hiszen az, hogy nem értették egymás szavát. Ű mondta a magáét, én is a magamét. Hát osztán ű is beszélt, én is beszéltem, mintha csak a legjobban értették vón egymás beszédit. Hanem ipp azt akarom mondani, hogy a vén bestia mindent értett, amit nem kellett, hanem mikor a lányról szólottam, akkor mindig siketnek tette magát. Mikor osztán elkezdtem ujra kézzel-lábbal magyarázni a csókot, ölelést, hát csak el-sikkantja magát és azt mondja: Hát angyalom, tubicám, ha már annyira megáhitottál, isten neki fakeseszt, én a tied, te az enyim, ásó, kapá választ el egymástól. Avval csak a nyakamba esik, mint egy zsák, oszt a két követ karjával úgy körül karolja a nyakamat, hogy azt hittem, mindjárt belefulok.

— Micsinált kend? Megesókulta?

— Meg én az irgalmát. Nem bánom én, ha asszony, még ha hétszáz esztendő se. De ez nem is volt ám

olyan idősecske, csak látszott annak. Tüzes vót az eszemadta, csak hát a hamuszínü ruhája vénítette.

Mikor aztán meglapogattam a lapickáját, hát el kezdett könyörögni, hogy de most már menjek, ha kedves az életem, mert jön a hétfejú sárkány, már érzi a füstjít. Mert a német embereknek igazában olyan a szaga, mint a pokolbeli sárkányé. Azér is szeretik a német menyecskék annyira a magyar leventéket.

De bezzeg a pénzt is csak tömte ám a zsebembe. Nem tudom én hol szedte, hol vette, hanem azon vettem észre, majd leszakad a mentém, majd kijukad a salavárim a sok nehéz ezüsttől.

Hát láttam, most nem lehet itt semmire menni, szépen felmásztam az ablakba, kipréséltem magamat a szűk lyukon, ami olyan szűk volt, hogy mikor kívül vótam rajta, négysegletes lettem mindenestül, mint mikor a tolófánk téstát keresztül nyomják a szerszámon.

Akkor osztán leereszkedtem a fene nagy mélységbe, bizony, még a homlokom is megtörültem ám, mikor földet ért a talpam.

Még egyszer felköszöntem a süveggel a vár ablakába, ahonnan megint csak kihallottam az ezüst csendes kacagást, mintha gilice madár csicsogott volna messzéről...

Ami késik, nem mulik, gondolom magamba, avval mentem a cimborák után. Kiöntöttem a sok temérdek pénzt az asztalra.

Reggelre egy fia se maradt belőle, az egész had mind az én boromat itta.

— Jó vón, ha legalább egy pintet most adna kelmed belőle.

— Bizony magam is meginnám, — morgott Miklós vitéz. — Pedig mi-csoda borokat ittunk. Rajnai bort. Az ám az igazi. Olyan sárga, mint az arany. Zöld tüvegkancsóból bibáltuk, azt úgy lehet ám a torkon lenyelni, aztat a bort, mint a folyó mézet, az ember egyet se kortyint, csak kitátja a száját, osztán simán ereszti lefelé a gégáján a bort, mint-

ha a Tisza zuhogna le, csendesen, gyönyörűségesen, mindenestül, ha egy török naszád volna rajta, azt se vennénk észre. Meg azok a jóféle borkorcsolyák, mindenféle német sütemény, puha, édes, porlós, hogyha megágyaz vele az ember a gyomrában, hordószámra tudja inni a rajnait. Meg kis füstös halacskákat ropogtatnak mellé, olyanokat, mint a kisujjam, még a nyálat is felolvasztja az ember szájában...

— Ne beszéljen kend Miklós bátya, mert isten ugyse, kicsordult a szájam sarkán a nyálam.

— Ej, ilyeket mondani, — dünyögtek itt is, ott is a csillagos éjszakában a kiéhezett kikoplalt katonák, — biz isten jobb vóna felke-rekenni, osztán neki indulni a zöld mezőnek, osztán addig menni, addig menni, míg csak ott nem jukadnánk ki valahol a világ jobbik sarkában, ahol tejjel, mézzel folyik a víz is, sült disznó jár a mezőn, késsel a hátában...

— Hát a kis jánnyal mi lett? — kérdezte valaki messziről, a libegő holdvilágon s Miklós vitéz felvette a mesét, tovább szötte, fonta.

— A kis lány is előkerül, csak várj sorodra!

Még addig sok minden esett.

Másnap délután megint ott állottam én a megszokott helyemen, a ménkö nagy várfal tövében.

Hát megint csak hallok a kacározást.

Felnézek félszemmél a magasba, mint mikor a kakas les a toronyra. Hát amint nézek, nézdegélek, egy kis fehér valamit látok lefelé libbenni, lebbenni, mintha az égből jönne. Hoza a szél lefelé a kis ablakból, keringett, mint valami nagy lepke és leereszkedett a kinyújtott kardom hegyire.

Uramjézus, mondok, hát ez már mi lehet.

Egy kis keszkenő volt.

Annyi volt, mint a tenyerem. Kiterjegettem, valami fájjin jó szag terjengett belőle, sok fáradalommal var-

rott kis keszkenő volt, valahol még most is meg kellene lenni az iszákomban, ha el nem pusztult volna. De mi mindent megőrt már azóta az idő, hát ugyan hogyan örte volna meg azt a kis semmiséget!

A szememre tettem, az orcámra simítottam. Ugyan istenem, gondolkodtam, hogy s mint jutok én még ennek a varrójához. Hogy fogom én valaha megcsókolni azt a kicsi kis kezét, aki ezt himezte, szélnek eresztette.

Még a nagy hegyek is meghomályosodtak már előttem, úgy elővett az érzékeny álmom, ha rágondoltam keserű sorsomra, hogy tegnap milyen közel jártam az én tündérszép meseangalomhoz. De hiszen, csak még egyszer volnék ott, tudom istenem, hogy kardélre hánynék minden bestyét németet, hanem még a köfalat is keresztül vágnám, míg meg nem lelem az én csillagomat.

No nem soká kellett bucsálódnom, látom ám, hogy megint ereszkedik lefelé, mintha csak egyenest az égi menyországból jönne, a kötélaljtörja.

Én bizony egyet se gondoltam, csak marokra kaptam a legelső botját, mikor a kezemhez ért és rá.

Egy perc múlva már odafenn jártam az ablakba. A másik percben már benn a szobába, a harmadik percben már vasra voltam verve, olyan bilincsek a kezemen, lábamon, hogy huszonnégy fontos ágyugolyók voltak rákötve súlyának.

Még a számát se értem kinyitni, már végem volt, mint egy pocegérnek, aki a lesőbe ugrott.

— Istenek istene!

Egyszerre a lélekzetek is fenn akadtak a fűvön. A heverő katonák megdöbbenve hallották az újabb fordulatot. S apró, ijedt pissenések és meghökkenő tekintetek figyeltek Miklós vitégre.

— Ugy biz a. Egy vak varnyunak több ereje van, mint nekem volt abban a percben. Ott guzsorodtam egy sarokban, mint valami gombolyag kötélen s előttem a kis házban egy cso-

mó hegyes saruju német lán^{cs}as verte fel a földet a fustélya végével.

Egy hegyes kis ványvadt képtű ember parancsolt nekik, az volt a gazda. Nagyon ugrált s csak úgy tájékozott a szája, míg engem szidott az annya nyelvin, a szíve csuszolt vón le a helyirül.

Mikor osztán elunta a szót, csak előállit egyet az emberei közül, osztán ráparancsol, hogy engem vegyen a hátára.

Az osztán felvett és cipelt, mint a bornyut a mészáros.

Átalvittek abba a kis házba, ahol tegnap az öreg asszonnyal cicáztam, onnan egy harmadikba, negyedik, tízedikbe, míg csak egy fényes, nagy terembe nem értünk.

Az volt ám csak a gazdag szoba. Tele volt arany, ezüst marhával, padlásig volt rakva a polcon a sok arany billikom, ezüst gyertyatartó, nagy tálak, kiverve emberfigurákkal, meg állatokkal, csak úgy szikrázott még a nap is, ahogy besütött rá. Belöktek egy nagy vasas láda tövébe, avval rám zárták az ajtót. De micsoda ajtót. Ilyen vastag vasrudakból volt az ajtó, mint a kezem szára, de olyan sűrűn, hogy egy pucér macska se tudott volna keresztül mászni közte. Az egész teremnek kettévágta a közepeit, mintha csak azért csinálták volna, hogy a nagy, teméntelen házat kétélféle szakassza. A belső volt a kincseskamara, a külső a pénzváltóhely. Mert megésmertem ám, hogy pénzváltó a ház gazdája, vagy purgermájszter, vagy ilyesmi, fene aki jobban tudja. Íróasztal volt a külső szobában, a belsőben meg a kincsek, velem együtt. No, mondok, Miklós cimborá, felvitte az isten a dolgod, hogy egy kutya nimet pénzváltónak ilyen könnyű szerrel bejutottál a kincses ládjába.

Az ajtót jól bézárolták, három lakatot tettek rá, avval otthagytak előtte örzeni három komondor csehet, nagy csákányokkal, a többi meg elment.

Csak azt tudtam vón, hogy mit

Karnak, az istenadták. De hiába ugattak, különösen az a nyuzott, kezshedt gazdájuk, egy kukkot se érttem a vartyogásukból.

Hanem azt értettem, hogy fenem-dő kellemetes volt a fekvésem. So-se hittem vón, hogy az arany, meg az ezüst úgy nyomja az ember oldalbordáját. Mindig azon imádkoztam, hogy bár annyi kincsem vóna, hogy még a feküvőhelyem is azon legyen, de most ugyancsak forgo-lódtam, hogy valami sima helyre forog-
ják a sok egymásrahányt kan-csórul, mi egymásrul.

Azok meg odaki csak néztek, néz-tek, oszt eccer csak elkezdtek rö-
högni kegyetlen.

Megmérgestem.

— Te, — szólok ki nekik, — ver-
jek diót a csontotokkal! azt hiszitek
kifogtok egy magyar hajdun!

Avval nekiláttam foggal, osztán
egy-kettőre úgy kiódtam magam a
guzsbul, mintha rajtam se lett vol-
na. Kibujtam belőle, mint a lepke a
bujkából. Azok csak ámultak, bá-
multak, mikor látták, hogy már sza-
badon nyujtózok.

III.

Akkor aztán körülnéztem. Hát
pajtás, láttatok valaha pénzt, vagy
se, de én láttam akkor. Mindakét
szememet jóllakattam a nézésével.
Még fel is peckeltem őket, hogy:
most vizslassatok, most bámészkod-
jatok, mert többet mig világ ez vi-
lág, ebbe nem lesz módotok, hogy
ennyi kincsbe duskálkodjatok. Osz-
tán marokra szedtem a pénzt. A
nagy vasas ládák mind tele voltak
színtig, még ki is csorgott belőlük
a sok arany. Így szórtam én két
kézzel, lapáttal, mint mikor gyerek-
koromba az anyám buzát mosott,
osztán ponyván szárította, osztán
én belehasaltam a tisztába, mintha
fürdik az ember a tóba. Még a ka-
romon is felhúztam az ujjast, úgy
nyultam bele, hogy a bőröm mind
érje az aranyat. Szép sárga volt az

arany és nagyobbreszt átlátszó hó-
lyagba volt kötve, amin úgy fénylik
át az arany, mint a lantornás abla-
kon a nap.

— Mit ér, ha nem volt a kendé,
Miklós vitéz! — szólott egy a sok
közül a zöldben.

— Nem volt az enyém? Ki meri
azt mondani! Akkor mind az enyém
volt, mind a kezembe fogtam, csak
ugy szíjtam a jó hidegségét a forró
tenyeremmel. De meg azután csak
neki láttam, levettem magamról a
rossz katonaköntöst, osztán felöl-
töttem tetőtől talpig. A száramra
zsinóros nadrágot húztam, amelyik
arannyal szőtt zsinórral volt ki-
hánnyva gazdagon, a lábamra a le-
hányt rossz hajdusaru helyett deli
csizmát, a lábikráimig se ért a szára,
a vállamra nyalka kurta dolmányt,
csak eddig ért e, combig, hogy a
nadrág sujtása messze viritson, az
alja meg úgy szétállott, mint egy
kisasszony derekán, de mentét is
vettem, csonka ujjut, panyókára vet-
ve, akkora perémmel, hogy a vállá-
mat takarta. A fejemre pici süve-
get, két hosszú struccetollal, gyé-
mántos boglárával... Csak a haja-
mat kellett vón megorotválni,
olyan levente lett belőlem, olvasat-
lan elmehettem volna a bécsi csá-
szár legszebbik báljára.

— No te rossz abaköpenyeg, —
kacagott egy legény a földön heve-
rő fehér, sáros köpönyegen, —
ugyan pironkodhatsz, ebannya,
hogy most ilyes nagyurnak szó-
gálsz.

— Én is lerugnám rossz salavá-
rimat egy olyan gunyáért, még csak
nem is sopánkodnék utána, — má-
sikuk morgott.

— Csak legalább jó vón a posz-
tója, de most esztendeje is, mikor
fizetés volt, olyan fájlondist attak,
hogy egy hónapra már mind ki volt
az embernek a térgye, könyöke be-
lőle, — sóhajt a harmadik.

— Kétesztendei hópénzből nem
telik ki egy ötő ruha. Most is milye-
nek vagyunk, még a másvilágon se

állhatunk meg tisztességesen az Ur-
isten öfelsége előtt.

— No csak jöjjön az fizető kapi-
tány, ebbörbe ötöztetjük ükigyel-
mét, ha még egyszer karasia-posztó
nélkül lát bennünket a mustrán.

— Jobb a szür, meg a daróc, mint
az ü posztajuk, csak volna bár, az
ugyan el nem feslik, ha szél ráfuj.

— Hallgassatok má, ni milyen
fenn van a fiastyuk, oszt még nem
is hallottuk, mi lett hát a Miklós bá-
tyával a nimet kamarájába.

Miklós vitéz bevárta míg csönd
lett, aztán folytatta.

— Derekamra jó görbe török kar-
dot kötöttem, vállamra kurta puskát
vetettem, akinek aranyból volt ki-
verve az nyaka. Csak azt sajnálot-
tam, hogy por nem volt más, csak
aranypor zacskóban, avval pedig
mindent lehet, de lüni nem. Hanem
bezzeg megtömtem véle tarsolyom,
amit a combomra akasztottam,
aranyzsinórral még más zacskókat
is kötöttem nyakamba, hogy ugy
voltam, mint az orvosságárus.

Hát mig én ott készülődök, készü-
lödök, csak megszólálnak a német
lanckenétek, akik engem strázsál-
tak. Nem értettem szavukat, de lát-
tam nyáluknak csorgását. Ha az
ajtó bé nem lett volna zárolva, ük
is szívesen állottak volna bévül,
hogy velem ötözzenek. Csak hedrál-
tak nekem, nyujtogatták a marku-
kat, hogy vessek nekik is némi
nemü aranyat. Kaptok mondok, ele-
get benne, csak nyissátok ki az
ajtót.

Hát ezt nem tudták terni, hanem
csak jön egy szép szolgálóleány s
nagy fürgén vet szemet én reám az
ajtónak nyílásain át. Pedertem baj-
szomat és mondom neki: No szép
hugám, eszem azt a ragyogó csilla-
godat, most ments meg, egész éle-
tedre boldoggá teszek.

Aligha értette szómat, de csak pi-
rult a szentem, osztán sürgette a
nyuzottakat, hogy nyissanak ajtót.
Még kised szütyőjébe is nyult,
amely oldalán fityegett s abból kul-

csokat vett elő, magyarázván, hogy
evvel kinyithassák az ajtónak zá-
rait. Én is ígértem osztán aranyat
bősséggel, csak kieressenek. A há-
rom németnek nagyon kedvére volt
a dolog, csak féltek a hátulütő fá-
tul, ha két ház ehévé lesznek.

Én is kinyujtok ám a rácson egy
marok aranyat s szétoosztom köztük,
nézték az éhesek, szinte szemük ki-
fordult. De a gaz Luciperek nézték
ám a leányzót is és elkezdtek csip-
desni s azt kívánták tőle, hogy ki-
ereszthenek engem a kalitkából, ha
előbb sorra csókolja őket.

— Hii! A hollók golyózzanak a
szemükkel! — szisszent fel egy le-
gény.

— Mer szép volt a lány, — foly-
tatta Miklós vitéz, — feje, puha
bőre volt, kis pirosság is volt az or-
cája élin. Nagy, kövér kezei voltak,
nagy tögye, derék combjai, ha itt
vóna, tudom nyársra menne érte
még kend is öreg komé. Csak ugy
olvadt bennem is a vér és csordo-
gált lefelé, meg felfelé, mig láttam,
hogy a bestyék legyeskednek körü-
löttem. Eb a lelke, magam se tuttam
mit mondjak a szegény jánának;
mert szerettem vóna komendálni,
hogy: hugám hadd csak a kutyák-
nak, ha engem kiszabadítanak érte;
de felperzselődött bennem a magyar
vér, hogy csak nem menekszek egy
jánybecsület árán. A szegény jány
csak huzódózott, csak sikongatott,
de mikor látta, hogy nem megy más-
kép, takaros orcáját még egyszer
felém fordította, rám vetette két
szép kis szemét, osztán odaatta az
egyik kulcsot az egyik ebnek. Az
mindjárt levette az első lakatot s
avval neki a lánynak... Átölelte
derékon, csak ugy ropogott a gyen-
ge fejérszeméj, a két nagy marká-
val körültagogatta s csókolta, ahol
érte.

A vitézek megmozogtak, felsőhaj-
tottak, mintha szél rengeti a nádast.

— Mikor a második lanckenét ke-
rült sorra, az is megódotta a laka-
tot és neki a lánynak... A fogamat

csikorgattam dühömben és olyanokat sóhajtottam, mint az éh farkas. Roszszul hegedülnek, ebül táncolnak itt nekem, mondék s kinokat faltam és az öklömet martam. A szegény teremtés csak rám vetette szép szeme páráját és mintha azt mondta volna, no, szép magyar vitéz, vagy fizeted vissza nekem, vagy sem ezt a mai napot, de én már életem adom érted. Ott lenni rekeszbe, mint a bezárt tigrisnek; csak kovályogtam és a fejemet martam ököllel. Kevésnek láttam a fegyvert magamon, török hancsárokba válogattam, meg négy-élű kis hegyes törökben, német pectergében, hogy mit verjek szívéükben vagy magaméban. A lány ott hevert már a márványkövön és a fehér bőrén egészen szét volt tépve a ruha, nagy fehér melle kibukott és rózsás volt és le volt törve, mint száraról a basarózsa virágja.

Tikkasztó csönd volt a zöld mezőn, távolról valami állat felnyerített, rá a lovak nyihogni kezdtek és rugtak és nyertettek. Az asszonytalan tavaszi éjszakában a sok férfi kirugott testtel, szikkadt nyállal a szájában fülelt a szóra és vad érzéssel élte, látta tovább a ki nem monddottat.

— A harmadik eb németje alig várta, hogy sor kerüljön rá, kimarkolta a kulcsot a lány kezéből s levetette a harmadik lakatot is az ajtóról. Mintha én ott se lettem volna; elvette az Isten az eszét az ebének.

No én is ki onnan. Markomban a kurta dákos, egy ugrással torkában szakasztottam. Ugy keresztül döftem rajta a kést, mintha vajba szurtam volna, szinte a kezemfeje kijött a tulsó oldalon, a hátán.

Akkor a másikra, aki csak alig birt észbe kapni. Tollas bot volt a balkezemben, nehéz ezüstből vert súlyos buzogány. Fejében vágtam, ahol arcát értem, s mind leszakadt a porfája. Orrátul lefelé minden csontjai lehámlottak, mintha tököt vág bottal az ember a marha elé. Hanem a két karja a levegőbe kalimpált, maga se

tudta mit kezdjen, osztán csak elfordult, ledőlt, mint a felrugott bálvány és úgy tekerdőzött a földön, mint a levágott nyaku kakas.

— Huj rá, huj! — üvöltötte el egy inaslegény a hajdu farkasordítást s a zöld fűvön, a hideg hold fényében gyönyörűségben lesték a fene kegyetlenség véres szavát a hajduk.

— A harmadik kardot huzott ekorra. Ez volt az első, amék a jánt megszegyenítette. A, hogy mentem neki. Te kellesz nekem komé, mondok, csak te hibáztál még, hogy eleven hust egyek. Így ihogtam neki, mint lu az abrakos tarisznának, s egy hajdufogással ki a markából a kardot, hogy az ajtó felső sarkában állott meg, úgy kirepült, egy araszra ment a deszkába a hegye. Avval a markomba a gégejét s ráfeküdtem, mint egy jánycselédre. Kell neked csók!... Kell!... s vágtam — emlékszel még az ebellelte nimet anyádéra? — s ütöttem. Most markomba szakad huncut lelked.

— Fűzfahegedűhöz nádvonu... — lihegett fel egy legény.

— Mikor osztán felállottam, mint embernek ember farkasa — látom ám, hogy a jány ott áll szemét-száját eltátva, sápadt, mint a holt, azt hitte, hogy eszementtel van összezárva, aki csak úgy rágja az embereket, mint a réti farkas, azt se nézi ki s kicsoda. Elmosolyodtam magamat s megemeltem nyalka süvegemet, de az csak nézett rám az árva boldogtalan. Most mit tegyek evvel, mondok, hogy ép észre hozzam. Hiába szólok hozzá, mint egy gerlicéhez, nem érti szavam, mivel fizetsem ki nagy ijedtségeért. Elkezdtem neki a hajdutáncot járni.

Sikkantva csapott fel tenyérbe egynéhány a lázban, lihegve heverők közül s felhújjákolt valamelyik:

— Ej huj, táncra tánc!

— Jó táncos, jó dógos! — helyeselte a másik.

— Engem uccse úgy eljártam, mint Esztergom árkában, mikor a

nagy ostrom vót, a töröknek ahogy jártuk... versenyt az ágyugolyókkal!

Fellélekzettek. Nagy dicsőség nagy emléke szállotta meg szívüket.

Csönd lett. Az erdők sarkában szél indult s végigzugatta a friss hajtásokkal teli lombokat. A csillagok hűvösen fénylettek, az éjszakai szél végigszántotta a legények hátacsigáját.

— Tehenre hajdu! — mondta a varnyubajszu vastag hangján s magára huzta az abaköpenyeget.

Miklós vitéz egyet sóhajtott, még egyet hallgatott, aztán folytatta.

— A jány csak a szivire tette a kezét, meg sirt, nevetett, a szeméből könny csordogált, az orcáján meg piros öröm színe támadt.

Fogta a kulcsokat, sorra felrakta a lakatot mind s egyenként becsukta. Avval a zsebembe gyömöszölte még azt az aranyat is, amit kipotyogtattam s kézenfogvást vitt ki a tereméből, be abba a kis házba, ahonnan a kötélalajtorja le volt eresztve az ablakon. Ott egy levelet vett ki a kebliből, a mellemre tette, az üngem alá dugta s erőtetett, hogy kifelé az ablakon.

De biz én nem tudtam hova lenni, mint a tökke esett egér. Mit csináljak evvel a jánnal, ha itt hagyom, még baja lesz miattam szegénynek... Ej, mit, mondok, jöszte velem rózsám!

Jött volna is szegény, de az anyja boldogságát! vastag volt a lelkem, nem fért ki az ablakon. Még a fejét csak ki tudta dugni valahogy utánam, de már a többije benn szorult. Megfogtam a kontyát, annál fogva vontam kifelé, de azt mondta, hogy inkább elereszt magamba.

Adtam hát neki visszaszájjal egy pár forró csókot, osztán neki a széles világnak. Egy jányba kilenc ördög lakozik, majd csak kívágja magát.

A három lanckenétet istuccse jobban szántam, csak hát azér nem sir-

tam utánuk, mer ugyis van elég a fajtájukból.

— Van! — szólt bele a sötétben hallgatók közül egyik komolyan — veszne a magjuk. Azok eszik el kenyerünket orrunk előtt.

IV.

— Mán az igaz, — mondta a varnyubajszu vén legény, — egy lanckenét söldos nyolc hajdunak eszi meg kenyerét.

— Igenis nyolc századnak! — mondta a másik, — mert azokat rendesen fizetik, dupla zsolddal, sóléhennel, mindennel, mink meg tizenkét hó óta fityinget sem kaptunk.

— Úgy is fizet meg nekik az Isten.

— De még a fölséges császárnak is.

— Annak a legjobban, mert hiába választunk fel könyörgő hadnagyot, hiába küldjük fel nagy költségünkkel Bécsbe zsoldért könyörgeni, mindig üres marékka bocsátja alá.

— Aztat hiszik, hogy angyal természetjén vagyunk.

— Hát! Hogy széllel élünk.

— Ruhátalan járunk.

— Nekünk semmi se kell, csak üres szó.

— Rendeljenek a végekbe oly népet, akinek sem enniök, sem inniök nem kell, se ruha, se semmi, azok majd fizetést nem kívánnak.

— Bezzeg a lanckenétok mindig torkig vagynak a jóban; ha béteszik a lábukat ez hazában, mindjárt előveszi őket, a girhesöket a debreceni hideglelés: olyan kövérek egyszerre, mint a hizott tulok.

— Hogyne, mikor annyit esznek mindenkor, míg ujjokkal elérik.

— De milyen otthon vannak nálunk.

— Hiába, hazája embernek, hol jól folyik dolga.

— Ej az Uristen öfölsége még ezt megfizeti a császárnak, mert úgy megveri mind testiben, mind lelkiben és minden dolgában úgy szerencsét-

Tenné teszi, hogy minden fejedelmek közt például leszen.

— Ne is busuljon ked Miklós vitéz, hogy akkor amaz nyuzott képi lanckenéteknek nyakát szegte, mint békáknak.

— Busul a patvar, — mondta gondolataiból felriasztva Miklós vitéz, — de hadd beszéltem ki a többit, aki hátra vagyon.

Mert ahogy én nagy fényes ruhában fölmegyek a táborunkba, csak szalutéroznak ám nekem az őrtálló katonák és a legfiatalabb istrázsa-mester elibem áll, hogy aszongya, ne vegyem zokon, de most nincs itt semmi fejbevaló, maga az ezereskapitány urunk is fenn van a város mestere, bírāja, hogy magyaros mestere, bírāja, hogy a magyar legényt fogtak a rabláson, azt most négy darabba vágják, úgy szegezik a város négy kapujára.

— Szegezük az anyjuk hét kinját, — mondok nevetve, — hát nem ismer ked Andorás mester?

— Miklós ecsém! — rikkantott Andorás, — te vagy-e, vagy csak a lelke?

— Magam én, csak adjék ked valamit falni, maj meglátják.

Attak osztán egy ürülapockát, úgy bevágtam én azt, akár egy galambfit.

Hát osztán elmeséltem egyet-mást az istóriából, úgy tátotta ott a száját kiki, mint ti most.

Délebedre került haza az ezereskapitány. Mikor meglátott a nyalka ruhába csak eltáta szemit-száját s úgy kacagott, majd megszakadt a horpasza.

— No te ugy ki vagy nyalva, mondta, mint az ürge pünkösdbe. Hát hogy jutottál ehez.

Elmeséltem neki. Kinjába nevetett mán; oszt ti is elmondta, hogy a németek hogy meglelték az üres kalickát, meg a levágott lanckenéteket, meg a rendre bélatekatolt ajtót, meg esküdtek, hogy ördöge van a hajduknak s most már azt követelték, hogy a gróf vigye innen a magyarjait, s kongatják ördög ellen a harangokat.

— No csak te ne mutogasd magad, — mondta Forgács ezredeskapitány uram — holnapután virradóra neki eredünk, tovább innen, mert mán magam is megelégteltem itt a csinyeitek.

Hej de nekem fájt ám a szivem az én tündéremért, akiért mán annyit tüsténkedtem, törekedtem, még se jutottam hozzá, hogy bár csak egy pilantásra lássam az arculatját.

De el is szántam ám magam, hogy egy életem, egy halálom, még egy próbát teszek. Még egyszer elmegyek az ablaka alá . . .

Ebben a percben az erdő felől csörtetés hallatszott. A zöld füben heverő vitézek, akik csendes, álmos elandalodással hallgatták már a Miklós vitéz édesdeden folyó beszédjét, felütötték a fejüket.

— Török! . . . — sivitotta egy éles hang a lombok alól fojtva. — Itt gyün a kontyos.

Mindenki térdre ugrott, csákányát markolta.

— Gyer elő! — mordult parancsolva a hallgatag falkanagy, akit otthon választottak el kapitányuknak s aki méltósággal viselte ez alkalmi tisztségét.

Egy fiatal legény állott elő.

— Mit láttál?

— Láttuk a Gergővel valami ötven kontyos jöttét. Sok nehéz zsákmánnyal rakott lovak vannak velük. Itt az uton vádolnak előre. Bort kellett nyakalniuk, mert semmit se vettek észre bennünk.

— Csülökre hajdu! — szólt a falkanagy.

Szívósan, villogó szemmel, megfeszült inakkal állottak körül a portyázó hajduk.

Fenn az égen a csillagok is izzóan villogtak le rájuk.

— Ki lesz martalék.

Öten, hatan ugrottak elő, a falkanagy rájuk nézett. Négyet rendelt első csapatnak, hetet másodiknak, tizenketten maradtak utolsóira.

— Kiki megtegye emberül a dolgát.

A legények a nagy éjszakában összecsikorgtatták a fogukat s olyan erővel markolták a csákány nyelvét, reszketett belé az öklük.

— Aki e szerencsét megrontja, halál fia.

— Ugy, — mormogták helyeselve.

— Mindenki kettőt üt le, a harmadikat keresi.

— Első rátán a martalék szétugraszta. A másikon a lesők szétverik, mi a harmadikon koncra vetjük. Egy se szabaduljon!

— Ugy.

— Hátról levágni a lóról . . . A lónak baja ne legyen; egynek se.

— Ugy.

— Előre, huj!

Halkan, félelmesen, mint a torokbaszakadt farkasüvöltés adták ki a hangot, a dörmögő, rémitő *huj rá huj-t* s szinte nesz nélkül, alig valami csörtetéssel haladt be az elötretolt két kis csapat az erdő sötét útjára.

— Tüzet!

Egy pillanat alatt szétgázolták a hamvadó tüzeket s földdel hányták be a parázsló fadarabokat.

Aztán váró izgalommal lesték a távot. Készen, lesen, guggolva, hogy bármely percben rajta lehessenek az ellenen.

A távolban gyanutlanul közeledett a törökfalka, amely szintén rablani járhatott a zöld fűvön; mert a pogány is így élt tavasz időn, szabad kenyéren. Nem is álmodták, hogy árokba szakadnak vidám éjszakájukon. Már a jó fülük hallottak egyegy lönyerítést.

Hosszu, ideges percek teltek.

Lassan lecsillapodtak s a rendes kerékvágásba jöttek. Az öröm tulságos volt, hogy a sovány portyázás után „nyelvet fogjanak“, török martalócokat vagy tán épen zsoldot, pénzt szállító rendes katonákat találjanak, akik épen lesre düljenek be nekik.

De aztán ebbe is beleenyugodtak s a nagybajszu megint panaszra fordította a szót.

— Még fegyverük sincs. Hogy

védjük a fölséges császárt, ha nem ad fegyvert. Ilyen kézzel dolgozni. Csufság e!

— Egy puskáért esztendei hópénzemet odaadnám, — mondta másik.

— Szekercét is olyakat adnak, hogy ha páncélt érek vele, elszakad a nyaka.

— Ki vág páncélt a vassal? Ne pocseköljátok a szerszámot! Mindig a puhába kell találni. Az eleven hus nem csorbitja ki.

— Még a csontját is kerüljétek, alig van máris jó fejsze az őrség kezén. A sok kalapálástól mind lekopott, meg a köszörüléstől a tolla.

— Elég vón azér, ha egyszer a mustramesterre fordétanánk.

Megforgatták kicsit a baltákat és nagyobb keserüséggel szoritották, mint mikor a törökre fenekednek. Ez csak mesterség, egyszerű dolog, akár a favágás, amaz indulat dolga, a sziv érzéseé, az agyvelő elborulásaé. A mustramesterek fizetik gonoszul, csalóul, hitványul a katonát.

— Hagyjátok mán a bajt, mindig csak azt. Inkább Miklós vitéz mondja el, hun hatta, mi lett hát a jánynyal? Legalább csendesebbek is leszünk.

Miklós vitéz halkan köhintett s hosszú bajszát végigsodorta gondolkozva. Egy felriadt madár károgva repült a gyenge holdfényen.

— Hun is hattam, hun nem.

Abiza. Hogy fenekedtem nagyba, hogy addig nem halok meg, míg egyszer legalább nem látom a jánynt.

Másnap Forgács gróf urunk üki-gyelme kiadta parancsul, hogy hajnalra kész legyünk mindenféle szerrel az utra.

Napszállat felé kiszöktem a táborból. Szoros parancs volt, hogy embernek kiszállani a karámon nem szabad.

De ha nékem még főbenjáró dolgom vagyon.

Mentem a váromra, ahol két hete állottam ört minden napon.

Állottam, állottam s felnéztem ke-

sívesen a magas kútbálvány fal té-
tájiba, ha hallanám legalább egy
hangját az én Tündér Ilonámnak.

Egyszerre csak felcsendül a kaca-
gása. És abban a minutomban csak
ereszkedik lefelé a kötélrétolya...

Elhallgatott. Az erdő tufelén föl-
sívított a martalékra előretolt négy
hajdu rémes farkasüvöltése:

— Huj, huj, rá!

Mint ahogy a réti csikaszk üvölt
a nádasban a gulyára, amit a hajtók
terelnek Debrecenről Bécs városig.

A hajduk szíve megremegett az
örömtől, a zsákmány beakadt a fo-
góba. Felvillogó szemmel hallgattak,
mintha a szívük dobogása is megál-
lott volna. A fokosa, szekercéje, fus-
télyá nyelét marokra igazította kiki.

— Fojtó, mély suttogás szólalt
meg.

— Hát osztán?

Miklós vitéz rekedten, fülelve és
vadleső elszánással görbedt előre,
ugrásra, s folytatta:

— Mint az erdei gilice, úgy kaca-
gott... A másik perche, mint a szí-
ven szurt gém, úgy sikoltott fel...
A szívemet hasította az a sikoltás...

Lassan beszélt, meg-megszakítva a
szót. Leste a többivel a harc távoli
hangjait, a halálordításokat számolta
s meg volt elégedve. A négy fiu jól
dolgozott. Legalább tíz martalóc vo-
nitotta ki ott a lelkét...

— Vártam, vártam, reszketett a
velőm... Mi történt, mi esett... Ott
találták, mikor reám lesett... Mikor
tán már szökni akart hozzám... A
kötélletrán... A rétolya megállott
féluton. Csak félig jött le, akkor
megállott... Akkor sikoltott olyan
sziveszakadtan a lány...

... Mély csönd szakadt rájuk, Mik-
lós vitéz is néma lett. Félig holtan
várták, jön-e tovább a vad az uton,
beljebb a nyelven a csapdába a szá-
jukba.

Végre, mint az égzengés, szakadt
ki a veszett rivalgás. A lesők ordi-
tása!

— Huj rá, huj!

Megpihent a szívük s ujult erőre
kaptak feszült izmaik.

A hét „leső” legény emberül dolgo-
zott, a török ordítása messze hallat-
szott, hajdu-nesz semmi már.

— Csak meséljen ked Miklós vi-
téz.

Miklós rekedt volt, le a gyomráig.

— Az ablakba csak meglátom a
lányt. Fenn, az ég tövénél. Mint egy
kidugott fehér zászlót... A másik
szempillantásra kiveti magát. Ott
hullott le elibem, mint a lött ga-
lamb. Ahogy az aranyai hulltak.

Mélységes, fájdalmas, döbbenetes
csönd lett.

Valamelyik marcona hajdu aztán
az orrát fujta, könnyét nyelte...

S akkor elkezdett recsegni, ro-
pogni az erdő. Vad iramodásban
tört előre a megmaradt török csa-
pat s a tizenkét torkon egyszerre
robbant ki a rémületes vad ordítás:

— Huj rá, huj!

— Egy se maradjon! — rikoltotta
a falkanagy s a másik percben ott
voltak már a lovak hátán, mint vér-
ebek s a kurta fejszék a puhát ke-
resték, az eleven hust és kerülték a
csontot, a vasat, kimélték a szerszá-
mot.

*

Szép napos, harmatos hajnalon,
lőháton kocogtak fölfelé, haza a
hajduk. Jó csontu sovány lovakon
ültek; vezetéjük is volt szép szá-
mal megterhelve emberül prédával.

— Tizennyolcan maradtunk —
mondta vigan a varnyubajszu s gye-
rek-vigsággal mutogatta nagy sárga
fogait.

— A négy martalékba került...

— mondotta nyugodtan a falkanagy.

— Meg a kis Pistába köztünk.

— Az ebanyja, amit számít, csak
röhögni tudott, de sose volt ember
semmibe.

— Nem baj, csakhogy lovaink
vagynak.

— Mán gulyát fogunk rajtuk.

— Elkél. A császár hópénze mellé.

— Mit szól várnagy urunk?

— Kikapunk ám tülle a négy martalékér.

— Az igaz, hogy három is elég lett volna.

— Kusdi! Ha te leszel falkanagy, tégy kettőt martalékra, majd ott hagyd mindenestül fogad.

— Jó vót-e ... Ugy jó, ahogy van. S komolyan és bologatva ülték a jó, csöndes lovakat, amelyek csülökig gázoltak a koratavaszi zöldben.

— Ej Miklós vitéz, ha ked elhozhatta volna ama német tündéri leányzót — rugtatott tisztelettel az élen baktató nagy bajszu Miklós vitéz megé egy nagy sebbel éktelen sühanc.

Miklós vitéz a szeme sarkából végig mustrálta a fattyat.

— S mit kezdenék véle. Pirinc vagyok ugyé a császár zsoldján.

— Ammán való — így a varnyubajszu — még egy mocskos paraszt menyecskét is csak éhhel tudunk tartani...

— De csak jöjjön a mustramester egyszer fizetésre, most nem fog ki szabni jussunkból.

— Most nem. Tömlcre vetjük.

— Mint a németiek Miklós mestert.

— Az ám, a kécneses komorába.

— Ott majd gyönyörködhet drága marháinkban, a rozsdás, kézre való vasakban, hajdu alá szabott deresben, meg a békák és kégyók szeme villogásában, akivel a hajduk szokják mustrálni.

— Majd felötheti rongyainkat, mint Miklós vitéz a grófi gunyát.

— Tenném magát lakat alá a császár üfelségit — megtanétanám.

— Ne káromoljon ked, má nappal vagyon.

— 'Szen csak arra tanétanám, hogy becsülje meg a magyart s nem az nyuzott képü lanckenéteket hízalja zsirunkon.

— No csak jól tette ked Miklós vitéz, hogy legalább ama háromnak benne szakasztá hitvány, lánytípró életit...

S vigan, csöndesen, derüsen poroszkáltak nap ellen; gulyát kerestek még, ha már lovon pihénték ki magukat.

A lovak le-lebukták fejüket s bele-belefaltak a kövér zöld fűbe.

Miháj.

— Elbeszélés. —

I.

A szekér lassan zörgött hazafelé a mezőről. Frissen kaszált lucerna volt felvetve a könnyü kis, csinos, zöldre festett szekérbe. A két jó járásu ló könnyedén, repülve vitte a székeret, érezték, hogy a fiatal ur hajja őket, még a lábuk is táncosan járt az araszos mély, puha fehér porban.

Mihály vidáman mosolygott s éles, tiszta hangján tovább mesélt a segédjegyzőnek, akit a szerelmi dolgoiról világozott fel.

— Á, én már kiismertem a lány-népnek minden fortélyát. Az én eszem nem jár tul semmiféle kisasz-szony!

Büszkén, tele hanggal beszélt s ócska zöld vadászkalapját a szemére huzta. Bátor volt, tele önbizalommal s napbarnított arcu, tele vérrel, tüzzel.

— Hát szerelmes sohsem volt Mihály? — kérdezte a segédjegyző, aki halvány fiu volt, tele az arca apró, vérmes pattanásokkal, s ha lányok-ról volt szó, mindjárt remegett a térde.

— Szerelem? Hát az mi? ... — nevetett Mihály. — A jányók felbámulnak a holdra, osztán a szemük sarkából azt lesik, el akarja-e venni őket az ember. Ha kinézik a jó pasast, akkor ugy ábrándoznak szakmányba, olyanokat sóhajtának, mint Néró kutyám. De ha nem érzik meg

egy-kettőre a házasság pecsenyöszagát, akkor bezzeg röhicskélnek, másra gondolnak és aztán mindjárt, mindjárt ott hagyják az embert, ha egy új potykát sejtenek meg.

— Nagyon kianulta ezeket, Mihály, — mondta a segédjegyző, s elnézett messze a mező felett. A távolban fehér napernyőt látott, mintha egy kis szél valami virágot libegtetett volna a sárga mező felett.

— Én bizony ismerem az életet. Vén róka vagyok, — mondta Mihály önérzettel s az ostorával melegyezte a lovait, a két fiatal csikó felkapta a fejét s szaporázni kezdte az ügetést.

— Nem is fog megházasodni Mihály, soha?

— Meg biz én. Ha talállok egy igazi nekem való feleséget. Az ember körül mindig kell asszony. Az én vagyoni viszonyaim, sajnos, nem engedik meg a házasságtalanság luxusát. Különben is asszonnyal lehet gazdálkodni csak.

— Látja!

— Mit lássak. A nő az olyan korlátolt és szűk agyu, hogy mind kapzsi, fősvény, zsugori a magáéban. Ha keresni nem tud, legalább rajta ül a vagyonán. Ha én magamba volnék, a béresek, cselédek a szememet is kilopnák, de hogy ott van az anyám, van aki vigyázzon mindenre. Mondom, ha az anya meghal, meg a hugaimat férhe viszik . . . mert a jányok, azok még nem igen alkalmasak semmire, azoknak a maguk vadászatan jár az eszük . . . hát én azonnal megházasodok. Ha a kutyám megdöglik, akkor is sietek szert tenni egy újra, pedig az asszony a gazdaságban többet ér ezer kutyánál.

Mihály elkezdett röhögni. Erős fogai villogtak kis fekete bajusza alatt. Fekete, csillogó, gyerekes szemei vidámak voltak és szépek s poros arcán valami gyönyörködötő jóegészség sütött. Aztán füttyörészni kezdett a friss szellőn vastag, sötét-pirosra duzzadt, szépágású ajkával s belehajtott a friss, üdítő szellőbe.

— Nagyon reálishan fogja fel az életet, Mihály, — mondta a segédjegyző s merengve nézte a fehér napernyőt, amely egyre közelebb volt az utkanyarulatokon.

— Hja, én már tul vagyok, barátocskám, az olyan szamárságokon amiket az ilyen ifju urfiak idealizmusnak, mi a nyavalyának neveznek. Én már nem szoktam holdvilágos éjszakákon ábrándozni. Ha nekem nő kell, épugy szakítok magamnak barátom, mint ha enni kell, hát eszek. Van elég jány, meg asszony, osztán mind egyre megy a. Azt hiszi, hogy az a fehér napernyős többet tud adni szerelembe, mint az a jány, amék gereblyét visz a vállán?

— Azt.

— Szamárság. Lássá én már nem nézem a bőre színét, nem tapogatom a husát, én nem szoktam sokat teketóriázni. Én magam járok a marha után, kaszálók, dógozok, szántok, ha kedvem van, az én izmaimnak nem kell sok birizgálás, én egy-kettőre készen vagyok az asszonyozással is; annak a kedvéért ugyan kettőt sem lépnek ám.

— Ajjaj.

— Mit jajgat. — kacagott fel Mihály s vállon csapta a segédjegyzőt, — tán azt hiszi, ennek a tanítónőnek, akinek az a mániája, hogy mindig a mezőn mászkál, ennek a kedvéért csak egyet is lépnek! vagy léptem! Füttyülök a csipkebluzára, a fehér napernyőjére . . . Már itt van vagy két hónapja, de én ugyan még meg se láttam, meg se ismerném, be se vagyok mutatva neki . . . Nem vagyok én gimnázista, hanem paraszt, a krisztusát . . . Az anyával a multkor ugy összevesztem miatta. Erővel azt akarta, hogy menjek el valahová, ahol ez is ott lesz . . . Nem megyek én . . . Majd én a sáros csizmát lehuzom, oszt másikat veszek egy tanítónőért . . . Ez sincs több kiló hus, mint Máté Rózsi, akivel a mult éjjel . . . Pedig ez is jó darab . . .

Csendesen nevetett, hamiskásan launyorított s örült, hogy a szemér-

mes fiatal segédjegyző fülig elvörösödött, de lenyelte a viccet, sőt vele röhögött, kaján férfinevetéssel.

A domb kanyarulatánál egyszerre csak szembe volt velük a fehérnap-ernyős tanítónő.

A segédjegyző ijedten kapott a kalapjához s igen nagyot köszönt.

Mihály egészen kijött a sodrából s elfordította a szemét. Egy ujjal sem nyult a kalapja felé, hanem jól megnézte a sánta lovának a hátulsó patkóját.

Már messze elhagyták a fehér nap-ernyős lányt, mikor megszólalt Mihály.

— Hát ez az, ami engem idegessé tesz. Mit mosolyog rám. Mikor láthatja, hogy szándékos volt a dolog. Mintha csak az én kedvemért sétálna mindennap a mezőn.

— De bocsánat, Mihály ur . . . Az én köszönetemet fogadta.

— Haha. És rám nézett, a szemembe mosolygott . . .

— Bocsánat, ez egy kis önhittség . . .

Mihály hirtelen odapillantott a segédjegyzőre. Ez a gyerek, ez kötekedik!

— Kedves barátom, nem én vagyok az önhitt . . . Hát azt hiszi, hogy ha együtt van két fiatal ember, van olyan lány, amelyik a kettő közül nem arra mosolyog rá, amelyik feleségül is veheti őtet.

A segédjegyző belátta, hogy nincs.

Hallgatagon zörgött velük a kocsi a falu felé. A fák közül már látszott a templom magas teteje s kissé a régi nemesi kuriák manzard teteje is kikifehélt.

— Nem mondom én azt, hogy pénzért elvenném az ördögök öreganyját is. Venné a fene — szólalt meg Mihály. — Hogy oszt a pénzéért a nyakamon üljön. Az nekem drága. De hát egy olyan lányt csak nem vehettek el . . . Egy tanítónőt . . . Aki- nek semmije sincs . . . Senkije . . . Az ember meg se tud vele jelenni . . . Mindenünnen kinézik . . . Mindig azon kell harcolnia, hogy az ember

elfogadtassa a rokonsággal . . . ismerősökkel . . .

A segédjegyző lehuzta a válla köze a fejét, hallgatott.

— Neki jó volna. Az igen. Az nagy ugrás volna. A régi rektorházból az első kuriába. Hát azért mosolyoghat.

— No de bocsánatot kérek . . . — mondta a segédjegyző.

— Mi?

— No de bocsánatot kérek, ez már mégis nagy anyagiasság . . .

— Hogy?

— Én tisztán láttam, hogy nekem köszönt.

— Persze, hogy magának köszönt. Nekem nem köszönhetett, ha én nem köszöntem neki. De nekem mosolygott.

Az egyik ló megbotlott, Mihály odanézett a lába alá s mérgesen rántotta meg a gyeplőszárát.

— Ne bolond ne, tán neked is elvette az eszedet a tanítónő.

A lovak gyorsabban haladtak egyenletesen.

— A barátom, — szólt Mihály. — Ilyenekkel fogják a medvét. Egy ilyen mosollyal, de én nem vagyok medve, nem megyek rá a lépre.

Parasztok köszöntek fel, Mihály fogadta szórakozottan.

— En addig úgy se házasodok meg, míg az anyám él. Azt én régen elhátároztam. Annál olcsóbb asszonyt nem kapok. Neki már nem kell se ruha, se mulatság, semmi. Ő már egy jó vén asszony, aki csak dolgozni szeret. Takarékoskodni . . . Ha ő meghal, nem mondom, akkor keresek magamnak egy nekem való feleséget. Olyat, aki ért a gazdasághoz, abba nőtt, tud főzni, sütni, libát tömetni malacra, házidolgokra felügyelni, cselédnek kiadni, tud mindent; ne nekem kelljen vele harcolni, kinlódni, míg betanítom. A fene fog még asszonyt is dresszirozni, elég nekem a csikóimat, tinóimat, meg a kopómat.

Beértek a faluba. Parasztlányok jöttek szembe, gereblyével a vállukon és számérmesen lesütött szem-

mel, vagy kihívó kacérkodással köszöntek fel a szekérre, Mihály urra. Mihály szórakozottan bámult rájuk s egy szemmozdulattal sem fogadta a köszönésüket. A segédjegyző megemelte a kalapját.

Mikor jól bent voltak a faluban, Mihály felkiáltott:

— Az istenit neki! Mégis csak nagy parasztnak tarthat engem az a kisasszony . . . Hogy még a köszönést sem fogadtam . . . Mi?

A segédjegyző, mintha itt emberek és házak között bátrabbnak érezte volna magát, kissé tulságosan kihívó hangon mondta:

— Legyen nyugodt, hogy nem köszönt magának. Nem olyan lány az. Karakteresebb lány, mint amilyeneket Mihály ur ismert eddig . . . Mi nagyon jól ismerjük egymást.

Csak úgy remegett az egész fiu, valami belső izgalomtól.

Mihály oda sem ügyelt, a felső ajkát rágta s a távoli kapuját szemlélte, amelyet már nyitott is kifelé a béresgyerek. A nagy köszzlopos vaskaput, amelynek vaslécei rozsdásak voltak s jobbra-balra görbülték. A kapu fölött ott a cimer is, de berozsdásodva, a sárkány a három ágyugolyóval, amint őrt áll a mai szegénység fölött.

Mihály ráütött a fejével a gondolatára.

Szó sincs róla, mégis nagy marhaság volt, hogy nem köszöntem. Most el volna intézve az egész. Így meg muszáj vagyok megismerkedni valahogy vele . . . Hát azt mégse türhetem, hogy olyan nagy parasztnak nézzem, aki egy hölgynek vissza se tud köszönni.

Megrántotta a gyeplőt s visszatartotta a lovakat, mert köre vitték volna a szekeret a kapu előtt.

II.

A patika üvegajtájában ott ült a szép délutáni napfényen, amely a sűrű gesztenyefa lombján szűrődött át, Berci bácsi, a vén patikus.

Még korán volt, senki sem került hozzá egy kis csöndes beszélgetésre s az öreg ur nagyokat ásitott a délutáni alvás után s a szemét dörzsölgette. A fán egy-két veréb csiripelt, a levegő tele volt a jó édes patikaszaggal.

Végre megjött az alkonyat s az emberek ki mertek bujni a hűvös, pincelevegőjü, letakart, lezsaluzott ablaku házaikból vagy hazakerültek a mezőről, ahol fárasztó és izzadt munkába voltak belefulva.

Cirbesz ment végig a kopójával az utcán, a volt főbíró, akit az adósságai miatt mozdítottak el az állásából. Azóta a száraz, kis fekete ember alig megy ki a faluból s fürjeket keres naphosszat a dombos hártárban.

— Jó napot, Berci bácsi! — köszönt be s egy kis habozás után be is fordult.

Megfogta az öreg ur puha nagy kezét, de csak úgy ujjheggyel. Rögön el is eresztette. Unta az öreg, mint mindent a világon, dehát az ember rá van kényszerítve, hogy éljen, mit tegyen, el kell fogadnia a villágot, ha már megvan.

Most már ketten ültek.

— Jó idő van — szolt Berci bácsi.

— Jó.

— De a kukoricára elkelne egy kis eső.

— El.

A főbíró szivart vett elő s rágyújtott. A kutyája a lába elé hevert karikába s a legyet kapkodta. Mintha megduplázódott volna az unalom, amely eddig még békésen szundított a patika üvegajtaja előtt. Nagy rakott szekér nyikorgott el az utcán; két kis sovány ökör huzta, a nyelvet nyujtva. A szekér tetejéről hosszubajszu, sovány paraszt lógatta le retkes nagy fekete lábát s egy ujjal csutka szálmakalapjához köszönt, de az urak oda sem ügyeltek, nem fogadták.

Újabb alak tűnt fel az utcán. Hegy-megi doktor jön, idegesen rángatva a vállait. A patikus, meg a volt főbíró

kissé érdeklődve nézték a kisdíákos, deresfejű urat, aki vékony derekát idegesen rángatta, s türelmetlenül rágt a kurta nyírott bajszát. A mezőről jött, a szőlőből, ahol veszekedett a munkásaival és oktatta őket s közben az összes arcizmait kinosan össze-vissza tekerte.

Barátságosan köszönt be s megállott:

— No mi van? — dugta két öklet a zsebébe a doktor, hogy barna meggyfabotja az égnek meredt, mint a puskacső.

— Semmi, ülünk — mondta Berci bácsi. Hegymegi nem várt sok biztatást, hozzájuk ült. Levette kemény szalmakalapját s zsebkendőjével a homlokát törülgette. Foltonkint egész vörösre dörzsölte az arcát s a szemöldökét felhuzta magasra, a haja tövéig. Akkor elernyedtt és összeesett. A főbíró jóizzal szivarozott, Berci bácsi kedélyesen pipázott, de Hegymegi nem volt dohányos ember. Ahogy ráborult a nyugalom, a csönd, úgy összeesett, mint a levett keztyű; csak néha-néha rántotta fel a balvállát a füléig, idegesen, mint a Cézár, amely türelmetlenül verte el vágott farkával a legyeket.

Akkor toppant be közéjük Mihály.

A fiatal ember kissé felverte az öregebbeket. Mintha követ dobnak a vízbe, az álló tóba.

— Kicsipte magát az urfi — mondta az öreg patikus és hosszan kacagott, úgy hogy a szemei egészen belevesztek vastag arca ránciba.

— Illik is — mondta Hegymegi doktor — fiatal ember. Ne járjon úgy, mint egy tanító.

Mihály nagyon röstelte, hogy frissen van borotválva, hogy tiszta inget vett, a cipőjét kifényesítette, ruháját lekeféltette. Röstelte az új szalmakalapját, a friss kék nyakendőjét, amelybe egy arany fogár volt tűzve s azt hitte az egész falu róla fog pletykázni, amiért így váratlanul felébredt. Eddig szinte tulozta a lomposágot, maga hányta a

trágyát a szekérre s úgy ment végig az utcán és kifeszítette a mellét, mint egy parasztleány.

— Bizony snasz világot élünk — mondta Hegymegi doktor — nem is ismerek rá a kerületre, mintha nem is abban az orszáiban laknánk itt. Az a népség, ami ma van. Nem is ismerek rá. Elpettyhüdt alakok. Én legalább jó napokat éltem itt valaha. Annak örülök, hogy legalább én leszedtem a tejfelt idejébe.

A patikus hangosan kacagott. A főbíró hosszú füstöt szíjt fel s szótlanul eresztette ki az orrán át.

Mihály széket hozott ki a patikából s leült. A nap kezdett veszíteni a tüzeből s a gyógyszerár belső helyiségéből, a nyitott vasrácsos ablakon át a gyógyszerészsegéd fuvolázása hallatszott fel.

Ötözörös lett az unalom, tizszeres. De jóleső és lebékítő, hizlaló. Nem volt beszélni valójuk, dohányoztak, Mihály is cigarettát sodort. A segéd fuvolája olyan bánatosan dudorászott, valami ismeretlen, idegen szelid melódiát, mintha téli éjszakákon a szél fujdogálja énekét a kémény likain.

Egyszerre csak mind az öt férfi villamos áram futott végig. Önkéntelenül kigyult a tekintetük s előre néztek, végig az utcán. Hegymegi doktor felrántotta vállát kétszer-háromszor a bubjáig s még meg is vakarta vállá hegyével a fejét, mint az ökör a szarvával a hátát. A főbíró villogó szemmel hajolt előre s orlikai kitágultak, akár a szimatoló agáré. A vén patikus nagy hasa fölé buktatta előre kis dagadt, vörös fejét s apró szürke szemekben apró, fényes pontok látszottak; a segéd kihajlott az ablakba s úgy fujta, majd megszakadt a tüdeje, a fuvolát. Mihály azonban egy lépést visszahúzdott kemény kerek székén s ellenségesen nézett.

Már egészen itt járt előttük a lány. A nagy bronzhaju, szőke lány, fehér napernyőjét a vállán forgatva csendesdeden. Az önérzetes lépésti,

fehértörű, kipirult arcu fehér lány.
A tanítónő.

Az öreg patikus megemelte a kalapját, az ócska, zöld kis posztókalapot.

Utána Hegymegi doktor kapta le kerekaszélű szalmakalapját s hangosan köszönt:

— Kisztihand! Hova, hova?

A lány nevetett. Husos, duzzadt, széles ajkai szétnyíltak s kissé rendetlen fehér fogai előragyogtak.

— Megyek a mezőre, sétálok

Hegymegi doktor már ott állott a zöldre festett kis rácsos ajtónál.

— Jól teszi, az egészséges.

A főbíró ridegebben egyenesedett ki s szintén megemelte a kalapját.

— De veszedelmes! — mondta.

— Miért? — kérdezte vidáman a nagy lány s vékony csipkebluzából, s csipőn megfeszülő, fehérscikos, harangalju szoknyájából pompásan tüntek ki az idomai.

A főbíró nem felelt, felduzzasztott tokával mosolygott.

Mihály előbbre lépett.

— Kezét csókolom, — mondta, — mi még nem is vagyunk bemutatva egymásnak.

A lány kezét nyujtott. Mihályt erős hőség futotta el, mikor ezt az erős, nagy, puha kezét megfogta. Ezernyi apró fehér foltocska volt a lány fehérpiros bőrén, egészséges tarkaság s a könyöke felé gyönyörű vonalban kárcsusodott el a télt karja.

— De azért ismerjük egymást — mondta a lány s oda köszönt az ablakba a gyógyszerészsegédnek, aki abbahagyta a fuvolázást.

Azzal tovább ment a kerítésen túl; fehér himzett napernyője eltakarta a fejét, vállát, csak erős, karcsu dereka és ropogó, suhogó hosszú szoknyája, meg a szürke vászoncipőjének a néha kivillanó formája látszott.

Mihály úgy érezte, egy kis megtorlás volt a lány hidegségében a délelőtti nem köszönés miatt; célzásnak vette a lány szavát s dacosan szegte fel a fejét.

A három ur összenézett és cuppantott, hunyorított. Az öreg patikus halkán nevetett, hogy a szék is rengett bele. S egyszerre csak megindult a beszéd, gyorsan és suttogva és a fejüket összedugták.

— Jó figura. Jól fest, — mondta Hegymegi doktor.

— Há há, — kacagott a patikus és hanyatt vetette a fejét.

— Van neki, mondta a doktor s tenyerével mutatta, hogy szeretne rápaskolni a lány tagjaira.

Egy percre csönd lett; irigyen s féltékenyen néztek össze. Aztán utána bámultak a lánynak, míg csak látták.

Mikor eltűnt az utca kanyarulatánál, fellélegzettek. Az ablakon belül egyszerre megszólalt a fuvola is és szívszakgató bánathan adott hangot, mintha este a fülemile kezd rá a jázminbokrban.

— Szeret a mezőre járni, — mondta a patikus.

— Szeret, — kapkodta a vállát, Hegymegi doktor, — minden délután látni valamerre.

— Délelőtt szekérrel jöttem haza, lucernát hoztam, találkoztam vele, — mondta Mihály, — de még akkor nem voltunk bemutatva egymásnak. Nem köszöntem neki.

Hirtelen megröstellte a mentegetőzését.

— Jó kis nő. — mondta komiskodva, — egy hétig elkutyálgodnék érte.

— Vagy körülte, mi, Mihály? — nevetett a főbíró.

— Azt elhiszem, — szólt a főbíróval egyszerre Hegymegi doktor, — még fontra is megéri az árát. Ritkán kap az ember ilyen páciens! Ugye öreg! — s a meggyfa botjával hasba lökte a patikust.

Berci bácsi lehunyta a szemét s göcögött.

Melegség futotta el őket s felszabadult a nyelvük. Szilaj megjegyzéseket engedtek meg maguknak s az arcuk éle kipirult. Ugy viselték magukat, mint tavasszal a megbolondult

mének s szabadra eresztették a fantáziájukat s a nyelvüket, ahogy csak a falusi, kipihent vérű magyar urak tudnak szökben fürödni a csinos nők kuffejénél.

Mihály egyre vadabb lett. Igyekezett tullicitálni a vén kujonokat.

— Nem én, — mondta, — ez egyszer nem sajnálom a fáradságot, utána vetem magam.

Az öregek irigyen néztek rá s már is látták, hogy sikerült. Hja, fiatal ember. Birja is, teheti is. Vén és kelemetlen feleségeikre gondoltak, akiknek szemölcs nőtt az arcán s a sok pletykában olyan parasztosra kopott a nyelvük és a gazdaság körül, a falusi lomposágban formátlanra idomtalanodott a természetük. Egy pillanatig sem haboztak, hogy Mihályt visszautasítás is érheti s a fiatalságukra gondoltak, az eltűnt ifjuságra.

— Megéri a fáradságot, — hát csak rajta Mihály . . . Minden percért kár . . . — mondták össze-visz-sza.

Mihály izgatottan pödörgette kis fekete bajszát.

— Nem is töltöm az időt! — szólott mosolyogva s felállott.

Idegesen nyujtott kezét az uraknak s megrázta az öreg patikus puhányszerű nagy lomha kezét. Az öreg balkezevel megveregette a jobba fogott kezét s alig akarta elereszteni.

A főbíró szárazon, alig érintve adta a kezét s arra gondolt, hogy ha valahonnan száz forintot kaphatna készpénzben. Hegymegi doktor meg is veregette a Mihály vállát s a szemét-száját harminc felé rángatva, a fiatal ur arcába lehelte pálinkaszagú irigységét.

Még a gyógyszerészsegéd is, mint-ha megérezte volna az időjárását, az ablakba állott s szomorú futamokat repített a ruganyos, ideges léptekkel nemes vadászatra induló Mihály után.

Mihály a segédjegyzővel is találkozott az utcán.

— Hová tetszik menni, Mihály

ur? — kérdezte azzal a féltisztelettel, félbizalmaskodással, amely mindig fonokká teszi a nem egyrangú s nem egykorú fiatal urak közt a viszonyt.

Mihály felülről nézett le a fiatal gyerekekre.

— Megyek, megcsókolom a tanítónt.

S hogy a fiu biborvörösre vált arcát s zavarát látta, magyarázva tette hozzá:

— Már megismerkedtünk . . . Már köszönünk egymásnak . . . A kicsike a füzes felé sétált előre . . . Ott lehet! Nem igaz? Fák alatt . . . Ott senki sem látja . . .

A fiatal fiu reszketett s nem bírta levenni a szemét a vakmerő és szerencsés Mihályról s egy pillanatig sem kételkedett benne, hogy megtörténhetik, amit a határozott ur ígér... Tulságosan fiatal volt a fantáziája. A legszertelenebb lehetőségre gondolt s azt is fájó kétségbeeséssel vette biztosnak.

A térde remegett, a gerince zsibbadt volt, a szeme könnyes. Már egész csomó verset irt a tanítónőhöz és egyet sem mert megmutatni neki.

III.

Amint a mezőre kiért, mindjárt meglátta a sárga tarlókat és zöld mezőket fölött a fehér napernyőt.

A leány azonban nem a füzesek felé ment, hanem a mezei uton haladt előre a szántók között, ahol egyetlen fa sem volt, s a legmagasabb az utszéli grádicskóró volt a mezei bokrok közt, amelyek alatt csókolózni lehetne.

Mihály elkezdett lassabban haladni, s egyre gyávábban nézett utána a lánynak.

Milyen bátran tud egy uriember merész fogadkozásba törni ki egy védtelen leány felől s lám mégis a legbátrabb is némi gyávasági rohamokkal kénytelen megküzdzeni, ha tette fordul a dolog.

Bizonyára nincs semmi ok a gyá-

vaságra. Hiszen egy fiatal leány éppen úgy tele van vérrel, mint a fiatal férfi. Csak meg kell találni a pillanatot, amikor a leány fantáziájához hozzáfér az ember... De hogy lehet megtalálni a nagy és titokzatos zárnak ezt a titkát.

Véletlenül... Csak véletlenül... Ha éppen összehangzik az elvetett szó a szív s a vér rezonanciájával. Különben tovasiklik fölötte s nyomtalanul suhan el.

Az a kérdés, van-e célja ennek az egész heccnek, vagy nincs.

A vére föllángolt.

Cél, az van.

És mégis ahelyett, hogy utána rohant volna, még jobban meglassította lépteit. Olyan sima ez a határ, hogy egy mértéktől minden mezei kapás ellenőrzi a leány tisztességét. Még a mozdulatokra is ugyan vigyázzon, aki hirbe nem akar keveredni.

Összevonta a szemöldökét s ráfogta, hogy ezért kanyarodik le jobbra egy gyalogjáróra.

A zöldülő kezdő sárga talló sarkában megállott s utána nézett izgult szívvel a nem is nagyon távolban, lágyan libbenő lépésekkel elhaladó nagy fehér leánynak.

A szíve szorult s gyötrődő érzések töltötték el. Mintha egy világ s az ő legbecsesebb világa uszna el előle a távolba, s ő boszorkányguzsba fonva le lenne nyögözve, hogy utána ne rohanhasson...

— Ej, még csak ez hiányzik, — kiáltott fel szinte haragosan — hogy szentimentális legyen, mint egy... mint a segéd ur!

Lerázta magáról a meghatódás zsibbadtságát s cinikusan és újra férfiasan indult tovább.

Egy-két trágár szitok egészen rendbeszedte a hangulatát, amely már kezdett csunyán gyáva lenni s nemsokára olyan bátran és ruganyosan lépdelt a fehérre kitaposott uton, ahogy illik.

— Felőlem ötven embernek a szeretője lehet, — mondta könnyedén

magában s végig vágott mosolyogva nádpalcájával a nadrágja szárán.

— Az a fő, hogy az embernek elég pénze legyen — gondolkodott tovább. — Ha a birtokot egy kicsit rendbe tudnám szedni, a fene azt a sok váltólejáratot, már megint itt van egy a nyakunkon... akkor akármikor feluccanhatnék Pestre. Ott aztán nem ilyeneket válogatok magamnak, hanem olyan nőket, hogy...

Cuppantott s vérbe borult a szeme.

— Mit törődök én ilyen kis falusi rongyocskával! Ez a legdrágább; csak járhatja az embert maga után, potyára... Ezek a legkitanultabbak, ezek a látszólag ártatlan lányok... Nekünk adják az erényest, maguk közt meg, a tanító kollegáik, meg a maga kompániájából valókkal bezzeg...

Már megint nagyon elszaladt a fantáziája.

Heves léptekkel ment tovább a kukoricása felé, ahol egész sereg nép dolgozott s a pálcájával csapkodta a gázt.

— Megszégyenített. „Azért ismerjük egymást!” és tovább néz, elnéz a fejem fölött, azt a hétragyogóját...!

Csikorgatta a fogát s feldühödve nézett el balra, le a sik mezőre a dombhátról. A fehér napernyő úgy libegett, mint egy virágzirom. Rémlott neki, mintha alatta megcsillogott volna az enyhülő tűzü esteledő napfényen az a bronzszínű haja, az a vérforraló, átkozott dus bronzvörös haja.

— Ismerjük egymást, hát azért köszönhettem volna neki. Milyen finoman tudja szememre vetni! No megállj! Ha még egyszer találkozzunk, megteszem a heccet, hogy megint nem fogadom a köszönését! Nem ismerem... Egyszeri látásra nem köteles az ember mindenkit ismerni!... Minden tanítónőt...

Elmosolyodott s megcsóválta a fejét. Aztán újra utána nézett a lány-nak.

— Szép dög.

S tizszer elmondta magában e két szót. Egyre durvábban s egyre izzóbban, szinte megrágta, lenyelte, megforgatta az inye közt, mintha valami erős izti bonbont.

— Szép lehet... úgy... istenigazában!

Feltolta a kalapját a bubjára. Azután meg lekapta a régi kajla panamáját, amely olyan kemény volt, mint a bőr, de már rongyosodni kezdett a hegyin, mert minden hónapban kimossák neki otthon...

— Már veszek egy új kalapot. Valami divatosat. Valomi fess, lapos kalapot... Nagyon ágrul szakadt gavallér vagyok így. Meg se látott a bestia...

Egy percig hallgatott.

— Pedig szép... Szép a nyavalyás...

Aztán tovább indult s félig lehunyt pillái alatt igyekezett maga elé képzelni azt a vastag bronzszínű haját, amely vastag csigában konkordott ki a lány lógó szélű nagy panama kalapja alól. A fehér nyakára... Milyen fehér a bőre, a puha, kövérekés álla... Tenyérrel megveregetni a nyakát, azt a szép, széles, hatalmas nyakát, amely a kivágott bluzból kilivoglott. Milyen erős, milyen kemények a mellei, milyen csipői vannak... A Drága tomporára, a kedvenc lovára emlékezett s önkéntelen kinyújtotta a tenyerét, hogy végigsimítsa...

Nagyot sóhajtott.

— Az isten verje meg... Az apámról maradt összes adósságomat odaadnám érte, ha csak egyszer...

Keservesen mosolygott a viccén, azt is ritkán mondott életében. Gyorsan, biztosan gyalogolt tovább a keskeny ösvényen.

— Ej, ej, — gondolta tovább, — az ember egyszer talál ezen a rongyos falun egy ilyen pompás nőre és ahhoz se lehet hozzájutni. Micsoda szerencse volna az, ha ez olyan szabadabb zsákmány lenne. Ha közkinccsé tenné a bájait, ahogy

szegény, de nem tisztességes hölgyek szokták... Milyen örömmel adná le az ember az obulusait, hogy részesüljön a kegyekben... És mit is akar. Egy kis falusi tanítónő. Ugyan istenem, mire néz, mire számít. Attól még férjhez is mehetne egy kollegájához, legalább elemlékezhetne a vidám fiatalságára.

Szélesen mosolygott s csámcsogott. Meg volt elégedve magával, hogy ilyen jól megoldotta a tanító-nőcske sorsát.

— Szép szép az erényesség, — folytatta vidám filozofálását, amely olyan szépen kitöltötte a hosszú uton az idejét s olyan jó bizsergésben tartotta a vérét, de ha azon már régen tul vagyunk, hogy a lányt más anyagból valónak tekintsük, mint a férfiakat. Az is ember, annak is emberi szükségai vannak... Már pedig ha egy fiatal férfi kerül így önálló tanítónak, annak bizony az az első dolga, hogy minél előbb tul legyen az ártatlanságon... Hát egy lány mit csinál? Hol és hogy hűti le az érzéki hőségét?

Mihály kezdett megint nagyon reálsan gondolkozni s csak úgy törölgötte magáról a verejtéket.

— Persze — kapott fel egy ujjal, amint rájött az igazságra. — Persze, az az egy, az az egyetlenegy okuk van az erényességre! A számítás! Az, hogy nagyon drágán akarják eladni magukat! Egy egész életre akarják biztosítani a jövőjüket az első csókkal. A bestiák! A szép bestiák! Tudják ezek mit érnek! Tudják, hogy csak evvel az egygyel képesek a végletekig tüzelni a férfit... Igazán, komolyan véve a dolgot, nem érdemelnek, egyáltalán semmi kiméletet sem érdemelnek!

A nádját kettőbe hajlította, meg kirugatta. Ujra elnézett arra, nyugatra, amerre a lány jár, de már nem láthatta a napernyőt a könnyű nyírségi homokdombok miatt.

Az ajkát harapdálta.

— Hm. De az is régi tapasztalat,

hogy az ártatlansággal könnyű elbánni, — okoskodott tovább. — Ha pedig evvel nem könnyű, akkor ez nem is ártatlanság ám!... Már pedig, ha nem ártatlan, akkor meg el kell vele bánni!...

Mint aki a bölcsek kövét fedezte fel, már megint kész volt a dologgal. Egészen könnyű és vidám, friss és megelégedett lett. Már érezte izmaiban, hogy fogja derékon kapni azt a szép kisasszonyt, hogy fogja csókolni, csókolni...

Észre sem vette, már ott volt a munkásainál.

Szórakozottan nézte őket. Az arca égett, még a homloka is ki volt pirulva. A szeme ki volt égve.

— Fiatal ur, tessék jönni kapálni! — kiáltott rá egy kis fekete lány a kukoricásból.

A többi kacagott s Mihály végignézett a rongyos, istenadta teremteseken. Aprók voltak, satnyák, le-sült fekete bőrűek, kóchajuk s olyan közel a földhöz, amelyből lettek... Ezek is lány nevet érdemelnek!

— Ne bántsátok, rosszkedve van! — sivitotta egy másik éles torku huncut, akinek nagyon fel volt vágva a nyelve bizonyos kazal alatti ölegetések óta.

— Fáj a foga!

— Mire?

— Kire?

Röhögtek. Mihályban borzasztóan feldühödött a harag.

Ugy elfult, hogy még szólni sem birt. Még arra sem érezte méltóknak őket, hogy rájuk rivaljon. Más-kor visszavagdosott s tíz mázsás ezékkal tromfolta le őket, vagy ököllel, szorongatásokkal, vagy a nádpálcával, ha éppen tekintélyt akart tartani.

Most visszafojtotta magába türelmetlenségét s elnézte a szeplős, agyondolgozott, gőzölgő cselédeket, a sovány, éhes nevetésű parasztaszonyokat s elfordult, mint a vásárbán a kis görbe riskáktól, ahol vakon megy keresztül a kajla paraszt

tehénkék közt, meg sem látja őket, de felvillan a szeme, ha egy fajbornyut lát.

Igy van hát ez a magunk fajtájánál is. Elfordult s otthagytta ezeket a satnya jószágokat, akiket még tegnap olyan guszthusára valóknak tartott s akiket egy-két forinttal olyan bőven szokott volt megfizetni alkalmadtán. Ej, haj, mennyibe fog neki kerülni még az a nagyszerű nő, aki ott kering körülötte a levegőben, a földön, mint egy csábitó és fenyegető szirén.

Szivta a fogát s füttyörészett, hogy ideges türelmetlenségét szelidítse.

Térült, fordult, megint csak arra baktatott, amerre a lány eltűnt a dombok mögött. Háha meglátná a fehér napernyőt legalább.

Amint egy halomra felért, csak szembe jött rá a lány.

— No lám, féluton elém jön, — nevetett fel Mihály s jó jelnek vette.

Hirtelen elfelejtette az egész hosszú és nyers filozófiáját, amit úgy felépített ezen az uton s őszinte örömmel és már messziről kiáltotta a lány elé, kalapját lengetve:

— Kiszthand!

A lány mosolygott s biccentett. Ide csillogott fehér fogsora a halvány, gyöngé rózsaszínű arcból. Az alkonyodó nap rásütött nyugatról s a haja ugy fénylett, mint az arany.

— Nagy sétát, méltóztatik tenni...

— Jaj lássa, imádom a falut. Olyan vagyok, mint egy falusi, szeretek a mezőn járni.

— Pardon, pardon, a falusiak nem szeretnek a mezőn járni, azok csak akkor mennek a mezőre, ha muszáj...

— Hát én nem is vagyok falusi, mondhatom, hogy sokkal jobban örültem volna, ha Pesten maradhatok...

Mihálynak megvillant a szeme. Hopp, erre nem is gondolt, hogy ez pesti lány, hisz akkor van remény... Mindjárt bátrabb lett és merészebb.

— Szóval nem érzi jól magát nálunk! — mondta s a szemébe nézett.

— Tudja, mikor először hallottam, hogy bömböltek a gyerekek az iskolában, magam is rákezdtem a bömbölet.

Kislányosan hunyorított a szemével, játszott a szájával s felvonta a vállát és a napernyője bojtjával játszott. Mihálynak elragadó volt, szinte táncolt mellette. A hangja olyan sima volt, mintha vég selymek volnának kihuzva a zöld gyepre a pataknál s Mihály úgy érezte, mintha a lelkén zongorázna a hang.

A lány lehajlott, leszakított az utfélen egy virágot s azt kérdezte:

— Mi ez?

— Ez? Ez valami gaz.

A tanítónő édesen kacagott.

— Ez kérem Euforgia pratenzisz.

Mihály nevetett.

— Én instállom, csak azt tudom, hogy ezt ki kell kapáltatni a buzából... Nekem az elég a botanikából.

Ugy beszéltek, mintha régi, kedves, összeszokott, bizalmas ismerősök lennének. Fölöttük kiterjedt az ég, amely lassan lilavörös lett, körülöttük a nagy mezőség, telehintve a növények közt állatokkal, emberekkel. És ők úgy lépkedtek előre, mintha csak ketten volnának az egész nagy teremtet világon.

— Tudja, mit csináltunk a minap, — mondta a lány s nagy, telt, fehér arca valami drága gyöngyházfényben csillogott az esti fényverődésben, a nyaka világított s a szeme, mint titkos tüzek este kigyult mécsese csillogott. — Hát kérem, lementünk csónakba, korán reggel és lementünk a Tiszán Kiscsapóig. Rengeteg szél volt. Rengeteg. Már vissza akrtunk jönni, de azt a szégyent nem tettük meg mégse. Teljes egy óráig tartott, míg áteveztünk a vizen. Maga nem szeret evezni?

— Kikkel volt? — kérdezte Mihály sötétén.

— Ott volt Galambos, a tanító, a

segédjegyző, meg én. A Böske nem mert beülni a csónakba, úgy nézett utánunk, mint egy szárazföldi madár.

Mihály fölnézett a lányra, annak a szélesen, melegen, kedvesen mosolygó arcára s azt mondta.

— Minek jár maga akárkivel?

A lány idegesen felkacagott.

— Hát a kollegáimmal csak járhatok.

Mihály szinte elfelejtett válaszolni. Volt a lány hangjában valami elbűvölően édes, amit ő még sohasem hallott. Valami megzsibbasztó, amitől az összes érzékei megteltek s olyan ismeretlen jóérzést nyertek, hogy belebágyadt.

— Igen — mondta aztán, — Igen... azaz hogy nem.

A lány hangosan felkacagott s előre sűtve arcát, a napernyője alól kikandikált s szinte le kellett hajolnia, hogy a konok fiatal ur arcába nevessen.

— Nagyon udvarias, nem is hallja, amit mondok. Most már értem, mért nem köszön maga a hölgyeknek. Szórakozott.

Mihály felnézett rá s kimondhatatlanul tetszett neki a nagy és szép lány babás játéka s a lelke mélyén arra gondolt, hogy vajjon ez a lány csakugyan nem érzi, hogy már az egész élete csordultig tele van vele.

Mikor a tanítói lakás kapuja előtt elbucsuztak, Mihály férfiasan és odaadón szorította meg a lány nagy puha, finom meleg kezét érdes, keménybőrű tenyerével s a szíve gyökeréig érezte a kéjt, mikor a lány könnyedén s mégis valami jelentőséggel adta vissza a kézszorítást.

Mikor a lány eltűnt, ő fellélegzett. Megkönnyebbült. A szeme csillogott s ruganyosan lépett.

— No Mihály, mentél valamire.

A volt főbíró csapott a vállára.

Mihály a kaján szemü, lelketlen, sovány ember előtt kihuzta magát, lehült minden hősege, egyszerre

tisztában volt a tévedésével, föllélegzett s azt mondta:

— Hogyne kérlek... Még ilyen szeretőm nem volt... mint ez a kis tanítónő lesz...

S nevetett, idegesen, merészen nevetett.

IV.

Az egész nyár eltelt, itt volt az iskolai idő.

Mihály nem tudta elképzelni, hogy a leány megint beálljon a poros, büzös kis iskolába és ott a parasztyerekeket tanítsa írni, olvasni.

Mindennap találkoztak s üres volt az óra és nyomorult, amelyben nem volt vele s nem hallotta a hangját, a kis, bohókás, furesa, okos beszédét.

Egészen kicsiszolódott. Gondosan öltözött mindennap, a csizmáira nagy gondot fordított, a nyakkenőire még nagyobb. Fehér vászonsapkát vett, elegánsat s turistacipőt, széles amerikai orrut, ahogy a leány tanácsolta.

Az egész falu róla pletykált s éppen úgy nem tudták, mit akar, mint ő maga. Már hallotta itt is, ott is, hogy házasítják. Néha dühöngött miatta, néha nevetett s elérzékenyült, hogy az orra is lógott.

— Mért nem megy neki, — mondta a főbíró szárazon.

— Nem kell olyan sok teketória, — biztatta Hegymegi doktor.

Mihály összerántotta a szemét s azt mondta:

— Ez egy kitanult, becsstelen személy. Észrevette, hogy egy kicsit érdekel, hát nem adja le a... Legközelebb már erőszakot fogok... Meg akar vesztetni a cudar. Bizonyisten, néha éccaka, ha rámjön a kivánság, puskával tudnék rámenni.

Az urak nevelték, sajnálták s az egész környéken lesték, mi lesz Mihállyal. Még az asszonyok is, a családban élő urilányok is mind arról beszéltek bizalmasan. Mindenki biz-

tosra vette, hogy a tanítónő, aki védtelenül, egyedül, oltalom nélkül, ártatlanul nyitott arccal és szívvvel jár a világban, előbb-utóbb zsákmánya lesz Mihálynak. Mindenki keresztet vetett rá, de némelyek azt tartották, hogy már meg is történt az eset.

Legjobban persze a Mihály asszonyai. Az anyja rettegő szemmel leste a fiának minden mozdulatát s szakadatlanul tele volt apró tüszúrásokkal, amivel a leány jóhírnevét kikezdhetette. Nem egyszer, nyíltan tanácsolta a fiának, hogy ne gyávaskodjék egy ilyen teremtéssel, csak nem hagyja magát az ujja körül forgattatni.

Mihály ilyenkor lesütötte a szemét s térült-fordult, megint ott volt a tanítóéknál, ahova már egy szökött be, lesütött fejjel, mintha a tűzbe ugrana be.

Egy délután, mikor szokott drukkok közt szinte belopózkodott végig az iskolaudvaron, hátra, le a kertbe, ahol meg szokta találni a leányt, nagyon meg volt elégedve, hogy senkivel sem találkozott.

A leány egy kis padon ült és sirt. Ahogy Mihályt meglátta, felugrott s rémülten menekült a ház mögötti kis kertből be a házba. Mihály meglepetve és megdöbbenve nézett utána. Bűnösnek érezte magát. Tudta, hogy most minden el fog dőlni, jobbra vagy balra...

Utána kullogott a lánynak s az ajtaja előtt megállott. A fejét lesütötte s halkan szölongatta az ajtón keresztül:

— Szerén... Szerénke... Kicsi Szerén...

Az ajkait harapdálta és ki-kilesett az utcára, amelyről egy rácskerítésen keresztül akárki beláthatott, nem nézik-e? Ha most valaki meglátja, hogy itt kuncsorog, elsüllyed a szégyentől.

— Édes kis Szerén... Drága kis Szerén.

A leány nem nyitotta ki az ajtót,

bentről halk sirásának pissezegése hallatszott.

— Ne sirjon édes . . . Ne sirjon édes . . . — könyörgött Mihály olyan lágyan, mint az alkonyati szellő.

— Menjen, menjen kérem és soha se jöjjön vissza — és gyöngéden, ahogy csak lányok tudják taszítva visszatartani a szerelmest: — hagyjon el kérem és ne törődjön velem többé...

Mihálynak a vértől csaknem szét-pattant a halántéka.

— En? Soha! — fulta rekedten. — Ne kinozzon! Szerén! Hát mit akar velem! — morogta be az ajtó nyílásán s az utcára és a tanítóék lakásának az ajtajára lesett, nem jön-e tanu . . .

A lány csak tovább sirt.

— Szerén . . .

Mély csönd.

— Szerénke . . .

Sóhajítás.

— Szerénkém . . . Kicsi Szerénkém . . .

Felcsukló zokogással felelt a lány s erre megőrülve tette a homlokát a lány ajtajára:

— Imádom magát, hiszen tudja, hogy imádom magát Szerénkém, drága szerelmes kis Szerénkém . . .

S oly forrón s olyan ostobán sut-togott egy áradat forró és szerelmes szót, hogy maga is beleszédült s hirtelen vakmerő indulatok ragadták el, hogy ököllel szakítsa be az ajtót az egész világ szemeláttára.

Most be. Be, be. Most vagy soha. Ha most bejut, akkor az övé a lány és minden. És csikorgatta a fogát és kunyorált és nyítt, mint ajtó előtt a kuvasz.

— Ha be nem ereszt, agyonlövöm magam!

Egy pernyi félelmes csönd, aztán az ajtónál suhog a lány szoknyája. Suttogó, békítő, türelmes szók szöknek ki:

— Várjon . . . menjen a kertbe kérem . . . Menjen . . . és én is ki-megyek.

Mihály megtörülte a homlokát, szakadt róla a tajték.

Lebukott kedvvel fordult meg s bandukolt el a kert felé . . . Szijta a fogát s lebiggyesztette az ajkát.

A kert kicsiny volt, de rendkívül sűrű, tömött. Lécállványon szőlő volt felfuttatva az ut fölént a sötétárnyu lugasig. Buja kövéren nőtt a tulzsfolt sok növény; a fiatal gyümölcsfákat moha és vérteti lepte meg, a sok lomb alatt embermagasságra nőtt a mák szára, nagy barna bugóit lögatva a bazsarózsa kopott, megvörösödő leveleit még mindig a nap felé nyújtogatta s lehervadó nagy virágok lógtak rajta; a ribizlibokrokra le voltak hasogatva az ágak, földön hevert a fonynyadt lombja, a zöldek gaz között sárgultak s száradt a levelük, a karalábé kövér lila torzsai szétrepedeztek s kiforrtak a napon.

Mihály leült a lugas féldeszakányi lócájára és térdére könyökölt, égő fejét a tenyerébe hajtva.

Egy perc múlva felugrott, fogát csigorgatta.

— A disznó . . . Most be akar fonni . . . Ó akar a nyakamra ülni. Köhögött, krárogott, köpött. Káromkodott.

— Milyen egy kitanuit személy minden lány . . . Nem eresztett be.. Hiszen csak bent lettem volna!

Bizonys volt benne, hogy most, most végzett volna a lánnyal, még ha akármilyen történik is. A legnagyobb veszedelmek környékezték, de megtette volna! Most meg!

Meghallotta a lány suhogó, apró lépéseit. Összerántotta a szemöldökét s úgy érezte magát, mint a vad a hálóban . . . Talán még most elfuthatna . . . Ha átvetné magát a sövényen...

Felállott, a lány elé lépett s oda nyújtotta a kezét.

— Szerén . . . Drága . . . Drágaságom . . . — mondta heves hebeséssel s megfogta a lány kezét.

Ez nem lépett be a lugasba, ott állott kívül, az oszlop előtt, a szőlőlevelek alatt s hálásan és melegen és

könnyesen emelte fel rá a szemét s úgy nézett, mint egy Madonna.

— Én tudtam . . . hogy maga jó...

S a szeméből kiömlött a könny le az arcára, kövér nagy cseppekben gurult az arcára, lefutott az arca puha rózsaszín lágy bőrén s harmatos csikokat szántott s rengő csöppben ült meg a cimpáján, aztán az ajka, a csókolni való bágyadt elgyötört fájdalmas ajka szélén és Mihály kitárta a karjait és átölelte a lányt és megcsókolta forrón, szorítva, rágya s azt suttogta:

— Legyél a feleségem, legyél a feleségem.

S a lány kitárta két kövér vastag puha karját s átengedte magát a férfi kínzó szorításának és engedte, hogy az becipelte a napról a vadszöllő füledt árnyába a kis padra, amely csaknem leszakadt alattuk s a kis asztalra, amelynek karó lábai ki-küldtek a fordulatuktól.

Ugy ültek ott soká, kinosan összeölelkezve, sután és félszegen, mint két süldő gyerek s Mihály ott tartotta a száját a lány izzadságverte nyakán, mert új erőszak nélkül másutt nem érhetette el s beszívta a lány forró nyári illatát, aztán lassu küzdelemmel elrabolta a száját, a nagy, sebförmájú, forró, nedves száját.

Sokára, ijedten, lélekzet nélkül tépte ki magát a lány a férfi karjai közül és lázban, lihegve, gyermekijedtséggel suttogta, míg a szemei oly gyávák voltak, olyan visszarámúltak, mint a halálos bűnös:

— Mit tett Mihály. Az istenért, Mihály!

— Feleségül akarlak venni! Feleségül!

— Istenem!

— Feleségül, feleségül, feleségül! Feleségül az istenit!

A lány kuncogó kacagásba tört ki s arcát bedugta a Mihály álla alá, odatette a Mihály mellére s a vállát rázza és rengette a széles, gömbölyű, gyönyörű vállát a belső öröm kacagása.

És Mihály hályogos szemmel nézett rá s azt sziszegte magában:

— A fene egyen meg, céda. Megfogtál, a fene egyen meg.

És azt lihegte hangosan:

— Mert imádlak. Mint egy szentet imádlak. Te angyal, te . . .

S a lány minden szóra megremegett, mint a kihajszolt paripa, s egyre jobban befészkelődött a férfi erős, izmos karjai közé.

Ez átölelte és felhuzta magához, a vállát s a nyakát csókolni kezdte, a fehér bőrét ott bent, beljebb egy ujjnyival, a bluz vágásában, ahol a nap le nem pörkölte, ahol olyan fehér volt, mint a legüdebb harmatos bimbó aztán körülment a fején, az arcán, az állán s egy foltot sem hagyott szárazon és agyoncsókolatlanul.

— Feleségül akarlak, hát mit képzelsz, mit akartam, mért jártam utánad, ha nem feleségül, hát mit gondoltál, hát hogy képzelted, te szent, te angyal, te drága cudarom.

Megfigyelte, hogy a lány egyszer sem csókoltá vissza. Csak türe a csókjait, türe mint a tüzesőt s csak a kezével simogatott és szorongatott és lelkendezett.

— Most aztán mondd meg, mi volt a bajod.

— Semmi.

— Semmi?

— Most már semmi, semmi.

— No csak mondjad, csak ki vele . . . Pletyka? . . . Az? . . . Az én fajtámból? . . . Igen? . . . A hugaim? . . . Az anyám?!

A lány engedte hinni, hogy az. A Mihály agyát vér döntéssel el, réveteg, véres szemmel fordította körül a fejét.

— Mert megmondtam nekik, hogy ha megházasodom, — lihegte, hazudta, — hogyha feleségül veszek, akkor neki pusztulni kell a házból... Pusztulni kell a házból . . . Pusztulni . . . A jányokkal együtt . . . Mert ott csak egy asszonynak van helye! Az én feleségemnek, az istenit neki!

S a lány most először nyujtotta fel, kínálta fel a száját, hogy csókkal fizesse meg, csókkal tapassza be a szót.

— Te drága, te jó, te legjobb a világon.

Mikor késő este már mindent kifarvalva és megbeszélve kilépett a kiskapun az utcára, megállott az utca közepén s a zsebébe nyult. Kivetete a szivartárcáját s összevonta a szemöldökét. Megropogtatta a szivart, leharapta a végét, rá akart gyújtani.

Hegymegi doktor tette a vállára a kezét.

— Szervusz, szervusz Mihálykám... Akarsz gyufát?

Rágyujtott.

Együtt mentek tovább.

Soká hallgattak, végre a doktor hamiskásan bökte oldalba Mihályt.

— No, hát a jánnyal mi lesz? Szóna, szalma?

— Széna.

— Maffene, csak nem. Megvan?

— Meg lesz!

— Á, á, biztos?

— Biztos.

— Hogyhogy?

— Egész egyszerűen: feleségül veszem!

— Maffene! . . . Csak nem.

Mihály cinikus mosolyt igyekezett mutatni.

— Hát . . . utóvégre ez a legolcsóbb . . .

— Az már igaz.

— Egy-két év múlva, ha megunom, kiadom az utját . . . De hogy én egy ostoba szenvedélytől megveszek! . . .

— Látod, ez még inkább igaz, — mondta Hegymegi doktor, egész homloka csucsára felvonva szemöldökét. — Ez meg még inkább igaz: első az egészség.

S Mihály nagyot, mélyet lélegzett, meg volt nyugodva, a világot is elintézte.

V.

Reggel még eső volt s a hotelek és penziók ablakain szomorúan néztek ki az emberek a távoli szürke tengerre, amely egybeolvadt az égről lecsúszott esőfelhőkkel. Hát így kell szen-

vedni a drága pénzünkért; nem jobb volna otthon Pesten és este kimenne az ember vacsorázni az állatkertbe, vagy a szigetre.

Kilenc óra tájban kiderült, a fellegek szétszakadoztak, az ég csudálatos kék, frissen mosott színbe öltözött, a tenger kisimult s mély kékben, nyugalmasan villózott a domboru látáhatárig. tulsó partján feltűntek a vegetáriai, chersoi szigetek hegyei s a part egyszerre megtelt sétálókkal s a nedves padokat finom zsebkendővel törülgették, akik a szép kilátásba akartak süppedni.

Tíz órákor már a vízben lubickolt az első három viziember. A kávéház nagy terraszáról csodálták a vékony és fekete nőt, aki oly kitűnően fürdött a nehéz kék vízben s olyan szeméren hijján röpködött, mint valami repülő delfin, férfi társai markából, egy-egy pillanatra egész karcsu testével ki a komor vízből s bele a felvert ezerfodru habok fehérségébe. A trambolinról messze hallatszott rekedt, ideges, fázós kacagása s a hölgye, akik fehér ruhában irigylve néztek a terraszról vidám pocskolását, fázósan huzzák össze magukat s azt mondták:

— Várjunk még fiam egy óráig, míg melegszik a tenger.

Lassan mégis szívároggni kezdtek lefelé a száraz kis nők a csobogó tengerbe a kabinok sárga korlátján. Már lent volt a szőke olasz asszony, három lánykájával, mint sovány kis kacsákkal a tömött ruca; vékony fehér békalábakkal rugdosódtak a vízben a kicsik, mint apró Murilló-angyalkák, szárnyacsókák tömbjeivel, uszítókkal a hátukon.

A fiatal ur, aki mindezt megfigyelte, adatamaszkodott a terrasz köslopához és egyenként vette szemügyre a nőket, akik a kabinokból még szemérmes fürdőköpenyben indulnak le a víznek, de amint igazán belépnek a terrasz publikumának szemhatárába, egy pillanat alatt lehámlik róluk a ruha szeméremkinja s testüknek teljes pompájában, a természetükre simuló

egyszimű selyemtrikóban kiemelt bájjakkal, bátran és kihívóan és szinte öntudatlan ártatlansággal tárják föl magukat. Mint a szirének s a tenger ismeretlen mithikus asszonycsodái, akiknek sejtelmük sincs a szárazföld illemeiről. A víz boldog testéletű öslényekké teszi az embert.

Félóra alatt már zsibongó sürüre gyűltek lent a csendes, homokos öbölben a nők. A finom vonalú női testek közé vasosabb és töpvedtebb férfitestek vegyültek. Odaát tiz méternyi körvonalon túl, a férfiak számára kimért vízben szinte senki sem volt. Az urak odafent sütikéreztek az öltözök alatt a gallérián vagy a lusták szikláján süttették a nappal magukat, vagy legtöbbször a nők között lebzseltek összefont karoikkal, a forró kis női testek közt, amelyek bizonyára felmelegítik a végtelen tenger e kis sarkát.

Már talán mindenki is itt van; a szép kis világoskék leány, aki örökké szem előtt röpköd, tizenötéves szépségével, fiatal uraktól körülusztva, körülheverve, körülstutogva a vízben, a sziklán, a távoli dobogón, itt a magános uszó, a barna nő, a szemébe hulló frufukkal, amint erős, barna karokakl szeli a lapos tengert, úgy öleli, simogatja, hogy minden férfiszemet magára igéz, míg páratlanul csuszik körül, körül a vízkékjén; itt ugrál már a karcsu testű fickó, aki hosszú bugyborékolásokkal bukik fel a számtalan fejes ugrásai után; itt a kerek arcú egyszerű lányok, akik otthon a kassza mellett, az íróasztal mellett fognak soká emlékezni, enyhe manikűrözés közben e szép napokra; itt a sárga kimonós, tarka, szép budapesti színésznők, akik népdalokat énekelve s az Unci-li-smuñcili-ujjongva eveznek be teljes kosztumben, fürdődresszes fiukért . . .

A fiatal ur visszanez a terrasznépére s meghallja a zömök kis magyar ur rekedre fojtott hangját, aki feleségébe, a szép, fiatal, finom, barna asszonyába belékarolva, rákényszeríti, hogy az ő falánk férf-

szemével nevéssen a lent nyüzsgő vízi népen; meglátja a nászutaspárt, amely hirtelen elmerengéssel eszmél rá, hogy kettejükön kívül talán más párolási lehetőségek is vannak; az öreg ezredest, aki vastag, fehér bajusza alól nevet, a belső tűznek ifjui fellobogásával; a mamát, aki Ibolykájának fesztelenül kiabál le: De ne légy olyan soká a kövön. S a kis lányt megint, aki vállát rántja s még bátrabb pózban hever el lent a szikla betonozott tetején, a fölötté tűző férfiszemek alatt.

S hirtelen meghökkenve néz egy nagyszerű nőre, aki ezüstsziürke selyemtrikóban, babos kendőben áll egy pillanatra a víz fölött, kihámozva köpenyéből, mint Vénusz a habok kagylóján.

Ki lehet ez! Hatalmas és formás mellei, szépes csipei; hosszú, karcsu lábai, vakítóan fehér karja tükörfényesen szikrázva a napon, míg lelépked a három deszkán s a vízbe ereszkedik. Kövérkés álla, szelid tokája, nagy sötét szemei s aranyló erős szemöldökei egyszerre meghökkenítik a fiatal urat s a hajdani segédjegyző ráismer a hajdani tanítókisasszonyra.

Ah, mit nem adott volna érte valaha, hány évet az életéből, ha így láthatja, amint most a vízbe siklik s tova uszik a kötél hosszán, egész szépségében, ki-kivillantva fehér karjait a kékfényű vízből.

Ész nélkül rohan a fürdőbe, lázban, régesrégén nem érzett lázban szabadtítja meg magát fehér ruhájától s ölti magára fekete trikóját . . .

A deszkán megállt a víz fölött s mintha valamely idegen atmoszférába ereszkedett volna, lehült a vére s elmult a hősege. Rövidlátó szemét erőltette, hogy rátaláljon a nőre; nem találta s lomhán fordította szemét tovább. Izmos karjait összefonta s jóleső önérzettel érezte, hogy most szebb és neki illőbb ruhát visel, mint mikor utcára öltözik. Rászállt a közérzés s ennyi meztelen, meg annyi felöltözött nép közt épügy hordta testének sza-

bályos formáit, mint mások; mintha frakkban, frissen vasalva állana a bál közepén. Még szép kosztümjének varázsát is ugyanugy érezte s önérettel nézett el a szőrös karu és rövidlábú, pókhasu emberek fölött, akik szégyelve, restelkedve, bár a birtoknak önérettével pakolták ki magukat a világ elé.

Valaki a vállára csapott.

— Aggyisten öregem!

Mihály ur volt.

A fiatal ember nagy örömmel ismert rá a csapzott, vastag, fekete bajszu, kopaszodó urra s melegen rázta meg a kezét.

— Hát itt vagyunk, itt vagyunk, — mondotta Mihály ur, kissé leereszkedő fölényességgel s fellépett egyet a deszkalépcsőn; domboru embonpointjéről csurgott a víz s a bajusza alatt kissé gunyos mosoly lappangott, — hát a magyar közigazgatás sorra tengerre küldi az embereit?

A fiatal ur finoman elmosolyodott.

— Már nem vagyok a közigazgatásnál. Bent vagyok a földmivlés-ügyiben fogalmazó.

— Brávó öregem, azt okosan tetted, — kiáltott fel Mihály nem titkolt kis megjuhászodással s abban a pillanatban megszűnt köztük a mértföldes távolság s oly egyszerűen tegezni, ahogy az most már ilyen körülmények közt illik, — bizony, tudod, nem is érdemes nálunk maradni, én is csupán unalomból, uri passzióból, meg a feleségem kedvéért vállaltam a főbírói hivatalt a járásban . . . Hát, nálunk, falun, tudod, ez meg a vadászat, ez a kettő még ury sport.

Jóízűen nevetett s erős fekete szemei gyerekesen csillogtak.

— Brávó, gratulálok főbíró uram, hát gazdálkodni szoktál, kérlek alászan.

— Hogy a fenébe ne, most gyere le hozzánk, most már rendben van ám a kuria! A régi angol kertet mind kivágattam és a vén fák helyére modern francia kertet építtettem; nagyon helyes ma a ház környéke...

hehe, még a cimert is megaranyoztattuk . . .

— Talán a házasság . . . Valami gazdag lány . . .

— A fenét, isz ismered a feleségemet. A kis tanítónőt vettem el . . . Persze te már nem voltál ott az esküvőkor.

— Én már akkor az egyetemen voltam; no, kérlek, a jegyzőségnél csak egy kis gyakorlatot akartam szerezni, bepillantást a közigazgatásba. Ha tudnád, mennyi hasznát veszem.

— Nagy dolog is az öregem, nagy dolog, aki a közigazgatásnál meg nem fordult, abból sose lesz jó politikus.

— No és a nagyságos asszony olyan kitűnően beletalálta magát a...

— Hogyne, hogyne. Hát tudod, eleinte volt dolgom, míg kineveltem magamnak. Eleinte bizony nehezen ment, de osztán csak beleszokott a kis öreg. Ma olyan gazdasszony . . . meg olyan társadalmi potentát, hogy e! . . . Gyere csak, gyere, keressük meg. Kitűnően uszik . . .

Bevetették magukat a vízbe s körülkerülték a kötélsucot. Ott megállapodva, a kötéltre ülve nézelődtek az ezüsthölgy után.

— Hány esztendeje is annak, — kérdezte a fiatal ur.

— Bizony, éppen tíz. Most van a fordulója, a tizedik . . . Hát, hát, már ugyilátszik együtt fogunk elkorhadni! — tette hozzá cinikus nevetéssel a régi ismerős előtt.

— Gyerekek?

— Két fiam van, meg egy lány; olyanok, mint a potykák!

— Itt vannak a kicsinyek is?

— Fenét! Nem vagyok én regálébérlő, hogy pulyákkal, cselédekkel jöjjenek Abbáziába . . . Hallod ez szép hely, jó hely, de a fene egye meg, nagyon sokan tudnak magyarul . . .

Jóízű nevettek s gunyos szemléldéssel néztek körül.

— Átmegyünk Velencébe is, ha már itt vagyunk. Látni kell egyszer.

— Tudsz olaszul?

— A macskát. Ha magyarul nem tudnék, ugatnom kéne, hehe! Na, a feleségem beszél németül, karatyol franciául, a télen francia kisasszonyt is vett, hogy belejőjön . . . Én meg fizeték! Így osztán keresztül mehetünk az egész világon is.

Kacagott. Felduzzasztotta a tokáját; csak a magas gallér hiányzott rövid nyakáról.

— Á, micsoda nők vannak azér itt, barátom. Már ugy kikoplaltam magamat egy kis finom női históriákra. Visszafelé az asszonyt haza expedíalom, én meg feluccanok Pestre, apropó, te már otthon leszel akkor? . . . Nahát az nagyszerű lesz, már tudod torkig vagyok a béreslányokkal, meg az effélékkel. Hopp, itt is a feleségem!

A vizen meglátták a fehér babos fejkendőt s elébe usztak. Mihály ur ugy uszott, mint a kutya, mind a két kezével s a két lábával pacsolt.

Az ezüstszürke nő ugy nyujtotta oda a kezét a fiatal urnak, mintha otthon, falusi szalonjában fogadná. A miniszteri fogalmazó ur kiábrándult és lehült. A asszony arcszíne elvesztette hajdani vadrózsaszírom színét és finom, ruganyos puhaságát; husvrös volt és érdes, mint a pörölő asszonyoké szokott lenni. Apró fehéres pontokkal tarka volt az egész karja, a tengervíz fölszitta s kiáztatta, mint a lug. Mihály ur elfordítja a szemét, az utóbbi években már nem igen szokott a felesége arcára nézni, mit nézzen rajta, jól ismeri s tudja, hogy még ma is szép asszony, kivált egészében messziről, csak ő egy kicsit már betelt vele.

— Hol ebédel? Jöjjön velünk, — szólt udvariasan az asszony — egy kitinő bécsi-magyar konyhát találunk, egészen türhetően főz . . .

— Kisztihand . . .

— Fotograf, fotograf . . . — kiálták a fürdők a csónakos fényképészre s tömegestől tódultak a lépésekre. A dobogón a kis operett-primadonna Sárbogárdról, percekig

kinosan természetes állást produkált, hogy jó legyen a képen.

Ők is rajta voltak egy felvételen, meztelen nyakkal s Istenem, tiz évvel öregebben, mint annak idején . . . Mind a hárman erre gondoltak, mikor a lencsét rájuk szögezte a fotográf.

Délben a fiatal ur már ott találta Mihály urékát a kis bécsi-magyar vendéglő terrasán.

Az asszony fején széles, felcsapott karimájú szalmakalap volt, nagy, fehér strucc tollal, amely alól vastag, bronzszőke haja dusan dagadt ki. Nagy, erős, szürke szemei oly hüvösen és anyásan néztek, ahogy csak egy négy gyermekes asszonyt, — akinek a férje a negyedik s a legrosszabb gyermeke, — tölthet el a mindennapi élet egyszerű kötelességtudása. Szemöldökei, ezek a bámulatos vastag, hajdan oly izgató szemöldökök, oly nyugodtan feküdtek a fehér, sima homlok tövéen, mint az elhízott komondorok a tiszta, békés, félteni, őrizni nem érdemes kis fehér házak fala alatt. Az orra, a szája megnőtt s közönséges lett és rideg, örökké rideg, mint akinek mindig vigyázónak, szigorúnak kell lennie, uralkodnia kell az élet legközönségebb kis dolgai fölött is. A tokája egybenőtt a nyakával és lankadt volt, heverő, lomha, a mellei a fehér bluzban tulerősek voltak és a vastag aranyláncsal körített dereka széles. Husos, erős karja átvilágított a csipkéken és egész lényéből unalom áradt, valami amoly helyén nem valóság, mint a pihenésre kimozdított gépből, amely csak teljes munka közben él.

— Vajjon mit csinálnak a gyerekek . . . nem köhög-e a kisebbik, nem esett-e a tóba a nagyobb . . . hogy megy a háztartás . . . Mi baj van már megint . . . — folyton ezek az aggodalmak látszottak az arcán és szórakozott szemein.

A miniszteri fogalmazó sem birta felhangolni egy-két futó mosolynál, egy pár udvarias, figyelmes szónál tovább.

Ellenben Mihály ur elegáns kávézöld ruhájában alig bírja tartóztatni friss és életre habzó temperamentumát, amely mint az új bor, szinte kipattanva keresi a rést az érvényrejutásra. Csak fekete haja le ne tisztult volna annyira, fényes fehér homlokáról; még néhány feltári hajszálat kefél keresztül a sikon, amit úgy őriz, mintha a felesége venné számba minden mosdás után. Ellenben fekete bajusza hetýkén van pödörve, a végét a borbély kackiásra csippentette le, kis kotlettje is van, rövid, csak a fülcimpáig s a haj tövénél épenugy ki van kopva, mint vékony, fekete szemöldökeinek a külső vége. És elegánsan eszik, ahogy csak a mi szolgabiráink tudnak enni, akik a grófokkal tartanak, ott eltanulják s akiket a zsidók lesnek el. De ezeket a tulzóan puha mozdulatokat senki sem tudja sem felfelé, sem lefelé, a rendkívül erős, parasztul izmos testnek ezeket a tulzóan puha mozdulatait. Így a villát senki se tudja belőlről tenyérbe fogni s ekkora erővel végezni ezt a könnyved mozdulatot; s félkézbe véve a kést és a villát, a hajópincér sem tudja így venni ki a tálból a töltött káposztát. Az ujját, a kisujjait méltóztassa megnézni, mily főlemelve s minő eleganciával tartja s könyökeit, amint magasra emeli, míg a késsel a szájába teszi a falatot, ami ujjában már megint nem barbárság. Így kiművelődni csak olyan ember tud, aki jókedvéből akármikor fel bír dobni a dobra hetven kévét egy szuszra s akinek olyan felesége van, akiből sugárzik a pedagógia. Ó nem az, amit a képezdén tanult, hanem az, amellyel a felsőbb körökbe küzdi be magát az ember.

— Elragadó asszony a feleséged önagysága, — mondta ebéd után a miniszteri fogalmazó, míg szivarozva ültek a tengerparton. A nagyságos asszony fölment a hotelbe; bágyadt a hosszú fürdés után.

— Természetesen, — szólt Mihály, s hozzátette, — mondd csak öregem,

mikor is mégy te vissza Pastre?

A pesti éjszakákról ábrándozott. Vidáman beszélgettek, Mihály nagyokat kacagott s ápolt fehér fogait, amelyeknek közeit azonban megfogta feketére a sok szivarfüst, vigan csillogtatta.

— Hogv megőrizte a szépségét... — szólt megint a fiatalember.

— Kicsoda?

— A nagyságos asszony.

— Hja!... Az ám, kivált úgy, — kacagott fel Mihály, — hidd el öregem, még ma is olyan szép teste van...

Hangosan és cinikusan nevetett, mint aki le akarja leplezni azt a látszólagos tiszteletet, amellyel már csaknem kompromittálta magát.

— Kedves Mihály — szólt hirtelen a hajdani segédjegyző — megengedsz egy megjegyzést?

— Parancsolj kimondani, — szólt Mihály a legkorrektebb szolgabíróudvariassággal.

— Kérlek alássan, Mihály... Véletlenül a legkittünöbben emlékszem arra a percre, mikor legelőször nem köszöntél a nagyságos asszonynak... mikor utána jártál... Megkértem... És meg vagyok leve Mihály, hogy a legnagyobb boldogságban éltél le önagyságával immár tíz évet s bizonyára, ha isten segít, az egész életet. Aki rátok néz, mindig látnia kell, hogy ez az igazi szerelmes házaspár, nem igaz Mihály?... És mégis kérlek szépen, az első perctől mostanig, négysem közt, kérlek Mihály, a legmeglepőbb cinizmussal tudsz megjegyzést tenni... Nos, ez, ez, hogy történik ez?

Mihály bámulva nézett a barátjára, aztán leütötte a szivarja hamvát, könnyedén, elegánsan, távolra, a vörös, nedves kavicsutra s azzal a könnyedséggel, ahogy csak egy szolgabíró érzi kötelezve magát rá, hogy szivar mellől, bármikor azonnal kétségbevonhatatlan biztossággal oldjon meg minden problémát, így szólt:

— Édes öregem, én nem beszéllek másképp, csak ahogy a többi férjek,

meg a többi urak, ha szerelmesek... Kedves öregem, hát te azt hiszed én egy kivétel Mihály vagyok, egy *Mihály*, mi?... Kis öreg, te is éppen olyan Mihály vagy, mint én... Nagyon jó... Ugyan mutass nekem egy szerelmes embert, aki a legbizalmasabb barátai előtt, tudod, a *barátai* előtt azt meri mondani, hogy „szerelmes vagyok”. Fúj, Fiam, azt mondhatja, hogy ezt a lányt, ezt szeretném lekapni... Vagy más efféle... kimondhatja az ember a legnagyobb disznóságot, bevallhatja a legrondább, a legalacsonyabb érdeket, a pénzt, az üzletet, a családi protekciót, amire számít, vagy a vére kívánságát, de amit azelőtt nemes okoknak mondtak! .. azt már nem... ki mondja ma azt, hogy „a szívem dobog...” Hogy ez meg az a lány, no vagy pláne: a feleségem, az egy nemeslelkű, egy finom szívű, nem is tudom a frázisait... Nem fiam, a mai Mihály, az azt mondja, hogy a feleségem az tud... csókolni, az istenit, ha rájön... Vagy más efféle. Ezt be lehet vallani... Ez igaz. Ez nem szégyellni való...

Néhányat szippantott.

— Pláne én. Egy tanítóiskaszoszonyt veszek el. Hát mér veszem el! Hát csak meg kell értetni magammal, meg a világgal... Azért, a fáját, mert meg voltam veszve és máskép

nem adta le a tejet... csak az esküvő árán... No persze, ha kontesz lett volna... Akkor nem kell magyarázat. Ki a fene kérdi azt, mért veszek feleségül egy előkelő dá-mát...

Idegesen szivarozott s a szürke füstöt kifújta a tiszta levegőbe. Bólogatott és a felső ajkát harapdálta.

— Ajjaj, tudod, itt sokat kellett elsimítani. Elkenni... Eleinte nem akarták bevenni... Még párbajoztam is egyet érte... Az anyámmal most is úgy vagyok. Az nem akar belenyugodni...

Hallgattak.

— No, öreg, hát te nem vagy Mihály?... A teremburáját, hát férfiak vagyunk tán! Csak nem játsszuk magunk közt a szentimentális Werthert. Hát azzal csak nem dicsekedhetem én, hogy a feleségem rendbeszedte a birtokot is, meg engem is, meg rendben tartja a tekintélyt, mindent: hanem azt nem tagadom le, öregem, hogy ha ruha nincsen rajta, ma is szebb egy egész orfeum-truppnál!... Hiszen láttad mámma...

A szeme forró lett, kissé meglöbösödött a belső hőtől.

— Örült meleg van. — mondta s csakugyan rendkívüli hőség volt. Jól esett, hogy egy kis hűs szél csapott ki a tenger felől.

Vége.

Az asztalos.

— Elbeszélés. —

I.

Kint zug a téli szél, a kályhában ropog a tűz.

— Istenen a ki most kint jár!

— A jó ember otthon van.

A kis lámpa az asztalon magas, vékony, ólomtalpán, mely egy ki-nyújtott kart ábrázol s oly ingata-gon áll a horgolt csipketerítőn, hogy az ember minden percben odanéz, nem borul-e fel.

— Kegyetlen vagy Ilka.

— Én már nem ismerem se Istent, se embert.

Összegubbaszkodva ülnek az alacsony melegülő szobában. Az almárium tele van befőttesekkel, a sifon tetején is üvegek vannak, az ablakpárkányban is. Rendes a kis szoba, de némiképp a spájzhoz hasonlít. A butorok mélyéről irtó hideg süvölt ki, az izzó vaskályha csak a szoba közepét melegítette fel, a háta min-denkiének borzong.

— Nem ismertél te soha —
vágja oda hirtelen fulladtnak a lány.

Az asszony fölugrik, összerázkodik, a fogát összeszorítja, a széles ajkát, mely úgy kidülledt törpe orra alól, mint egy állati száj, apró fekete szemei könnyből lettek izzók s a pofacsontjain vörös foltok gyulladtak.

— Nyomorult ...

A szemük összeesapódott mint két élő fegyver s gyűlölettel és iszonyodva látták meg, mennyire hasonlitanak egymáshoz, csak az asszonyt elrutította, a lányt megszépítette a düh. A kis szoba, amelyben az ágy hideg, mint a jég és a párnák, mintha fagyot eresztének, amint a lány szétfilátja, szétdobolgatja őket, egyszerre a hideglelés fagyos remegésétől ég. Szenvedélyek és dühök törtek ki és az élet ritka földrengése készült, a kis életnek csuf és nyomoruságos földrengése, amely rongyokat vet az ég felé és a vályogból rakott koldusbékességet rontja egyenlővé a földdel.

— Nyomoruság ... Még ezt a gyalázatos házasságot is irigyled, te ... te vénlány.

Összeszorította rideg, félelmes arcát s örült, hogy visszaadta. Most visszaadta. A magtalan asszonyok kegyetlenségével.

A lány barna pettyes kendővel bekötött fejét visszafordította. A lámpa belesütött az arcába, amely égett a pirosságtól, nagy barna szemei tétován meredeztek a testvére, aki gyilkos kézzel szurt vissza az ő könnyelműen, haragosan odavetett törével. Most nem tudta mit tegyen, lihegve, mint a fujtatóból jött ki belőle a levegő, szinte hörgött s szó nem akadt a szájára, a karja görcsösen vonaglott, szeretett volna már rárohanni a néjére és ütni, vágni, erősebb, csak erősebb ennél a torz nyavalyásnál.

— Így öld. Ilyenekkel szurkálod ... azt is. Te ... te gyilkos.

Az öregebbik, az asszony lesütötte a szemét, de a fejét fölemelte görbült

gerincén; sápadt volt, mint a viasz s merevgörccs a vonásain. Már megtalálta magát és minden hangja bátran ölt.

— Összebeszéltetek. Érted akar eltenni láb alól. Hogy aztán összeállhassatok. Buják.

A lány elsápadt, a vére leszállt az agyáról, mind csak nézte, nézte ezt a gazt, ezt az orgyilkost. Ezt a nyomorultat, aki faarccal tud alávaló gonosztságot fogni akárkire. Ezt a piszkos lelkűt, aki a maga galád érzéseit süti rá másra. És nem tudta, hogy mi lesz a jövő percben.

— Jaj, az a szegény ember! — kiáltott fel őszintén és teli meggyőződéssel, mint aki most eszmél rá a tiszta igazságra, — ilyenekkel kell az életét pusztítani!

— Szajha ... eredj fektüdj mellő.

— Uhhh ... — ordított fel a lány.

— Bátran! Az egy tehetetlen, magtalan. Nem lehet baj ... Ni, ni! ... Bakzik utána ... nem bírja kivárni míg megdöglök ... A szemem előtt vonit utána ...

— Oohhh ...

— Egy piszkos asztalos! ... Enyvnyaló.

— Az urad!

Olyan hangon ordított rá, hogy az ablak megreszketett, az ajtó megzörrent s a másik szobából, amely a konyhán túl van, áthallatszott a hirtelen csönd. Az öregek pattogva, mérgesen vitatkoztak a lányuk dolgán ... de erre megállott a zakatolásuk.

A lány lassan lehiggadt annyira, hogy nem robbant szét az agyveleje, mint gondolta, de a vér lüktetve vágatott le s fel az egész testében. Az ajka remegett, a színe változott s meg kellett kapaszkodnia az ágy végében, hogy el ne szédüljön.

Az ajtó kinyílt s az öreg tanító belépett a kopott sárga szakállával, hunyorgó, apró szemével, méregtől, veszekedéstől remegő ajkaival.

— No mi a, mi a; mi a mán ... No mi?

— Én nem tudom, — mondta a

fiatal asszony s elhuzta, legörbítette a szájaszélét.

A lánynak minden vére a fejébe rohant újra. Ráordított.

— Az, hogy te egy piszok disznó vagy, tudod.

— Látja, apa!

— Te undok, te varangy, te piszok disznó, te. Fúj, te ronda, te köpedelem, te orgyilkos!

— Tetszik látni.

— Fuuj! Te dög. Nem érdemelsz egyebet, minthogy felfordulj az árokparton — üvöltött a lány.

Az asszony, mintha a talpát csiklandozná, nevetett.

A lány felemelte a két erős karját, hogy rárohanjon.

Az apjuk kiterjesztette a kezét.

— Mariska! Fiam! Mariska! ... Aztán teljes erővel kiáltott, úgy hogy rögtön belerekedt: — Mariska!

Az öreg asszony lépett be a nyitva hagyott ajtón, az anyjuk az orrán a nagy csontkeretű pápaszemmel s hátravetett fejjel nézett rájuk a szemüvegen keresztül.

— Mi van itt?!

— Eh, semmi; — mondta a tanító. — Már azt hittem ölitek egymást ... Szép dolog, hogy testvérek ... Istenem, istenem ...

Azzal leeresztette az arcát s beljebb jött, betette az ajtót.

— Még nincs kifutva a szoba, osztán nyitva tudod hagyni! — mordult az urára, — gondatlan! Majd meghül a lányod. Az lesz belőle.

Mariska valamit szeretett volna rá mondani, néjére nézett s meglátta annak a hideg és gyűlölt szemén, hogy kitalálta ezt a gondolatát. Végig borzongott az utalattól, a foga vacogott, a térd remegett és az arca tüzből égett.

— Nem elég ez a szerencsétlenség, még másik is jöhet utána, — motyogta az öreg asszony s közelebb jött, az asszonylánynál összefogta a kendőt s felszította az orrát. — Apád nem ért semmihez, persze ő mindig csak az asztalosának fogja a pártját.

Az öreg tanító összerezgett, Ma-

riska elbódult, a fiatal asszony kicsit elmosolyodott.

— Pedig az isten verje meg azt a férfit, aki a feleségét így el tudja eresztieni! — pattant föl az öregasszony.

— Ha ott hagyja ... — fuldokolt a tanító.

— Hiszen annak is te vagy az oka, hogy egyáltalán odament ... Én eleget mondtam, hogy egy koszos asztalos nem arra való, hogy intelligens ember hozzáadja a lányát, de te erőszakoltad, hát itt van.

— Én nem erőszakoltam, nem vagyok én olyan bolond, én csak azt mondtam, hogyha szeretik egymást, az az ő dolguk.

— Én megmondtam, hogy asztalos, hát nem lehet belőle jó.

— A krisztusát, mi az, hogy asztalos! nekem ne hencseregtek, ne flancoljatok, hát ti mi vagytok, mi vagyok én; egy koszos tanító, egy kórus, egy rothadt, százhuszonöt forint államsegély. Bár tudtam vón dőgozni, hogy asztalos lettem vóna. Imre két hét alatt keres meg százhuszonöt forintot.

— És egy éjszaka elver háromszázat.

Az öreg tanító megállt, rábámult, nyelt.

— A ver, akinek van. Én nem verem el. Ilyen rothadt tanítók nem vernek el három krajcárt se. Mer nincs nekik.

— Hogy a fene egye meg, hogyha van neki, osztán elveri — förmedt fel az öreg asszony és magára terített egy kendőt és fázósan összehuzta magán.

Csönd lett. Mariska hirtelen állott a szobának a s falon nézett merően egy fényképet. Nem látta.

Kint ordított a szél, a bezárt ablakot rázta; egy kutya vonított.

— Egyszerűen Imre egy derék, becsületes ember, egy józan, értelmes, jóra való ember, ha az itálra adta magát, okának kell lenni.

Nem felelt rá senki semmit.

Az öreg tanító az asztalhoz támasz-

kodott s fölemelte a piszkos sárga szakállát. Fáradt volt, kimerült. Régen volt ennyi izgalma.

— Mán fellöki a lámpát, mán fel, — szólt rá nyersen az öreg asszony, — vak. Mán megvakult.

— De anyuskám, hagyd az apuskát. — szólt az asszonylány, — cu-korédesen s teljes közönnyel. A Mariska válla megvonaglott. Az öreg-asszony sóhajtott.

— Ah, amennyit én ennek nyelek. Ennek a bolondnak.

— Bolond vagy te! — rőffent ki hirtelen, tajtékosan az öreg emberből te nyelsz nekem? Mit nyelsz, harminc esztendei rabszolgaságomat? azt, hogy nyeregbe ülsz a hátamon? azt nyeled?... A fene egye meg ezt az egész életet.

Az öreg tanítóné eltátotta a száját s a szemüvegje elbámulva reszketett az orrán.

— Halljátok ezt?

— Na hát mama — csapta össze a kezét az asszonylány, nem ismerek az apusra! Akárcsak az asztalost hallanám!

— Az asztalost! ordított az öreg tanító, mint a hajszolt bika!... Neked a te urad az asztalos?... Hát most már értem. Érték én már mindent... Asztalosné!... Te mi vagy? Te cafat! Ha az urad az asztalos: te báróné?... De vigyázz! Mert az asztalos megtanít! Mer az ember! Férfi! Nem ilyen rothadt, mint ez a rongy tanító ur!

— Ne hallgass rá; ostoba!... A lányai előtt. Így akarja fenntartani azülei tekintélyt.

Az öreg ember rájuk nézett véres, nedves szemeivel és elfolyt az egész testében a méreg, amelyet ki akart vetni a száján. Nem szólt, lehunyta a szemét, megszedült s gyáván, ügyetlenül le roskadva lépett tovább megroggyant öreg térdein.

Lassan kiment a szobából s behuzta maga után az ajtót.

Az asszonyok csöndben ültek, Mariska egyre csak nézte a falon levő

képet vak szemekkel; az ő lánykori képe volt a fehér bluzban, a vállon körül tenyérnyi széles csipkével, ebben a bluzban szeretett beléje Imre... Milyen szép majális volt az, kint az erdőn, a hűsleges, becsületes fiu, aki a grófi kastély butorait készítette... S ez a ronda elcsábította tőle, valahogy a nyakába varrta magát, az embernek hinni kell, hogy ma is vannak boszorkányok, akik meg tudják varázsolni a férfiak szemét...

— Jaj anyus, ha én a maga életére gondolok, magának is kijutott ám — mondja az undok s ő végig-végig reszket.

— Hát bizony fiam, sokat kell elnyelni az asszonymnak. Itthon tanulhattál volna.

— Istenem, mamának csak lehetett, ilyen férj mellett, aki mégis intelligens ember.

— Minek mentél hozzá; nem hallgattok az emberre.

— Jaj hát ki lát előre. Mikor úgy járt utánam. A lábam porát is csókolta, esküdözött, fenyegetőzött, meg akarta ölni magát, meg minden. Azt mondta, hogy ilyen lányt nem ismert soha, csak én kellek neki...

Mariska pokoltüzén érezte magát, ez mind az ő lelke alá volt tüzelve. Reszketett a teste.

— Megesküdött, hogy odáig minden lányt csak azért csókol meg, mert becsstelennek találta. Kéjvágy. — S elfolyt a szájában a szó, mint a méreg kiszökell a kigyóéból. Mariska sarkig elpirult, az erdei csókot, a lugasban való csókolózást érezte.

— Én voltam az első tiszta és úgy fog imádni egész életén át, mint az anygalt kell...

— Undok... — lihegte a lány.

Egy kis csönd lett.

— Miii? — mondta a másik; affektálva, hogy nem érti a szót.

— Sötét ördög, Lucifer! — fordult szembe vele a huga.

— Te...

— Te vén dög! Három esztendővel vénebb az uránál. Kikaparta a ke-

resztvételből a dátumot. Aljas hami-
sitó.

Az asszony felugrott. Egész teste kimeredt és sápadt lett, mint a hulla. Az ajka szederjes lett és nem lelt szót. Csak állott és várt valami pillanatot, hogy rádönthesse a házat a másikra, vagy mi.

— Mariska! meg vagy te örülve! — kiáltott az anyjuk teljes erővel.

Ebben a percben kinn az ajtón kopogni kezdett valaki. Kinn az udvaron.

Elhallgattak.

Ujra kopogtak. Gyáván.

Az asszonyt valami izgalom futotta át és két kézzel elsimitotta a fején kettéválasztott és kontyba font fekete haját.

De nem mozdult senki a sokára jött új kopogásra sem.

— Ki az? — szolt ki a másik szobából az öreg tanító, aki megszokta a rabszolga sorsot; hogy az asszonyok nem feleltek a kopogásra, ő cammogott ki a hideg konyhába.

— Én vagyok atyus!

— Ki?

— Én, Imre... Kedves atyus, én vagyok.

Hosszu csönd volt. Mariska megdermedve, az anyjuk ijedten, az asszony elmosolyodva hallgatott.

Végre az öreg ember reszketeg, bizonytalan hangja hallatszott.

— Na hát te csak eredj a dolgozra. Semmi keresnivalód nincs itt. Akit a felesége otthagyt, az menjen dolgozra.

— Ó, atyus, itt halok meg, mégse megyek el.

Mariska felhőrgött, mint akiben kést forgatnak meg; hosszú, fojtott nyögéssel.

Az öreg ember kint hallgatott, nem felelt, csak a csoszogása hallatszott.

Mariska visszafordult s rámeresztette a szemét a nőnjére, akinek az arcán diadalmas, leplezetlen mosoly volt. A hugára nézve, felkiáltott.

— No hát eresse be!... Az én lel-

kemre ne fagyjon meg még egy kutyája se.

Mariska merően csak nézte a nénjét és azt számította magában, hogy ezeknek egy vonaton kellett jönniök; csak külön... és az állomástól az Ilka kocsin jött, hintón, bérkocsin, az meg azóta gyalog... Ők rég megvacsoráztak, az meg csak jött, jött az alatt gyalog a rettentő hidegben, sőtétben, a farkasok erdeje mellett és ez tudta. Ez számította. Látta, hogy az ő vonatán jött... A hintója után az ura gyalog... Az; a préda! Mert biztosan egy krajcár sincs a zsebében. Biztosan mindent elszedett tőle ez a förtelmes... Ez a gonosz pára... ez, de miért játszik ez, mit játszik ez most, mit színészkedik, mit akar... a nagylelkűségével...

Zárcsikorgás, léptek, csönd.

Az ajtóban megjelenik a férfi.

Beesett, sovány, hosszú arcával, ritka szőke bajuszával, amelyre vékony jégcsap van szőve, égő, lázas, kék szemeivel, amelyek először Mariskát látják meg s ijedten, megrémülve hökkennek vissza, aztán, mint az agyonkínzott alázatos kutyák simulnak a felesége kegyetlen lábához.

Az öregasszony, aki nem értett semmit, de boszantotta a hirteleni, átmenetnélküli engedékenysége, drasztikus nyersséggel vetett véget a csöndnek; gunyosan kiáltotta:

— Hát ha megérkezett a vőm uram, akkor ved meg fiam, Mariska, a másik ágyat is!

— Erre a fiatal asszony élesen, bántóan nevette el magát s végignézte a hugát.

— Fölösleges, elég ez az egy is! Legalább jobban felmelegszik az ember...

Hahotázva, szinte boldogan nevetett s kézcsókra nyújtotta a kezét az urának.

Mariska egyszerűen, csodálkozva nézett rá, az asztalos kinosan, szemérmesen sütötte le a szemét, az öregasszony legyintett, a tanító pedig kifordult a szobából.

II.

Egy napot olyan békében és boldogságban töltöttek, mintha vidám látogatóban volnának itthon. A fiatal asszony egész nap nevetett, ugrált és az urát becézgette. Minden percben lelt valami igazítani valót rajta, a haján, ruháján, a cipőjét úgy kibucikoltatta vele, hogy csak úgy csillogott s a fejét soká, gondosan fésülte s úgy megcsinálta, hogy minden szál mereven, fényesen lapult a másik mellé. Sokat beszélt az ura galambjairól, akik a buzát a tenyeréből eszik, a kismacsokról, amelyik mindig láb alatt van s olyan mulatságosan visit, ha felrugják, a műhelyről, ahol gyaluforgácsban fűrődnek. Mariska egy-egy szót hallott, sóhajtott és kiment.

— Én vizlek benneteket haza, — mondta az öreg asszony a nagy páspaszemével; kerek, puffadt arcát rájuk emelte és mosolygott.

— Ó, atyus, maga jöhetne már el egyszer hozzánk, kedves atyuskám, — mondta az asztalos.

— No persze, — zördült fel a vén tanitóné, aki irigyelte az urától, hogy még szórakozni talál s pénzt költ, — mondom, hogy én vizlek benneteket haza. Az atyus nem hagyhatja az iskolát egy napra se, ilyenkor jönnek a vizitátorok, oszt ez a gazember plébános könnyen megpiszkálja az ember orrát.

Furcsa volt a két ember, ahogy szótlannul ültek a folyton fecsegő két asszony közt. Mindenik sovány volt, hallgatag természetű, beesett, táskás szemű, csak az öreg megszokta, hogy gubbaszkodva megüljön a szalmafonásu székében és befelé néző szemmel el tudjon ülni a rongyos székek, amelynek az ülőjéből földig lógtak már a szalmaszálak. Mindig fázott, még a meleg szobában is és örökös ócska felsőkabátjában volt, a kizsírósodott fényes kabátban, amelyben temetésre jár énekelni és az ölba moslékot vinni a malacoknak. Piszkos szürke szakállát vakargatta néha, mint az öreg kutya, ha unalmá-

ban mozdulni jön kedve s a mult heti ujságot olvasgatta, álmosan rámeresztett szemmel; ezt a paptól kapta kölcsön, de egy szálíg vissza kellett adni, mert a gazdasszony számonkérte. Néha azonban el elveszett egy példány, az öreg tanitóné a kredencbe a polcokra teregette, ilyenkor a szegény öreg igazi kálváriát járt, mi lesz, ha észreveszik. A ház mindig tele volt azzal az émelýgös zsirszaggal, amely a disznóölés után ragad a házba és még aratásra sem pusztul ki. Itt élni le harmincegynehány esztendőt, folyvást a bé-abot tanítva, kinn maradt konvenciókat zaklatva és egy epés, örökké elégedetlen feleség szekaturáját hallgatva, — ez is emberi élet. A fiatal ember még nem tudott ilyen mazna lenni. Egyik lábát folyvást a másikra rakta és cserélgette s úgy érezte magát, mint az új ruhában, amely mindenfelé huz és kinosan szembetűnő. Itt ülni egész nap a széken az asztal mellett, félve, hogy az illetlenség, ha az asztalra rakja ökleit, az is, ha lelógatja maga mellett. Hallgatni az asszonyok sok hiábavaló beszédjét és nem szólni bele soha; mintha a füle hártýáját apró pálcával fizikailag verné a falóra ketyegése, kinos idegességgel tírtte és a csontjaiban valami láz zsbongását érezte, tegnap meghűlt. Arra gondolt, hogy otthon vár a munkája s egy napot el kell itt tölteni hiába; pedig levonják a pénzt, ha idejére nem készül el a butorral; minden napra tíz forintot. Az lesz csak a cifra s az asszony már mióta nem hagyja dolgozni. Pedig csak ott jó, a gyalupad mellett, mikor hosszú, selymes forgácsot hasít a sikitó gyalu és enyv és spiritusz szag tölti be a műhelyt, az ember vigan fűtýöl és tíz-tizenkét órát tölt el szorgalmas politurozásban. Akkor aztán megérdemli a jó ebédet, de meg a vacsorát is.

Főlemelte a fejét s nagyot sóhajtott.

— No hát te mit ásitozol, — szólt rá egyszerre szokott nyerseségével a felesége.

— Én? — erős, vörös ökleivel megdörgölte a szemét, amelybe nedvesség gyült s elfojtott egy újabb ásitást.

Aztán mind a két férfi fokozott figyelemmel hallgatta az asszonyok beszédét.

— Hát barna bizony az idén a baracklekvárom, de én bizony nem bánom; úgy főztük, hogy nagyon sok volt a barack, 20 kiló; cukor meg 3 kiló.

— Meghámozta mama?

— Meg, meg, meghámoztuk, de nem passziroztuk. A kastélyba vettem négy krajcárjával, olyan szép volt a, mikor csak úgy potyogott abba a szép zöld fübe. A kertész mérte tudod, a Szloboda, hát a tiz kiló volt tizenöt is. Paradicsomot is 85 kilót főztünk be.

— Jézus, 855 kilót! Azt mind megesszik?

— Nem eccerre — mondta az asszony, mert azt hitte a lánya a nagy munkán szörnyed el.

Nagy nevetés lett a félreértésen.

— Nem eccerre főztük be.

Azt hittem, hogy nem egyszerre eszik meg.

Ezen Mariska is elmosolyodott, ahogy ott állott az ajtóban, feltűrt karokkal, mert most minden munkát ő végez kint is, bent is. Ugy állott ott csinosan, könnyelműen a fehér babos kék ruhában... Milyen széles csipeje van. Egész asszonyos.

— De az ugorkánk nagyon szép az idén, oly remek lett, hogy oly remeket el se lehet gondolni. Nagyon, nagyon szép, de az idén nem raktam el sós ribizlit, pedig azelőtt mennyit szoktam úgy-e, csak úgy cukor nélkül, sóba. Igen jól áll.

— Ó azt én nem szeretem — szólalt meg szinte akaratlanul Mariska a vidám hangján, — a sós ribizlit, mert annak nincs olyan kedves íze, mintha kevés cukorral is.

Az asztalos felfigyelt, azt hitte kiűtött a nap. Undorodott a sós ribizlitől, pedig mennyi van még a felesége spajzában, amit mind meg kell enni.

— Ó bizony én tettem el, — mondta Ilka, — mert én nem szeretem a cukrot prédálni, de *ennek* is olyan finnyás béle van, hogy nem smakkol neki, pedig hiába, nem hajítom ki, ha már megvan, csak meg kell zabálni.

Ez tréfásan volt mondván, de Mariska odavillant szemmel nézett az asztalosra és kicsattant belőle:

— No az ördög vigye el azt a rongyos ribizlit, — olyan becses?

— Te az én helyembe kilöknéd, — szólt az asszony, milyen száraz, keskeny teremtés! Milyen szívós, meggyőzhetetlen. A lány nedves hangján felkiáltott.

— Ki bizony.

Az asszony elmosolyodott, gunyosan, fölényesen.

— Látod, én meg nem lököm ki.

Mariska egyet perdült a sarkán s eltűnt a konyhában.

Az asztalos nagyranyilt, üres szemekkel nézett utána. Mintha valami beleesett volna a lelkébe s ott kongva, dübörögve hullana egyre mélyebbre, mint a gépdobjába esett szög... Ennek lett volna gyermeke!... De az ő feleségének nem lesz soha...

Az asztalra meresztette a szemét, maga elé, a zöld kopott posztóterítőre, amelynek a közepén kis fehér miliő volt fehér csipkehorgolás, azon kés, tollszár, virágcserep, csak úgy alja nélkül letéve, ugorkás üveg, tányér, kenyér, ahogy előhordták beszédközből. Csak a gyerek hiányzott.

— No egyél, kóstold meg csak, ez nagyon jó így, az apró őszi ugorka, paradicsom, erős paprika savanyun, kóstold csak egy falat kenyérrel, milyen jó, Imre.

Az asztalos csak nézett maga elé, nem is igen értette, mit mond az anyósa.

— Mariska! — kiáltott fel élesen, epésen a felesége, — gyere csak kiinnálni, majd vesz akkor.

Az asztalos felkapta a fejét, a szeme az asszonyra meredt, az ökle, karja megrándult, szerette volna mellbe taszítani, ököllel; de jól.

Olyan egyenesen és kevélyen áll. Ez már régen benne van, hogy egyszer mellbe döfi. A sovány és deszka mellet... Amit olyan büszkén tart... Inkább gyereke volna...

Belenyult a tányérkába s beharapott egy fanyar paprikát. Az erős ecet összehúzta a száját, körülnézett a tanító után, nem is vette észre, mikor ment ki a szobából.

III.

Az asszonyok úgy be voltak bugyellálva, mintha valami dunnák és párnák járnának lábón. A fejükön a kendők fölött még nagy plüs kapucnit viseltek, amelynek a rojtjai az orrukig lógtak, a kezeik vastag muffba voltak dugva s szuszogtak és pislogtak a rettentő hidegben.

— Meg van a kulcs? kérdezte a fiatal asszony, az urától, aki előtte nyikorgott a havon, a vékony kabátjában dideregve.

— Milyen kulcs?

— A házkulcs.

A szél élesen fújt a töltésen végig, kékre fagyott az ajkuk, az asztalos úgy reszketett, mint a fázós ló.

— No nem halod? A házkulcsot kérdem.

Az asztalos megállott és visszafordult.

— A ház nyitva van, — mondta a hidegtől vacogó hangon.

— Nyitva van a ház?... Csak nem vesztél meg!

Az öregasszony, nagy posztó masuszaiban beérte őket, s szemüvegében fakó szemeit rájuk meresztette.

— Mi az?

— Hallod mama, ez az állat nyitva hagyta a házat. Nahát ez egy állat, ettől minden kitelik. De hogy még ez is!...

— Nem lesz ott semmi baj, — mondta a férfi csendesen.

— Semmi! A szemedet is kilopják azok a tolvajok. Még ha ott ülsz a nyakukon, akkor is. Nem hogy nyitva hagyja nekik az egész házat. Te örült! Az Isten verjen meg.

— No ne idegeskedj szivem...

— Lódulj dögdra... Majd itt fagyok meg neked...

— Hát az bizony nagy kár volt édes fiam, — szólott oktató hangon az öregasszony, — nálad inasok vannak, segéd, bejártnak idegenek. Az az elv, hogy egy rendes házban mindennek csukva kell lenni.

Az asztalosnak az anyósa oktató hangjától vér ömlött a szemére.

— Igen, — mondta s előre indult.

— Ez? Ennek lehet beszélni, ez nem tanul meg semmit. Egy ökörrrel hamarabb meg lehet értetni magát az embernek... Elmegy hazulról és nyitva hagyja a házat...

— Utánad mentem.

— Elég kár... De mi a nyavalyának esett meg a szivem ezen a nyomorulton... Legalább vége volna mindennek. Most kezdek újra a kinlódást evvel az állattal.

— Édes gyermekem türelj, a férfiak mind gondatlanok, már ahhoz hozzá kell szokni.

Az anyós émelgyős hangjától az asztalos hányni szeretett volna.

— De csak azért szidom magam, hogy minek könyörültem rajta, mikor odajött. Hadd dögölt volna meg a kapuba, mint a kutya.

— Bizony, hadd dögöltem volna, — fakadt ki az ember.

— Dögölj meg, ahol akarsz, — pattant fel az asszony, — de ne az én ajtómon. Az én szüleimet akarod kompromittálni az egész világ előtt?... Hogy kispekulálta!... Hiszen van ennek esze a gonoszságra. Ki akart engem szekirozni a világból. Oda jött, mert tudta, hogy egy néptanító nem engedheti, hogy a veje az ajtajában megfagyjon, mert közmevetésnek tenné ki magát s az állását is vesztené.

— Bizony fiam, már most is kérdezte a pap, hogy talán nem élnek jól a gyerekek? Pedig én úgy takarom, úgy titkolom...

— Hiszen arra számít ez! Arra számít! Azt hiszi, hogy azért rá vagyunk kényszerítve, hogy ezt megtűrjük, ezt a poloskát. Bevette magát

a családba, hát azt hiszi nem lehet kifüstöltni.

— Csis... Fiam... Azért ilyet ne mondj... Poloska! Poloskának ne nevezze a férjét egy fiatal asszony.

— Nem is poloska. Tetű.

— No... édes gyermekem...

— A tetűtette, én vakartam ki a piszokból, ezzel hálálja meg.

Az asztalos visszafordult, a szeme lázasan égett, rikácsolva tört ki.

— Mivel! Mivel hálálom meg? Avval, hogy az ajtót nyitva hagytam? Az én megbízott embereim előtt? Azért vagyok én tetves?

Elfult és az erőszakos kiabálásban mintha a testének a belseje szakadt volna fel.

— Ordíts... Állat... Hogy tud... Azt hiszi egy asszonyra lehet ordítani.

— Fiam, fiam... — terjegette a kezét az öregasszony, — nahát ha én tudtam volna, hogy ti... hogy én ilyen jelenetnek leszek tanuja...

— Ez? Nekem csendőrrrel kell e mellettnem, mert ez képes megölni.

— Bizony vigyázz, — fuldokolt az asztalos és nagy eres, csontos öklét megemelte, döfött vele, mintha tör volna benne, az asszony felé döfött — mert ha így megy, nem tudom mi lesz a vége.

— Az én lányomat fenyegeted? Az én lányomat mered te fenyegetni? rikácsolt a vén asszony.

— Hallgasson!

— Én hallgassak? mikor ilyeneket hallok!

— Az én anyámra mersz te kezét emelni te piszok! — Üvöltött a fiatal asszony — Nesze!

Esz pofon vágta.

A másik percben már a földön feküdt. Az asztalos úgy mellbe döfte az öklével, hogy rögtön hanyat esett a hóban.

— Jézus-isten! Haza lányom! Haza gyermekem! Gyer innen!

— Csend! — ordította rekedten az asztalos. — Itt maradnak!... Maga az én vendégem!

— Én a te vendéged! A kutya a te vendéged!

— Fogja be a száját, parancsolom!

— Phi.

És szembeköpte.

Az asztalos mellett ragadta a vén asszonyt, megrázta és végig hasított a rajta a nagy téli bundát.

— Előre!...

A két asszony megnémult. A fiatal nő feltápaszkodott s dörzsölte az arcát, a szeme alatt véres folt volt, felvágta a fagyos rög.

— Menjenek haza — mondta az tán fojtva lesütött szemmel, bűnbánattal az asztalos. Fulladt, remegő hangon. — Én itt maradok ezen a helyen. Nézem, hogy hazaérnek. Nem fogom magukat kompromittálni, hogy kísérem mint a...

— Majd én egyedül fogok menni a te házádba, szégyenszemre, hogy visszajöttem... Ostoba... Gyilkos... Mars előre...

Az asztalos lehajtott a fejét s lassan előre ment.

Az asszonyok összeszedték magukat, az öreg leverte a havat a lányáról, ez beburkolta az anyját és nehéz lélekzéssel cammogtak az asztalos után.

IV.

A lakás már teljesen föl volt fordítva. Egy nagy láda középen szinig rakva ruhaneművel.

Az öreg asszony elbóbiskolt, minden szó után leragadt a szeme. A lámpa le volt huzva, füstölgetett s keveset világított, a fiatal asszony kiemertülten ült le egy székre.

A pakolás annyira lecsillapította az idegeit, hogy nyugodtabban nézett a jövőbe. A szekrények mind kiürítve, az ágyak fölbontva, ágyneműek batyuban.

— A sifonokat mind deszka közé kell szegezni.

Az öregasszony fölkapta a fejét.

— Igen, — mondta álmosan, ásitott s kicserélte a két kezét, a balt tette a jobbra.

A szekrények igen szépek voltak, pompásan politurozva, ragyogó tükör betéttel, simák és előkelők. Remekbe csinálta a feleségének az asztalos. Mahagoni volt a háló és tölgyfa az ebédlő. Az ebédlő szekrénye egészen eredeti volt, kis tulipánok voltak betéve a sarkaiba, a székeken is gazdag tulipánok, egy grófnak is szép lett volna a butor. Az asszonyok csillogó szemmel néztek szét egy pillanattig. Ennek a butornak bizony nem szabad megsérülnie, egy karcolásnak sem szabad rajta esni.

— Azt úgy kell megcsinálni, hogy akár tíz évig is mozdulatlan állhasson. Mert azt szépen le kell raktározni és megóvni, hogy por, piszok hozzá ne férhessen, — mondta az öregasszony.

S a fekete, görbe lányára nézett, aki összeesve ült a széken. Olyan vén volt s olyan pupos és olyan gonosz komorság ült az arcán. Egészen olyan volt most, mint a nagy apja, akitől ő annyit szenvedett gyermekkorában. A nagy puha lottyadt öregasszony szinte félve nézett a lányára.

— Hol van az? — kérdezte hirtelen, mert soha nem birta megállni, hogy rögtön ki ne mondja, amit gondolt.

A fiatal asszony megrántotta a vállát.

— Bánom én.

Felszívta az orrát, s lenyelte a könnyjét. Hova is fogja lerakni a butorát? Haza hova vigye?

— Az egy olyan gonosz lélek. — Morogta gyűlölettel. — Ha az letil valahová, az ott esztendeig elül magának. Akkor aztán bánja is ő, ha az egész világ felfordul.

— Azér te is nagyon éles vagy hozzá, fiam.

— Az.

— Mégis, megkellene gondolnod — mondta pusmogva az öreg s felszurta a szemüvegét a füle mellé a vastag őszes hajába, amely mint egy petrence, borzasan volt feltornyozva alacsony homloka fölött.

— Meg bizony, hogy milyen szép butort csinált neked...

— No egy asztalos még annyit se...

— Asztalos, asztalos, ha egy tanítóhoz mentél volna, biztosan nem volna ilyen butorod.

— De hát mi lesz mán?

— Mivel?

— Hát nem akarja kiadni az én holmimat, mi a műhelyben van?

Az öregasszony rá nézett a lányára.

Ez mérgesen felállott s bement a konyhán át a műhelybe.

Két kis lámpa égett a falon a gyalupadok fölött.

Egyenesen a sarokba ment és felvette az enyves edényt.

— Ez az enyém talán, — mondta durván.

Meglátta az asztalost, aki a sötét sarokban ült és zokogott.

Szólan akart, de most elhallgatott. Hosszut, mélyet gondolt. Láttá, hogy még mindig teljesen tőle függ, hogy itt maradjon-e vagy sem.

— Hát a magam lábosát csak elvihetem tán! Ugy!... az a baj, hogy a butorát sajnálja!... Nkem ugyan ne bögjön érte. Pedig azt hiszem, megcsenvedtem érte öt esztendő alatt. Inkább börtönben tíz esztendőt, mint itt még egyet.

A férfi zokogása megállott a rideg hangra. Az asszonyt magát is bosszantotta, hogy ilyen éles, de nem tudott más lenni ehhez az emberhez, aki mindent tűr.

Ej mit, megrántotta a vállát. Ez egy mulya bivaly, csak azt érzi, ha tüzes vassal szurkálják.

— Ez is az enyém, meg ez is.

Egy ollót vett fel az ablakról, s egy törlőkendőt a székről.

Több tárgyat összeszedett és csomóba gyűjtötte. Egy ócska lavort, kefét, gyufatartót, szappantartót, egy hokkerlit, amelyről nagy zajjal fordította le a rajta levő holmit.

Az asztalos látta, nézte, hogy a nagy gonddal kifűrészelgetett intarziát a gyaluforgácsba dobja.

— Látod, nem kellett volna neked egy mesteremberhez menni, — szólalt meg csöndesen, fájó szívvvel.

— De jól tudja. Valahára.

— Nem értettél meg engem soha.

— No, van mit meg nem érteni egy —

— Egy asztaloson, ugy-e?

— Igen.

— Hát bizony nem érted, mi az, amit ledobtál.

— No nem dobom többet.

— Eléggé fáj.

— Mi... Mit motyog?

— Eléggé fáj az nekem.

— Haha.

— Mert ha te tudnád becsülni, hogy milyen gonddal kell készíteni a lombfűrészszel azt a semmiséget... Virág lesz belőle, száz kis darabocskából egy virág. És te ledobod a forgácsba.

— Á, ha te nem sajnálsz engem mindenestől kidobni a hóba. Te engem úgy ki tudsz lökni...

— Nem tudlak! — kiáltott fel az ember. — Megszakad utánad a szívem!...

Ilkám! Ne menj el, ne menj...

Levetette magát a földre, a fejét a forgácsba temette s az egész testét rázta a zokogás.

Az asszony gondolkodva nézett rá. Nem tudta mit tegyen. Mi lesz okos.

— Hogy mért nem, akarsz te az én igazi kis feleségem lenni. Olyan jól elgondoltam én. Itt sürgögni-forogni, sütni-főzni, nevetni... Nem mindig nehéz lélekkel... hanem nevetni... nevetve...

— Ah... hogy mindig csak, akár van helye, akár nincs, vihogni, ha én olyan bolond volnék...

— Legyél.

— Nem vagyok én *Mariska*, — vágta fleg az asszony.

— Kár, — szólalt csöndesen a férfi.

— Kár?!... No hálistennek, csak-hogy idejutottunk. Hát kár. Kár hogy engem vettél el, nem őt, ugy-e?

— Nem ugy gondoltam...

— Hát igen; az *affélék*, azok igen; azoknak ugyanis mindegy. Vihoghat-

nak. Majd elveszed, ha én kinyulok.

Az asztalos felállt a forgácsból. A gyalupadhoz támaszkodott, a szőke haja a homlokába hullt, a szemhéja sebvörös volt. Szórakozottan vette a kezébe a reszelőt és azzal babrált. A reszelő nyele meg volt repedve; a szeme rajta maradt és kiszámította, hogy a kisebb inas dolgozott a lyuk-reszelésen, az repeszthette el.

— De nem ígértem soha semmit. — fulladt az asszony.

— Azt nem kell ígérni!

— Mit?

— Hát csak azért nem vagy jó hozzám, mert nem ígérted?

— Persze a *Mariska* jó volt *ígéret nélkül* is.

A férfi elhallgatott; feltűnt előtte a magas, szép lány a széles csipőjével, milyen jól ide illenék a fehérbabos kék ruhájában... A sós ribizli kidobná... ami az urának nem izlik...

Maga elé nézett. Ez volt a finnyásabb, az urasabb, az izgatóbb, az elérhetlenebb.

Ránézett. Mintha sohasem látta volna. Olyan idegen volt, olyan távoli. Gyűlölte most, gyűlölte, hogy kirepül a markából s egyszer sem birta vele megéreztetni a férfias hatalmát, az erejét, hogy tisztelje érte... De ez egy magtalan... egy megtörhetetlen...

Az asszonymnak megszédült a feje, olyan dologra szánta el magát. Fekete izzó szemmel nézett az emberre s egy szóval akarta megölni ezt és még inkább valakit; valakinek a jövőjét.

— Tudom, hogy vele háltál, — mondta élszántan...

— Én!

Az asszony szeme kutatva nézte.

— Hát kitől volt gyereke? — huhogta vadhazugsággal.

Az asztalos arca hosszúra, ijedtre táadt a mécses laza fényén.

— Elment... neki... persze... — sziszegte az asszony.

Az asztalos megkönnyebbült, elmosolyodott a szeme.

Az asszony felförmedt, egész máglyává gyult.

— Azt különben nem lehet tudni; a segédjegyzővel is... avval is... Egy ilyen tehetetlentől... nem is telt volna ki...

Az asztalos marokra fogta a reszelőt és tövig döfte az asszony mellébe. És ez olyan jól esett neki. Ez első jóérzése evvel az asszonnyal.

V.

A zuhanás után csönd volt, de olyan rettenetes, mintha egyszerre megállott volna a természet. Az asztalos csak állott, várt, mint távolsági jelre, a szemöldökét felhuzta magasra, s a szemei elmeredve néztek valahogy oldalt, mintha a füleknek segítenének. Rettenetes hosszú idők teltek el, mintha egy szemrebbenéstől a másikig emberéletek multak volna el.

Egyszerre csak megremegett.

Mintha ijesztő hangok zörgését hallaná, mintha jönne, amit vár, a borzalom, a csoda.

Hirtelen fölébredt.

A szeme ugrálni kezdett, jobbra-balra pattogni, mint egy egér, aztán lecsuszott a fejéről a dermedtség nyomasztó lárvája, mindent tisztán érzett, látott és tudott.

Ott volt a műhelyében, a jól ismert gyalupadok közt, a szerszámok, a szagok, a deszkák, féligkész butordarabok, a megölt felesége a lába előtt.

Erre megvonaglott.

Az asszony hörgött. A halálraválás kis nesze csörömpölt.

Összeborzadt s fogta a lámpát, az asszony lámpáját, amelyet már odakészített a holmijaihoz, a gyalupadra; fölemelte és levilágított vele.

Egészen meglátta az asszonyt. Ott feküdt hanyatt a deszkapadlón, a gyaluforgácsok közt, de a ballába fel volt törve, alágörbedve s a térde oldalra feszült a szoknya sötét kékségében.

Gyorsan letette a lámpát egészen a gyalupad szélére, lehajlott és ügyes kezeivel megigazította szegényt, hogy jól fekdjön. A szoknyát is lehuzta,

kihuzta, hátul is az alágyürödött szoknyacsomót, hogy rendesen fekdjön, ahogy a mézeshetek boldog napjain kellett elrendeznie az asszonyt, ha nappal a diványon ebédutáni heverésében elrendetlenkedett a ruhája. Most is ugyanazzal a gyors, engedelmes, szolgálatkész érzéssel igazgatta, mint akkor, ha a türelmetlen rákiáltást akarta megelőzni.

Mikor készen volt, megállott s borzasztó megdöbbenéssel egy mosolyt talált magán. Azt a jóérzést, amely mintha a karjából áradt volna szét az egész testen a döfés pillanatában. Most rémülten akarta ledobni magáról ezt a mosolyt, mint a cifra ruhát, de csak darabokban birta letépní; hiába akart rögtön gyászt és rémületet venni magára, hol itt, hol ott érezte a testében a káröröm, a felszabadulás, a megnyugvás mosolyát. A mosolyt, amely azt viritotta, hogy végre megmenekült a sulyos igától, hogy végre elbánt a nyomorult asszonnyal, megmutatta a néembernek, hogy mégis férfi!... Szerette volna megfenyegetni ököllel és a fülebe kiáltani, hogy látod, látod! kellett ez neked!

A test megvonaglott és száraz hörgés tört ki belőle s ettől a vér is megdermedt az ereiben. Elmúlt a mosoly, el a gondolatok cikázása, hirtelen fizikai rémület fogta el a haldekőlőtől.

Kinyitotta a száját s úgy nézett, kimeredt szemmel a fekvő testre, négykézláb csuszott följebb az arcához, mint egy kutya leste az arca vonaglását.

Belemélyesztette a szemét az arcba, amely a lámpa sárga fényén fényes volt és sárga s a szemét kimeresztve és rádermesztve, egész életét arra adta, hogy ennek az arcnak a póru-saiból elpárolgó élet utolsó fényeit lássa.

Milyen idegen volt és milyen borzasalmas ez az arc. A mély árnyékok feneketlen gödröket vájtak az arc szögleteiben, az orr, az arcsontok, a halátékok, a száj, a szem mögött

mintha a végtelenség sötétlene. Egész közléről, egy arasz közléről kellett figyelni, hogy emberi arcnak lássa, hogy az ismert arcot lássa, hogy ne a minden borzalmak kusza, agyarakódó homálytömegébe szédüljön bele.

Oly nyugodtan feküdt a test. A két karja mellé téve, egész hosszában kinyújtózva. Csodálva futott végig rajta a szeme s már nem emlékezett rá, hogy ő rendezte el. Mintha életének valami távoli, ősi idejében történt volna az, hogy ezeken a ruhákon babrált, már kiesett az emlékéből, csak csodálta, hogy oly nyugodtan fekszik. Tisztelte érte. Megérezte a fölényét, ennek az asszonynak a nagyságát. Megérezte azt a lenyűgöző távolságot, amely ezt az asszonyt annyira fölötte emelte, hogy ő egész ismeretségük alatt félve és szorongva nézett föl rá és jogosnak tartott minden komizságot, amivel a lelkén és a szíven és a vágyain taposott ez az asszony, aki oly nyugodtan, oly mérhetetlen távolságokba meredve fekszik itt a gyaluforgácsokon. Kék szövetrohaja jól kidomborodik a mellein, a karjain, a testén, a lábszárakra rásimul; ez a ruha valami kemény, szilárd tested takar, ez is olyan alázatosan igyekszik hozzá-simulni minden domborulatához, mint ő igyekezett alkalmazkodni, örökké és a végtelenségig alkalmazkodni ez asszony lelke idegen dudoraihoz.

Ujra az arc.

A szemek fölfelé néznek, föl a sötétbe, hova, mért néznek oly mozdu-latlanul el.

Hirtelen remegni kezdett, a hideg-lelés rigette, a két szem előtt, egyik lecsuszott jobbra, másik felcsuszott a szemhéj alá. Irtóztató volt, ahogy rá kancsalított. Szembe nézett ezzel a szemmel, amelynek egyre homályosabb lett a hártája, de nem volt semmi ereje, hogy levegye róla a pillantását, csak nézte ezt a borzalmas szemet, amely nyitva maradt s egyedül ránézett. De hova? nem a szemébe, nem az arcába; valahova lejjebb.

Odakapott félkézzel, hogy ne lásson a szívébe. A szívébe néz.

Kinosan mosolygott. Csak haldoklik. Ez már nem lát. Ez csak egy haldokló, aki nem érez és nem lát. Nem gondolkodik és nem lát, csak lóg a szeme. És az öklét ott tartotta a szíven mégis. Mert ha látná ezt, a gondolatokat, ahogy csak hullának nézi, s nem becsüli meg és nem tiszteli, most először nem tiszteli. Durva volt és komisz. Olyan nyelve volt, mint a viperának, mart. Minden szava ölt. Nem igaz, komisz becestelen hazugság, hogy a Mariska vele hált, az is, hogy a segédjegyzővel, pimasz, arcátlan rágalom, hogy gyermeke volt, hogy elhajtotta. Nem volt soha. Az egy érintetlen szüzlány. De ez egy undok varangyos volt, aki mindenkit tele köpött, ez egy szent volt, aki sohasem vétkezett, egy megközelíthetetlen lény, akit bűnös gondolat el nem ért soha, aki soha nem kacérkodott senkivel, akitől a legpimaszabb asztaloslegények úgy lehültek, ha csak rájuk nézett, hogyha hideg vízzel öntik le; csak a nyelve. Mert ő egy szent volt: mindenkiről minden rosszat feltett. Irtóztató rosszakat, ami nincs is. Róla főtette, hogy képes volna megölni...

Megdöbönt és meglátta a halottat; a tettét.

Nem, nem, soha nem lett volna képes megölni... és megvan.

Az asszony most igen rémes volt. A szája kinyílt. Le akart esni. Becsukódott s halkkan hörgött. Ujra kinyílt, újra becsukódott, aztán sokáig nyitva maradt.

Most nem iszonyodott tőle. Olyan nyugodtan nézte. A kemény, bőrke-mény fényes, olajbarna bőre meg volt puhulva s lágyan, mint a tészta málladt rá a csontokra.

Meghal. Kialszik, mint a méceses, ha a kanóc alól kiég az olaj. Ha eltörrik a pohár és kifolyt az olaj. Akaratlan végigfutott a ruhán, a rést kereste, ahol eltört a pohár. Megtalálta. De csak egy kis szakítás, semmi vér,

semmi folt. Ott van fent, a melle alatt a finom kék szöveten.

Persze, a vér az bent folyt el s rögtön látta, ahogy a vérpaták feketén elkanyarog be a gyalupadlón. Az egész sötétes, az egész műhely sötét mélyét befutja; fel akart szökni belőle rémülten, hogy bepiszkitja magát.

De az arcra nézett. Egy kis kattánást hallott. Az asszonynak leesett az álla, kiugrott a kapcsokból.

Meghalt.

Felállott és az ajtóhoz sietett. Levette a fehér kendőt, a szép fehér batizst kendőt, amely az ajtó üvegén volt, a fehér vékony függönyt, amelynek az alsó széle ki volt slingelve s leterítette vele az asszony arcát.

Akkor felsóhajtott.

Körülnézett. A butordarabokat látta meg; a drága butort, amelyért napi husz koronát kell fizetni, ha idejére kész nem lesz. Na, most már meg lehet. Már nincsen baj az asszonynyal.

Összevonta a homlokát, amért ilyen profánul gondolt megint szegényre.

Szegény... Az egész veszekedés onnan indult köztük, hogy szebbnek találta ezt a butort, amit most készített, mint a sajátját. Megirigyelte... Szegény. Magának szerette volna.

Megértett mindent. Ez; ez az átkozot butor volt az oka mindennek.

Iszonyu düh fogta el. És most sirt először. Könyek préselődtek a szemébe.

Jött, ment, puha lépteivel járt a műhelyben s ideges hosszú ujjával a puha haját turta.

Végre kitalálta.

Odalépett a halotthoz. Lehajolt hozzá. Leemelte az arcáról a lepett.

Meghökkenve nézte.

A szája össze volt fogva. A szeme lehunyva. Kemény vonás, erőszakosság takarta az arcát. Lecsukta magát. Visszajött még egyszer és lezárta a testének lakását. Nem hagyta tárva-nyitva az ajtókat. Rendesen ment el... Elvitte a kulcsot.

Az asztalos reszketett a belső felgerjedéstől. Szót szeretett volna találni. Most nézz fel rám, a szívembe... Te sohasem láttál az én szívembe... Az elébb belenéztl... most nézz bele... már megint a te alázatos kutyád vagyok... már megtaláltam, mit csináljak...

De az asszony halott volt. Lecsukott, elment, hideg. Olyan távol, olyan idegen; olyan idegen, mint mindig. Mint egész életében e fölött a szegény, utána kuszó, mászó szegény kutya fölött a hold.

Az asztalos kihuzta magát.

Mindegy, mondta. Ha nem látod is, ha nem törödsz vele, én azért megteszem.

Elővette a zsebéből, a mellénye felső zsebéből a colstokját, nézte és számított és gyorsan deszkákat vett. Finom, gyalult deszkákat. Mért, plajbászolt, fűrészelt. Aztán a butornak állott; nézte, számította, vésett, fűrészelt, szétdarabolta. Nézte a nemes farajzeit, nézte az intarziák bolkrait, szabott, dolgozott; meggyújtotta az enyvesfazék alatt a snirituszt, s a meleg rézüst lassan pőfögött.

Az enyv szava, a szesz aromája, a lámpa sárga fénye; olyan békés és jó volt most a műhely; az asszony is szegény olyan békésen várta el a munka folytatát...

Hirtelen kint zaj volt.

A konyha felől megnyílt az ajtó s belépett az öreg asszony, az öreg tanítóné. Az arca álmos volt és duzzadt, alig pislogott s az arcán nagy vörös folt volt; feltörte, ahogy aludt; ülve aludt s valami keményhez támasztotta.

Nagy arccal nézett be a serényen dolgozó asztalosra s a száját nyitva hagyta, ahogy egy félig már összeállított koporsót látott, amely be volt borítva a butorokról leszedett fornirral...

— Pszt! — sziszgett rá az asztalos, olyan komolyan és erélyesen, ahogy soha.

Az asszony öreg szeme rémülten futott körül a műhelyben.

Az asztalos a földre mutatott.

Ott feküdt a merev, hideg, halott.

Az öreg asszony megtántorodott, az arca szétfeslett, mint a szétrothadt az arca szétfeslett, mint a szétrothadt gesztve, lihegve, rettegve visszahúzódott... eltűnt a sötétben... egy perc múlva kint az udvaron irtóztató, velőthasító, állati ordítás...

Az asztalos ijedten rezzent össze. A feleségére nézett. Hogy azt ne bántsa a borzalom...

Akkor egyszerre mindent megértett. Hogy meghalt. Hogy ő ölte meg. Hogy gyilkosság...

Összeharapta a száját.

Kedvetlenül.

Most jön a botrány; a csendörök; tömlőc...

És egyáltalán mire is ez a komédia. A halottnak már mindegy. Hiába csinálja már az intarziás koporsót, sose fogja megbizonyítani, hogy szerette... Sem életében, sem most...

Dühösen, türelmetlen mozdulatot tett és gyűlölködve nézett a makacs halottra. Egy véső volt a kezében s azzal egy szilaj döfést dobott előre. A levegőbe...

A lámpa ott volt előtte. Csaknem lelökte. De vigyázott... Szerencsére... gondolta féligvaló gondolattal hozzá.

Vége.

Szegény emberek.

— Elbeszélés. —

Két szegény ember forgatta a földet a kert felső szélén. Egymás mellett mentek az ásóval. Az öreg folyton diskurált s a fiatal annyira szórakozott volt, hogy szinte tehetetlenül állott meg, valahányszor az öreg megakasztotta a munkában, hiába-
való beszédével.

Ez a fiatal munkás kemény fekete ember volt, vásott barna ruha volt rajta, katonabakancs és rendkívül ócska katonasapka, amelyet csak azokon a lenyűt és félig csontvázzá vált katonákon látni, akik tiz, tizenöt, husz hónapos lövészárók után vánszorognak olykor végig az utcán, apatikusán és gépiesen.

— Má montam a vénasszonynak, hogy dugja el a fokhajmát, — szólt az öreg, aki a feleségét mindig vénasszonynak emlegette s megint megállott, az ásó nyelére támaszkodva. — Aztat ilyenkor kő eldugnyi a földbe. Összel. Akkor lesz jó tavasszal.

— Nem fagy ki? — szólt tünődve a fiatal.

— Nem. Sohase. Nem árt annak egyátajján semmit a fagy, ha a földbe van. Mer ha rágyűn a föld, akkor be van takarral, akkor nem árthat

neki a fagy... Pedig most az is drága, a fokhajma.

A fiatal ember, mintha ráléptek volna, összerándult.

— Minden drága, — mondta sötéten s az ásóját emelte.

— Minden nagyon drága, — bólintott az öreg. — Rettenetesen drága. Egy kiló kenyérnek az ára huszonhat krajcár: e még nem vón drága, de nem lehet kapni. A nagy vilá-
gér sehun nem lehet kapni. Abba a mi falunkba meg a jóisten tudja micsoda jedző szorult, hogy minálunk sose kapni lisztet, cédulás lisztet. Más falukba mindenütt ellátják az emberiséget, csak épen minálunk nem. De meg a minap avval jön a vénasszony, hogy a jedző még aszongya, hogy aszongya: aki pedig üt a szentekkel esszeházaitja, annak ü ellássa majd a baját.

Megesóválta a fejét s kicsit nevette.

— Peig mostani világba könnyen megy, hogy az ember a jedzőt a szentekkel esszeházaitja.

A fiatalember most keményen a szemébe nézett az öregnek s mintha nagy és erős dolgot jelentene ki, így szólt:

— Látja István bátyám, én csak három napja vagyok itthon, de ezt én nem érthetem. Rossz világ ez! Tuggya... Én huszonhat hónapig voltam a fronton, de mondhatom, nekem semmi rövidségem nem vót.

— Meghiszem.

— Nekem ételem, italom megvót. Hus annyi vót, marhahus, hogy mán nem is akartuk ennyi. Mán kifordult az ember szájából a hus.

— Hő, jó vón itt. Egy kiló marhahusnak az ára tizenkét korona. Aszongyák. Mer én bion nem vettem.

A fiatal ember kissé fátyolos szemmel soká nézte; szembe nézett vele.

— Mit evett fröstökre?

— Hát igen jó paprikát vettem én a multkor a szerbtől, Kovács Jánostul, merhogy ű most a szerb, mióta nincsen szerb... Tizenkét darabot adott tíz krajcárér. Még nem is drága, aszondom. Azt ettem vagy kettőt, kenyérrel.

A katonaeMBER már nem figyelt, már a szeme megint messze kalandozott, magába merült. De az öreg folytatta.

— Ebédre meg, igen jó iborkát savanyított nekem a feleségem, hát ebédre meg aztat eszek a kenyérbe. Ha osztán vacsorára hazamegyek, főz a vénasszony. Bablevest vagy krumpililevest, ahogy gyün, máma ugyan káposztát. Mer az embernek megterem a kertjibe a krumpli is, meg a káposzta is, az idén bion nem sok termett, de az is jó, azt is meg kell köszönni a jóistennek.

— Lisztje van?

— Hát van két méter buzám. Tiszta. Muszály nekik örlési engedélyt adni! Azt kaptam részibe. Meg a cédulás lisztet is kiszedi a vénasszony.

— Zsirja van?

— Avvan háláistennek, jó órába legyen mondva. Avvan, hogy ne hazuggyak, van még vagy két liter.

— Csizmája van?

— Hát ammán nem igen van. Ezt a bakkancsot vettem. Ki győzné most hatvan pengőket adni egy pár

csizmaér, még ennek is nagyon örülök, hogy erre a bakkancsra szert tehettem.

Az ember lassan elfordította a szemét az öregről.

— Huszonnyóc napom van, szabacság. Mi az itt, huszonnyóc nap! Most két nap Vargáéknál vótam, kaptam este négy pengőt. Vett a feleségem egy liter tejet 30 krajcárér, vett egy negyedkiló szalonnát két forint 50 krajcárér, két kenyeret, kicsi pékenyér, egy forint tízér, maratt 10 krajcár... Mi az a huszonnyóc nap...

— Peig most mán rövidebb a nap, kisebb lesz a napszám, — szólt a vén.

— Nekem semmim sincs telire... Három gyereke van... — mondta nehéz szóval, mintha a tüdejéből szakadna a szó.

— Gyerek! ... bolondság — mondta az öreg. — Elég bolondság. Sok embert bizony a vére ver meg. Csinálják a gyereket, osztán a gyerekek nem kérdezi, apám hun veszi kend. Az ki követeli az élest. Eriggy lopni! ... Kérj a szomszédoktól, ha nem ad, vágd agyon...

Az öreg, vén korhelyek tágas hangján utánozta a más szavát, de a fiatal szinte megdermedt, szinte jéggé vált, csak rámeredt az öregre s a szeme meghomályosodott, aztán lassan lehunyódott a szempillája, s szédülő fejjel esett rá az ásó nyelére. Talán el is bukik a hirtelen szédületben, ha meg nem kapaszkodik benne.

— Dógozzunk mán, — mondta morogva.

— A nem kiméli az embert, — fordult az öreg is az ásóra s kényelmesen kezdett hozzákészülni a munkájához. — A gyerek. Az bég, ha éhes... Avval is csak hasítja az ember szívit...

Az ásó belelélyedt a földbe. Öt-hat nyomot vetett fel, már megint nem birta szó nélkül.

— A nem jó, az a te ásód. Nem ilyen kötött földhő való ásó. Avval

nehéz dógozni. Szaporátlan, mer igen hosszú ásó. Kurta ásó kell az ilyen nehéz földhő. Acélásó. Mint az enyém. Nem is tulhosszu, könnyen megy a földbe, van neki nyomintója is: mingyán szaporább a munka vele. A kapám is acélkapa. Micsoda. Evvel az acélkapával szétvágom az idevalósiak minden kapáját.

A fiatal ember odanézett az öreg ásójára s nagyot sóhajtott.

Azután a maga ásóját nézegette el. Gyenge ásó, csinján kell vele bánni, mer hajlik. Csupa kin vele dolgozni ebbe a szíjjas földbe.

S most egész tisztán látta, hogy be fog menni a házba. Ott van a balsarokba a sifon. A sifonból vette ki a pénzt a gazdasszony. Azt a sifont egy szeggel ki lehet feszíteni s annyi pénz van benne, ezrek!...

— Hát sturmba vótál-e? — kérdezte az öreg.

Ráemelte a szemét, a szeme előtt fátyolos volt a világ, nem értette a szót.

— Sturmba. Ugyi sokszor.

Csak bólintott. Nem jött ki hang a torkán.

— Fene lakodalmom lehet, — nevelt kicsit az öreg s megcsóválta a fejét. — Csak neki egymásnak a késekkel, oszt a torkára... Kit öltél meg először?... Embert...

A fiatal munkás lassan megmozdult. Ugy, elkésve értette meg a szavakat.

— Nem embert, — mondta fejét megcsóválva esendesen. — Lyányt... Fialat lyánt először...

— Lyányt — mondta természetesen az öreg, mintha a világon a leg-egyszerűbb dologról volna szó.

— Mikor Sabácba vótunk, — mondta lassan, kicsit rekedt, szórakozott szóval a fiatal ember s a katonasapka alá felhuzta tűnődve a szemöldökét, gondolkozva, emlékezve.

— Kilöttek egy házbul, az ablakon... Hármat löttek; az egyik golyó így mellettem pattant el a kövön, a másik golyó a szakácsnak ment bele a tarisznyájába, ige, el

is szakasztotta a combját, a harmadik meg a cugszfirenek ment be itt a balpofáján, de olyan bitang szerencséje vót, hogy két fogát kiütötte, avval elment. Akkor a kapitány Jurovics kiadta a parancsot, hogy egy fénrik, hat bakával mennyen be s aki a házba találkozik, mindenkit le kell vágni, a gyereket is.

Nyugodtan s komolyan beszélt, de a keze aludva babrált az ásó nyelén s folyton arra gondolt, hogy mire elindul: elkésik... Valaki hazajön s akkor *nem lehet megcsinálni*... Megállott, hogy abba hagyja a beszédét is, amit kezdett s azonnal induljon... De a lába nem akart mozdulni, a keze nem akarta elereszteni az ásó nyelét... s a nyelve újra kezdte, folytatta a beszédét.

— Akkor bementünk a házba. Olyan, kicsit emeletes vót a ház... Három az aljába levő szobákba ment, lenn is egy lakás vót, meg fenn is. Ők odale mit csináltak nem tudom, de mi ketten a fénrik ural bementünk az emeleten a házba. Ott vót egy rendes szoba, urasan, butorok, minden... ott vót egy asztal, körül székek, az asztal megvót terítve, étel, ebéd vót, mer épen ugyvót, hogy dél vót... ott ültek...

— Ha.

— Igen. Ebédültek... De a fénrik ur olyan vót, mint a sárga halál, „zofort“ aszongya... Azoknak villa vót a kezébe, meg kés, ettek... Az ablak be vót zárva,... nem ők lütte... Azután megfogtuk a palláson, egy lyány vót ott, olyan szögállólány, az puffogatott a pallásrul... Minek az. Egy bolond vászoncseléd azt tegye fel magába, hogy ti lövöldöz... mikor ugy jöttünk, doppelrájba, az uccán. Kellett neki háromszor lüni...

— Osztán tik?

— Mi? — kérdezte a fiatal ember, mintha álomból ébredne.

Az öreg rábámult.

— Osztán tik mindenkit levágatok?

— Csak úgy, szuronyhegyivel...
— morogta a katona.
— Osztán lány vót az első?...
— Mi?
— Aszontad, hogy az első lány vót...

De a katona, mintha megállott volna az esze, csak maga elé meredt s mintha valahova távolba figyelt volna.

— Nagylyány, vagy kislyány?...
— Várjék csak, — szólott a fiatal ember hirtelen. — hazalépek egy kicsit, mert effelejtettem az aszszonynak megmondani, hogy hun a láda kócsa...

Gyorsan lenyomta az ásót a földbe.

— Most ütötte a tizet a toromba.
Ő maga is csak arról vette észre, hogy kimondta a hazugságot, hogy a távoli óraütésekre figyelt: így háttávozta ő ezt még az éjjel, hogy mikor kilencet üt, elindul, de előbb azt fogja mondani, hogy tiz óra. Akkor osztán, ha valaha faggatnák: lesz egy tanu, hogy ő tiz órakor még itt vót...

Az öreg megcsóválta a fejét s utána nézett, ahogy nagyokat lépve, szinte szökdelve ment a katona a kivörösödött bakkancaiban, a gyűrött szürke sapkát a szemébe huzva.

— Mit beszél ez, — mondta magában félhangon, hogy már tiz óra. Kivette a nikkal óráját a zsebéből s jól megnézte.

Kilenc óra volt rajta, három perccel múlt el kilenc óra.

A katona kiment az utcára s rendes, lassu léptekkel ment előre a templom felé.

Ugy ment, ahogy előre elgondolta. Se nem lassan, se nem szaladva, de inkább gyorsan, mert munkaközben ment el egy kicsit. Hát sietni kellett... Figyelt, hogy nem látja-e ismerős, akinek köszönni kell, de mégis, mikor egy keritéken kinézett egy nagybajuszu ember, úgy meredt rá, mintha váratlanul a hóhérját látta volna meg. A szíve, mintha nagy kalapács lett volna belől, ritka

nagy kondulásokkal verte a mellét. Mint mikor félre verik a harangot.

A templom mellett magas orgonabokrok közt kellett bemennie a sötét utra. A bokrok már meglehetősen üresek voltak, a levél sárgán hullott le a földre, balról fiatal diófák állottak az út szélén s nagy tágas felszántott kert, jobbról mély árok, szakadék, annak a fenekén a patak rendesen csuszott. Az árkon túl volt a ház.

Körülpillantott, nem látja-e senki.

Errefelé már senki sem lakik, senki sem jár. Lemászott az árokba. Kicsit még mosolygott is magában, azelőtt sose jutott volna eszébe, hogy ebbe az árokba leereszkedjen. Csunya akácos gödör, még a gyerekeknek se okos belemászni. De miket tanult ő katonasorban!... Hol járt, micsoda faluvégeken, hogy lopakodott ellenség után, vedettát lefűlelni, házakat megkerülni, falut felgyújtani, disznót, csirkét leverni, tehenet kihatítani, felét kivágni, a többijét otthagyni, szinte úgy érezte, mióta itthon van, most került elször kedvére való helyre... Mi is ez az élet... Ez az igazi, dolgozni! Ésszel megkerülni az ellenséget s hátába támadni... Mi lenne a kevés magyar katonából, ha sokat törődne avval, hogy hány az ellenség, micsoda veszedelmekkel jár a játék. Közepibe!... Nincs most se törvény, se igazság: csak erő, meg ész. Aki bírja, marja. Ilyen parton ne tudna átmászni? Hát az olasz parton, a part ezer méter magas, osztán két kilométer szélességbe, félkilométer mélységbe nincs egy tenyérnyi föld, akit a gránát meg ne moztatott volna, szétvetette a vas, kitepte a belét, elszórt mindent, követ, földet, vassal bevetette, mint itt buzával a szántást... osztán mikor megáll az ekrazitos eső, bele az átkozott, agyagos földbe, kidüledt szemmel bele, az agyag megmarkolja a lábát, lehuzza a testét, minden tenyérnyi darabjára ágyutátja a száját, gépfegyver köpködi

a golyót, mint a fergeteg a csupasz síkságon, a puskagolyó pereg, mint nyáron a jégeső, s hogy tusakodtak ott, hogy mentek neki a halálmezőnek, az oslaviai temetőnek...

Mig a gödör szélén, akár az éh farkas ott leselkedett pár pillanatilg s zugó fejében a csaták zugása szikrázott végig: mégis mintha a lelke fenekén valami olyan gyávaság kushadna, amit sohasem érzett a harc-tereken.

Hiányzott a kommandó. Nem állott megette a káplár paranccsal, se a Fänrich ur a suttogó rendelettel, senki se mondta: rajta kutya szorítsd... s hideg verejték volt a homlokán.

Ahogy végre észrevette magát, hogy már sok lesz a megdermedt ott heverésből s ki akart ugrani, egy fiatal akácfavesszőbe akadt s amint mérgesen ki akarta magát szakítani, egy tövis kegyetlenül beleszuródott a csuklójába, az ingen keresztül.

— Azt a mérges istenit, — mormogta s kibálta a tövist. A vér szivárgott utána. Bekapta a szájába a sebet s kimászott az árokból.

Valami vad düh nőtt benne, dühös ingerültség, a szeme égett.

— No megájj, — mormogta magában s nem tudta kire és mért fenekedik.

Nehéz nagy léptekkel, lesütött fővel ment a házig, az ároknál nem volt kerítés s a házig fűvön ment, csak néhány lépést. A ház sarkánál megállt s a szívébe nyilallott. A nótas száju, gögös, vasszilaszemű bakákra gondolt: ha látnák most, milyen patrujiba jár...

Összerántotta a szemét: most a szegénység az ur, most a szegénység kommandíroz... Az arcához nyult kemény ujjával, mintha még egyszer bele akarna markolni az agyveleje gondolataiba... csakugyan kell-e, csakugyan muszály?

Meghallotta a saját hangját megszűröl: azt mondta a feleségo adóságáru „délíg megadom.”

Délíg megadom!... délíg meg-

adom... — forrt benne, mint mikor jobbról-balról a gránát csapkod le s rettenetes tölcésereket szakgat a fekete volhiniai földbe. Így állott ott, akkora ropogás, durrogás, az örületes csattogás közepett, mikor az égbe löttek a földről a fekete sarak és a domb tetején a horvátok fojtogatták a szibériaiakat... Akkor a tiszték kihuzták a kardjukat, szájáról s szájra járt: „Nem lehet tovább... forverc!”

Most is úgy rohant be előre szegezett fejjel a tűzbe.

Egy pillanat múlva áttörte a tüzes falat a baka, a magyar: mindig legjobb előre!... s bent állott a konyha sötétjében.

Csakugy zihált a melle... Csak a fegyvere volna itt vele.

Fujt a tüdejéből a forró gőz s a karja a vassvilla után nyult, ami az ajtó mellé volt odatámaszva.

Most mi lesz.

A konyha sötét volt és alacsony, szabad tűzhely, alatta fehérre meszelve a kemence... cserépfazekak... s vassvilla a kezében... Ezek a Vargáék is szegények voltak a háboru előtt, csak most, hogy eladták a tehenet, meg a bornyut... most vannak az ezrek...

— Mija? — kiáltott bentről egy gyerekclány.

A katonának kinyilt a szája s megállott a vére.

— Itthon vannak, — motyogta.

Sápadt lett a fekete arca s viszább torpadt.

Egy fiatal lány kinyitotta a szoba ajtaját s ijedt és bámész szemmel, tátott szájjal nézett.

Hosszu pillanatokig néztek szembe. Lassan megismerte, hogy ez nem a Vargáék gyereke, hanem Szabó Eszter, a Szabó András lánya...

— Itthon vannak? — kérdezte végre rekedten.

— Neem.

— Hát.

— Elementek reggel.

— El?

— Egen, a vásárba. Hásze maga látta.

A katonának tágra nyílt a szeme. Ahá. Ez már támad. Ez már ellenség.

S erre mindjárt nyugodtabb lett s folytatta a szeme a villámlást, mint ha most már joga volna felül kerekedni...

A lány mögött a Vargáék kislánya dugta ki a fejét. Ez is olyan gyerekesen ijedt szemmel meredt rá... Ugy nézett rá, épen úgy, mint az a lány... ott a háboru elején... a legelső gyerek... ott Sabácban...

Megmarkolta a vasvillát, a vére leszállott a szívére s várt. Várta a parancsot...

Meredten s fakón vadult rájuk, amitől a gyerekeknek elállott a szava. A fejében alig fordult meg gondolat, tudta, hogy meg kell lenni.

— Délig megadom!... mondta hangosan, azzal felemelte a vasvillát s keresztül szurta a kislányt.

A Varga gyereket, az ellenséget... Látta, ahogy belement a vasvilla a torkába s vér szökött ki. Ezen már megkönnyebbült. Hogy ismerie már ezt a vért!... Hány embert szurt már agyon... Mindenkinek így szövik a vére...

Kirántotta a vasat s a gyerek, mint egy kis tömlő bukott el a sötétes szobába.

A nagyobbik hangtalanul, eltátott szájával, mint a remegő vad, meredt rá a katonának minden mozdulatára.

Ez intett, hogy be.

A lány hátrafelé bement, de szemét egy pillanatra se vette le az emberről.

Ez utána ment, kemény, egyenes, katonaléptekkel.

A nagy székrényre nézett, amiben az ezresek vannak.

— Hol a kócs? — mondta.

A fiatal lány minden tagja folyton rázódtott, mint valami gépszerű reszketéssel.

— Hol van a kócs? — kiáltotta újra a katona.

— Nem tudom, — nyöszörgött a lány s a foga zörgött.

— Ha meg nem mondd, téged is agyonszurlak.

— Bent van a másik szobában a sifonban.

A katona intett neki s előrement. Gyorsan kihuzta a sifon alsó fiókját s kétségbeesve kotorászott benne.

— Hamar!

A lányka iszonyatos rémülettel nézett fel rá ott guggolásából.

— Elvitte a néni magával.

A katona megvetően rántotta meg a száját s a vasvillával a hasába szurt. De a villa hegye nem ment át a ruhán, ezért újra fogta a villát, felemelte s teljes erővel belevágta.

Még most sem halt meg a gyerek, mert közben oldalt fordult s most karja a villa két szára közé került.

A katona körülnézett s meglátta az asztalon a nagy kenyérszelő kést. Visszament érte a nagy szobába, aztán be ismét s kétszer a nyakába szurt, aztán egy erős harmadik vágással az egész torkát ketté metszette, úgyhogy a feje szinte leesett. hogy a feje szinte leesett.

— A fene egyen meg benneteket, — egyenesedett fel.

A keze csupa vér volt, lecsapta róla a földre és látta, hogy a vér végigfreeskelt az ágyon s a székrényen, ezen újra elmosolyodott. Nagyot fognak nézni, ha hazajönnek.

Ebben a pillanatban a bölesőben felsírt a kisbaba.

A katona odanézett s látta, hogy a picinek kiesett a szájából a cucli, azért sir.

— No, ne haragudj. Kis zshivány, — mondta neki, — csak a kezemet hadd törüljem meg.

De a kicsi éktelenül kezdett sivalkodni. Erre ő szinte ijedtséggel futott hozzá, fogta a cuclit s a szájába nyomta. A gyerek mohón kapta be s elhallgatott.

— Véres lett egy kicsit, — mondta a katona s csendesesen mosolygott. — Nem baj, sose tudod mitől hizol...

— szólott szeliden. — Hát mikor én három hónapig olaszt ettem...

Fanyarul elhuzta a száját, ahogy eszébe jutott a borzalmas kilenc nap, mikor a doberdói hegyeken az elesett bajtársaikat rákták maguk elé fedezéknek s mikor elfogyott minden a kenyértarisznyából, egy frissen elesett olasznak a vérét szivta ki, mint a hörcsög a csirkéét.

Most megtörölte újra a kezét s oda-odanézett a kicsinek cuppogó arcocskájára...

— A zsvány, a betyár kölyök...
— mondogatta magában.

Aztán a késsel hozzáfogott kifeszíteni a szekrényt. Nem ment, a vasvillát vette elő, de azt előbb ki kellett cibálni a testből s a vér csorgott róla. Most már aztán türelmetlenül feszítette a szekrény sarka alá s az egészet kiemelte.

Megfogta, hogy le ne zuhanjon s lármát ne csináljon.

Mindjárt meglátta a barna kis vászonzsákot, amelyből tegnap kivették a börtárcát, a sok pénzzel.

Körömmel bontotta ki a spárgát, amivel be volt kötve; nyugodtan és rendesen.

Aztán a markába öntötte, ami benne volt. A nagy börtárca nem volt benne.

— Azt elvitték a vásárra, — mondta magában s mérges lett saját magára. Egész éccaka ezen gondolkodott, aludni se tudott, kétszer is felkelt s a felesége kérdésére, hogy mi baja, azt mondta, hogy „hallom az ágyuzást“... mert csakugyan hallotta... S hiába gondolt végig mindent, mégse tudott mindent kigondolni... Erre se számított, hogy a gyerekeket itthon hagyják s a szomszédból híjnak hozzá egy pesztonkát... úgy gondolta, inkább őket adják oda valakihez... Arra se gondolt, hogy az ajtó nyitva lesz-e vagy se... meg erre se, hogy a bugyellárist elviszik.

— Egész meg van má rothadva az eszem, — mondta, — a kefe vigye el...

Örült, hogy mégis valami pénz van a kis szütyőben. Az asztalra öntötte s megszámlolta. Papír és ezüst pénz volt, összesen száznegyvenöt forint, meg valami krajcárok.

— Nem sok, — mondta s két tizest a lajbija zsebébe dugott. — Most má nem adhatja meg az egész adósságot, mert akkor megint nem marad egyébre. Meg hadd is várjon az a vén gazember... Háboruban adósságot kérni.

Az ezüsthől kivett egy forintot, akkor bekötötte az egész pénzt egy zsebkendőbe, ami az asztalon volt. Mielőtt bekötötte volna, kivett még egy koronát, mer itt nagy a drágaság, biztosan több kell most arra is.

A zsebkendő kis csomagját összekerte, ahogy a dohányzacskót szokták s a kabátja külső zsebébe tette.

Ezzel be volt fejezve a dolga s most megállott némán és újra mély szórakozottsággal nézett maga elé.

Az ajtó előtt ott feküdt a kicsi lány teste, úgy hevert ott, mint egy kis kutya, a küszöb előtt, ő csak nézte, nézte s bólogatott.

— Ilyen kutya világ ez a mai, — mondta, aztán nagyot sóhajtott. — Hát mikor a cigányszígeten bementünk... a fárul úgy ráztuk a komitácsit, mint a rothadt szilvát... Rottmann hadnagynak a nyakát keresztül lötték, a kezét rászorította a sebre s az ujjá közt csakugy hugyozott a vér, meg a száján... csak úgy ropogott a koponya, így hajigáltuk a levágott kezeket, meg a koponyákat, egymásra feküdtek a szerbek, meg a magyarok, osztán egy-más torkát keresztül harapták...

A bölcsebe megmozdult a pincy... erre föleszmélt, maga sem tudta miféle álomból... Most, hogy már el volt végezve, zsebében volt a pénz, már nem izgatta semmi.

Szétnézett, nincs-e valami tenni való... Egy pillanatra arra gondolt, hogy a kis testeket felrakja az ágyra... Ne feküdjenek ott szegények... de hirtelen összeborzongott

s úgy érezte, a világot sem tudna hozzájuk nyulni...

Gyorsan elindult, elkerülte a küszöbnél a piciny hullát, nem lépte keresztül, eszébe villant a babona: ha keresztül lépik a gyereket, nem nő meg... Kint a pitvarban odatámasztotta a vasvillát, ahonnan elvette, aztán kilépett a szabadba.

Fel akart sóhajtani, hogy végre az ég alatt van s amint a száját kinyitotta, hogy teleszítja magát friss levegővel, egyszerre bezárta s kedvetlenül fojtotta magába a mozgást... Ki, csak innen, még meglátják... Mintha fonákul volna valami... Máskor ilyen gyilkolás után büszkeségtől pattant szét a melle, most pedig...

Gyorsan elkushadt a ház mögé s mélyen lehajtott felső testtel vetette be magát a sűrűbe. Az árkon oly gyorsan átjutott, hogy észre sem vette, aztán a sötétben visszament a templom felé.

Ahogy a kerítés mellett elment, valaki rákiáltott.

— Hé, Öcsém.

Fakó arccal nézett oda az ismerős hangra. Akkor ráeszmélt, hogy István bácsi az ásásból kiált.

— No. Gyere ásni má. Má kereslek.

— Má nem megyek délig. Megyek, veszek egy ásót. Mert avval nem lehet ásni.

— Hun veszel?

— Átmegek a vásárba... István bácsi... hány óra is vót, míg dógoztam... Tíz ugy-e.

Az öreg nevetett.

A katona nem merte firtatni a kérdést:

— Hallottam, mikor ütött...

Avval tovább ment, de valahogy az a gyanu vett erőt rajta, hogy az öregnek órája van. Mintha az után nyult volna a zsebébe, de visszanézni nem mert többet.

A falu másik részébe ment, a sárközbe, ott bement ahhoz az urhoz, akinek a felesége adós volt ötven forinttal.

— Meghoztam amit tudtam, tekintetes ur, — mondta a szikár kis öregnek.

— Jól van.

— Nem tudok többet adni, csak husz pengőt.

— Jól van.

Az öreg elvette a pénzt.

— Hun szerzett maga reggel óta. Magának még reggel nem vót pénze. Most meg mán van.

A katona sötéten nézett az öreg kopott urra, aki cinikusan járt s kegyetlen szókkal leplezte, hogy mégis csak sajnálja a szegény embereket.

— Maguk barátom azt hiszik, hogy elég kölcsön kikerárolni a pénzt, azután majd megadja a nagyharang. Ismerem én jól az ilyenféle urakat. Meg kell egy kicsit szorongatni a gégejükét, akkor eszükbe jut, hogy kötelesség is van a világon. — S nagyot nevetett kurta, döcögös hangján. — Mint a huszár a kozáknak... — felsegett tovább s egy háborus anekdóta jutott eszébe. — Magával nem történt valami ilyen história?

A katona már el akart menni, de nem akarta megsérteni az urat azzal, hogy végig sem hallgatja a beszédét.

— A kórágynon feküdt két sebesült baka tudja, az egyik a szerb csatáértől került oda, a másik az északiról... Na... Azt kérdezi az amék a szerb csatáért sebesült meg: Mongyad csak cimborá, csakugyan olyan borzasztók azok a kozákok! Igaz, hogy torzonborz nagy szakálluk van? a fejükön olyan nagy medvebőr kucsma s rettentő huj-buj kiáltással törnek előre?

A katona úgy állott a mozgékony kis ember előtt, mint egy iskolás gyerek, nehezen lélekzett s csüggedt, szomorú arcán borzasztó unalom volt, míg az öreg ur ugrálását nézte s oktató, leckéztető hangját hallgatta. De az öreg, akinek a keze nagyon moe-kos volt, mert épen mitrágyaoldatot csinált s a munkát hagyta abba a katona kedvéért, fás hangján tovább mondta az adomát.

— Hát, aszongya az, aki az északi

haretérről jött: hát tudod testvér, így mondja: amikor először gyűlt ránk (s hangsúlyozta népiesen, hogy gyűlt), vagy ezer darab muszka, hát e' kicsit szorongtunk, de azután eltaláltuk a fortélyukat... Na... Hogy-hogy? kérdi a másik sebesült, a szerb haretérről való, mert az még nem látott muszkát, hát örült, hogy na most meg fogja tudni a fortélyukat!... Hát tudod, azt mondja az orosz földön jártas-köttes katona, már mint az ilyen okos emberek szokták elárulni a tudományukat: azt mondja, hogy: hát tudod, mikor gyűn a kozák, akkor az nagyot ordít! De mikor az ember feleszúrja a hasába a bajonétot, hogy az hátulról gyűn ki — akkor a kozák elcsendesedik!

Nagyot kacagott hozzá. Ahogy egészséges emberek, akik sose voltak a haretérnek felé sem, nagyot tudnak nevetni azoknak a haretéri adomáknak, amelyekről, ha komolyan veszi az ember, egy kicsit a hátába áll a hideglelés. Hja, de hát ezek a mai idők! teszi hozzá.

— Azér mondom barátom, hogy: ez a magyar ember!... Ilyen hűneut kutya vér van a magyar emberbe a háboruba. Másféle ember, francia vagy angol megijedne, osztán sokat beszélne, hogy, hű, az borzasztó, milyen a kozák! nagy süvege van, meg borzasztóan ordít, mikor támad... Így mondaná el egy tót, vagy egy olá, vagy sváb... A magyar?... A magyar meg azt mondja rá: kitanultuk a fortélyukat!... Mikor az ember úgy feleszúrja a hasába a bajonétot, hogy az hátulról gyűn ki: akkor a kozák elcsendesedik, hahahaha... Azt meg hiszem az ebatta, akkor elcsendesedik... No jól van kedves barátom, csak azt az egyet tanulja meg, hogy adós sose legyen... Soha adósságot! Soha... Minden bűnnek az a melegágya: az adósság... Inkább koplalni, nélkülözni, dolgozni! csak adósság ne legyen...

— Hát Sóvágó ur, ha én itthon let-

tem vóna, akkor nem is gyűlt vóna az az adósság...

— Jójó, jó van na, jójó... csak azért mondom, — motyogta kicsit megsértődve az öreg ur, hogy nem tekintetes urnak szőlította s megvereggette a vállát a nagy fekete embernek, aztán mit sem törődve vele, sietve neki látott a munkájának.

A katona kiment az udvarról azzal az érzéssel, hogy a pénzével együtt annyi ennek az urnak, mint egy légy. Mi köze hozzá, mit törődik az övele, érdemes volt azért... hogy ennek visszaadjon husz forintot...

Csámpásan, kedvetlenül ballagott most hazafelé.

S hát igazán olyan nagy valami az az adósság?... Ennek annyi a pénze, hogy ez soha míg él, nem fogja elkölteni azt a husz forintot... akkor mire neki... akkor mér követeli annyira? hogy még a husából is kész volna kivágni... mikor ő maga is tudja, hogy az asszonyoknak kellett míg ő oda volt huszonhat hónapig... Hogy éljen meg három gyerekkel?... míg ő oda harcol... meg kórházakba fekszik, meg újra oda harcol...

A katonasapkáját a fejébe huzza s busaszemmel, vérekes szemmel néz körül. Minek éljen az ember, ha csak arra él... Huszonhat hónapig oda ki lenni, olyan időkbe, hogy se foglyot, se sebesültet: csak halottakat csinálni... Ez a haszna, ez a vége...

Benyitott a kis kapun a kis udvarra. Egy kicsi házba lakott a felesége a három gyerekkel. A gyerekek, az udvaron játszottak a kis kocsi-val, kert nem volt a házhoz; csak olyan kis zsellérház volt az; putri-féle.

— Hát te minek jöttél haza? — kérdezte csodálkozva az asszony.

Az ember megállott s csendesen nézett rá...

— Ne beszélj sokat, hanem gyere.

— Hova?

— Majd megtudod, — s elfordította a fejét, úgy mondta, — a vásárba...

— Vásárba?

— Oda.

Nem szólt többet; az asszony gondolkodva nézte, ahogy bement a házba.

— Mit akarsz venni? — kérdezte s utána ment.

— Ásót akarok venni, mert avval nem lehet ásni . . . Nem való az az ásó ilyen kemény földbe, — mormogta, — homokra való ásónak megjárja, de ilyen földbe nem . . .

Az asszony nem szólt, gondolta valahol kért vagy egy forintot ásóra. Restelte is magát, mert eladta az ura jó ásóját husz krajcárér.

A legnagyobb gyerek beszaladt s apja térde közé futott.

— Édes apám.

— No fiam, — s megtörölte az ujjával a gyerek orrát.

De a kis fiúnak kerekre nyílt a szemé.

— Mi van a kezén? — kérdezte.

— Mi?

— Piros.

— Piros?

— Megvágta? — szólt a gyerek.

Az asszony odanézett.

— Nem én vágtam meg fiam, hanem te. Te vágtad meg a kezéd, nem én.

— Én? — s a gyerek csodálkozva nézegette a saját kezét.

Az apja nem hagyta, hogy soká nézze, a nagy erős markába fogta a gyerek kicsi fekete kezét.

— Várjál bekötöm.

A gyerek zsebébe volt egy kendő, azt kihuzta s gondosan bekötötte vele a gyerek kezét.

Ez csodálkozva nézte, mit csinál az apja, de nem szólt ellene, mint gyerekek, nem szokta az apja tettét bírálni: elfogadta, hogy annak úgy kell lenni.

Egy perc múlva már ott hagyta az apját s ujra kiszaladt.

Az ember sokáig csendesen ült, nézte, hogy a felesége szó nélkül, mintha nem értene, de csendesen, engedelmesen készülődik. Persze a vásárra, jutott eszébe.

Ott ült a rozoga asztalnál, a kezét ott fektette maga előtt.

Szeliden nézte a feleségét, ahogy csendesen mozgott a szobában; szomoruan nézte.

— Reggel, mikor mentem a munkába, az uton találkoztam a vén Sóvágóval.

Az asszony még lejjebb hajtotta a fejét.

— Kérte a pénzt? — mondta gyorsan.

— Kérte.

— Mit mondtál?

— Hogy délig megadom.

Az asszony ijedten nézett fel.

— Délig?

— Délig.

— Mingyán dél . . .

— Mán megadtam.

A szók lassan pattogtak el, közben csönd volt és valami rettentő feszültség.

— Megadtad! — mondta az asszony elfulladva.

— Meg, — szólt lehajtván a fejét az ember. Nagy bánat volt a szívében és nagy szomorúság, de alig állotta, hogy ne mosolyogjon, ha a felesége arcát nézte. Most mit fog szólani, ha az egészet megtudja! . . . Csak úgy tett, mintha szomorú volna és megtörött . . .

— Nem az egészet, — mondta később s az asszony lassan kötözte a szoknyája madzagát. — Csak husz forintot.

— Husz forintot, — ismételte az asszony.

— Huszat.

— Hol vetted?

— Hát . . . Vargáéktul.

Az asszony gondolkodva nézett rá.

— Vargáék, — mondta csodálkozva, sőt titkos ijedtséggel. — Azok elmentek a vásárra.

Az ember intett s nem nézett rá. Nem meri ránézni. Nem érzett semmi ijedtséget és sajnálkozást, sem meghatottságot. Szerette a feleségét, de mulatott rajta, de semmibe se vette, mert csak asszony . . . Szerette a feleségét, érette tette, s most félt, hogy el ne mosolyodjon: mint a temetésen, a koporsó mellett: mert nem

illendő nevetni a nehéz komoly dolgon . . .

— Akkor hogy adtak neked pénzt.

Az ember nem szólott, kissé elmeredve nézett, aztán felemelte a fejét.

— Hallod: kiraboltam őket.

— Az asszony nem szólott; úgy maradt, ahogy volt s fekete szemeit ráfüggesztette az urára. Csak nézte, nézte s nem szólott.

— Mikor tegnap ott voltam a nap-számér . . . előttem vették ki a pénzt a siffonból . . . mán akkor gondoltam . . . az éccaka is azt gondoltam . . .

Az asszony szeme fölvilágított: megértette mi baja volt az urának az éccaka, hogy nem tudott aludni, pedig máskor úgy alszik, hogy szinte széken . . . ha a gyerek felébred, észre se veszi . . .

— De azért nem gondoltam, hogy meg kell csinálni . . . csak hogy lehetne . . . Reggel osztán, hogy az öreg Sóvágó olyan sokat beszélt, hogy adósság így úgy . . . akkor mán tudtam, hogy meglesz . . .

Az asszony sóhajtott, nehezet, kínosat.

— Hanem otthun hagyták a gyerekeket . . . Meg a Szabó András lyányát velük, hogy játszon velük . . .

Az asszony csak nézett, nézett s a szája lassan kinyílt.

Az ember lassan, minden szót ritkán bakkantva ki, mondta:

— Azokat muszály vót . . . megölni.

— Az asszony még mindig nem szólott, csak állott.

— Te erről senkinek se szólj; a szegénység vitt rá — szólt az ember a példabeszéd bibliai egyszerűségével.

Avval felállott.

— Hozzál vizet, — mondta kevés tünődés után, — véres vagyok.

Az asszony szótalán, sokára megfordult, kiment.

Akkor ő levetette a kabátot, az ingujja csupa vér volt. Levetközött, az inget is levetette.

— Mosd ki, — mondta az asszonynak, mikor az bejött.

Az asszony fogta az inget s a ládából másikat vett elő, de az inget egy pillanatra sem tette le.

Mikor az ura jól megmosdott, türközött adott a kezébe, aztán az inget, a tisztát.

Kivitte a vizet s másikat készített. A tálat a konyhába tette le, addig folyton a hóna alá volt szorítva az ing, úgy volt kinn az udvaron is.

Aztán hozzáfogott s mosta az inget.

Mikor az ember a csizmáját kipucolta, megmosdott, felöltözött, egészen jól érezte magát.

A fésűt a hajába vájta s a tükörbe nézegette magát.

— Jó lett vóna egy-egy sturm után ilyen mosakodás. Meg a tiszta ing, — mondta magában, — de akkor abba a fertelmes vérbe kellett lenni egész hétig is, míg megszáradt az emberen, pedig de bűdös . . .

Hangosan is szeretné volna elmondani, de érezte, hogy a felesége rettenetesen meg van zavarodva s szégyelte azt mutatni, hogy ő nem érzi a bajt . . .

Az ajtóba állott s elnézte, az asszony milyen buzgón mossa a véres inget, különösen az ujját. Még ki is önti a vizet kétszer is, nagyon jól kimossa.

— Meg lesz mán? — szólott, — mer én délután még dőgozni megyek.

Az asszony megnézte a világosan az inget, nem látott rajta semmit, kiterítette a kis kamarában.

A gyerekei után kiállott.

— Jóska, gyertek csak.

A kis fiu kicsi kocsiban huzta a legkisebbet s ragyogott az arca. Most mindig kinn vannak, pedig már csipős az idő, mert nagyon büszkék a kis székre, amit apjuk csinált, az első éjszaka, mikor hazajött.

— Vigyázz, baj ne legyen, — szólt az anya. — Vigyázz, mert agyonverlek. Megyek a vásárba.

— Mit hoz?

Az apa elmosolyodott:

— Mizeskalácsot, — mondta. —

[Csak vigyázz, baja ne legyen a kicsinnek!

Az asszony hirtelen felnézett rá. Az ember megértette a gondolatát.

— Másnál is van olyan pici. — mondta kerülő szóval, — kis gyámoltalan pondró . . .

Az asszony kicsit megnyugodott, látta, hogy azt nem bántotta.

Mikor vasárnapiasan kimentek az udvarról, egymás után, elől az ember, utána az asszony, aki még mesz-sziről is visszaikiabált a kis gyerekeire, úgy haladtak előre, mint boldog falusiak, akik örülnek, ha ki-mozdulhatnak egyszer-egyszer az unalomig megszokott hétköznapi-ból. De az arcuk komolyabb volt, mint az élet rendes parasztkomolysága: a mely a legkomolyabb kifejezést edzi be a vonásokba: a testi kimerültség nyugalmát.

Az arcukon valami nehéz komor-ság borongott. A férfi kicsit bólo-gatva, maga elé sötétedve haladt előre s észre sem vette, hogy a felesége lassan sirásra pityeredt arccal sza-porázza a lépést utána.

Kimentek a faluból, végig a nagy utcán, kiértek a szántóföldek közé. Az út sáros volt, de nem volt mély a sár. A novemberi természetesen ott bo-rongott az állandó őszi köd, a leko-pasztott fák üresen s óbégatva ál-lottak.

Mikor felértek a töltésre, amelyen végig kellett menni, hogy rövidítsék a kanyargó országutat, az ember egyszer megállott.

— Nézd csak, nézd csak.

Az asszony ijedve nézett fel; sem-mit se látott.

— Így van szembe velünk a muszi frontja. — szólt az ember.

Kinyújtotta a karját s végigmuta-tott a folyó tulsó partján.

— Ott a falu, csakugy, mint itt... Templom van a közepin . . . csak ott jobban látszik a domb odaát... Te, mán én nem is értem, hogy ma-radhat a víz partja drót nélkül . . . Hindernisz . . . milyen jól lehetne itt grábnit csinálni a jó kemény földbe . . .

Az asszony a kereken kötött ken-dője alól csodálkozva nézett az urá-ra. Mióta itthon van, még ilyen be-szédesnek nem látta.

— Szép az, — mondta az ember csillogó arccal, — ahogy ez a tötés-megy, ugy van a Stellung, csak nem áll ki a födből, hanem lefelé van ásva: árok . . . Csak ép annyi áll ki, az ember feje amennyi, hogy el lehessen látni a födeken. Vigyázz . .

Azzal rémülten leugrott a töltés-ről a belső oldalra. Olyan gyorsan és egyszerre, hogy a felesége azt aítte, fövel bukott lefelé.

— Gyere le onnan, — kiáltott rá az ura, — gyere le rögtön, az isten beléd . . . mer leváglak . . .

Az asszony belesápadt, ugy megrémült az ura villogó szemétől. Gyá-ván és ijedten lekuporodott, lesutytyant a töltésről. A ruhája csupa sár lett.

A katona hirtelen nagyot nevetett rajta, ahogy látta az asszony keser-ves csuszását, le is ülepedett szegény a sárba.

— Látod, ilyenek vagyunk odaki a felden, mindig sárosak, mint az ürgék . . . Phü, mikor esők járnak, osztán vederrel kell kihányni az árokból a vizet. Egész nap, egész éccaka furt dógozik az ember. Mer van ugyan, van a viznek oly kutféle ásva, vizesgödör, de nem mindenütt elég a . . . Sokat megmerül a ba-kanes, még a tiszturak is mig végig megy a major ur a süccgrábnin, csiz-maszárig gázol a latyakban . . .

— Minek hijtál ide a sárba, — mondta az asszony gyáva mormo-gással. Nem mert most ugy, mint va-laha, kipattanni az urára: nem volt vele tisztában, hogy józan-e.

A katona nevetett.

— Legalább megtanulod, hogy mi-lyen a katonasors. Különbén egy percig hallottam is ágyuszót . . . Meg ugy láttam, mintha odaát muszi mozogna . . . Tudja isten; csak ugy láttam . . .

Átnézett a töltésen a tulsó partra.

— Mán ugy megszokja az ember

az illet . . . Mer szigorujan ki van hagyva a kommandó, hogy nem szabad fenn járni a föld színén, mert leszedik az embert! De ha megyünk a vízer, mer négyezerötszáz lépésre kell vízer menni, sose megy az ember a lóvgrábniba, hanem fenn. Nem bolond a muszka, hogy egy emberre ágyuval löjjön . . . Meg számár is, nem tudja eltalálni . . . Hanem azért néha így rájön az emberre, hogy: hü a mérges istenit, most! . . . akkor osztán leugrik az árokba ész nélkül . . . Pedig hát mindegy . . . eccer ugyis meg kell halni . . .

Az arca szomorú volt, sóhajtott is egyet, a kemény fekete szeme olyan szomorúan nézett. Az asszony most megérezte a hangján, hogy megbánta . . . hogy fél . . . Fél már szegény . . .

— Látod te, — mondta a katona és sokáig nézte a vízpartot . . . — Ha itt vóna most a hátunk mellett a sveerhabic, akkor eccer csak hallanád, hogy: bumm! . . . azután megindulna fenn a gránát . . . sziiiiij . . . hasitana a levegőbe. Számolnál, de hiába nézel utána az égbe, ott nem látni semmit, hogy merre megy, csak a hangja sivit, mint a vasdaru . . . ssiiijju . . . akkor le: ropp! . . . s ott a falu megett fel egy nagy füstfelleg, nagy kétaraszos, ott az ég alatt, nagy fekete füst, felveti a földet, fát, sarat, követ, mindent amit tanál . . . Akkor a bóbakter beleszól a telefonba, hogy kétszázszal rövidebbet . . . Barátom: az az igazi világ . . . No mennyünk fel innen, mer átázik a cipőd.

Megfogta az asszony kezét és felsegítette olyan gyöngéden és figyelmesen, mint egy kis gyereket.

Tovább indultak, de az asszony visszaesett arra a helyre, ahol voltak, ott maradt a nyomuk a sáros dombparton, a cipőjéről nagy vastag sarat rázott le.

— Teremtő isten, ez az ember nem tisztá . . .

Lehajította a fejét és a szemében lassan könyök gyűltek . . . Siratta a régi urát . . .

Sokáig mentek, ballagtak a vízparton, a töltés peremén.

— Hallod! — fogta meg hirtelen az asszony karját az ember.

Ez rettenve nézett rá, már megint?

De az ember szeliden nézett reá:

— Hallod! . . . — szólott s csak a hangjában volt valami kimondhatatlan gyöngédség, amit szóba kiadni nem tudott, mert az ilyen szegény emberek nem tudják szóval becézni egymást. — Hallod! . . . milyen ez a világ . . . Ugy van köztünk a víz, mint itt . . . Ilyenformán is . . . De akik ezen a partján vannak, azok mind egytestvérek, egymást segitik, kedvelik, egykézre kell dőgozzanak . . . aki meg a másik parton van: azt mind le kell lüni . . .

Soká nézett mély sugárással az asszony szemébe . . .

— Folyik a víz, folyik csendesen, úgy folyik, mint az embernek a napjai folynak, mindig folynak mégse mulnak el . . . De aki a másik parton van, azt mind le kell lüni . . . geveerrel, masingeveerrel, ágyuval, sverével, handgranáttal, mindennel, azt mind le kell lüni . . . érted ezt te . . .

Az asszony félve meredt az ura szemébe, nem értette, nem is figyelt a szavaira, mert folyton attól reszketett, hogy ha rájön az örülés, torkon fogja s bedobja a vízbe . . . Pedig nem félt tőle. Ha megtette volna se félt volna szegénytől. Hissen ismerte. Tudta ő, hogy ki volt . . . ez az ember . . . azelőtt . . . s ha most nem is az, aki vót, azért ő nem félt tőle . . . nem, ő úgy odaadta magát neki, a drága emberének: hát istenem, ha úgy rendelte az Isten, fogja torkon, ölje meg: dobja a vízbe . . . szegény, miket kellett neki abba a háboruba szenvedni, hogy odáig jutott . . .

S a szája sirósan elbiggyedt, a szeme nedvesen elfátyolosodott s úgy odaemelte az arcát, a nyakát a drágája elé, úgy kínálta magát: ugyse lehet ezt tovább folytatni, soká nem lehet ezt vinni . . . nem lesz jó vége . . .

A katona szeme nem látta azt, ami előtte van, csak a saját gondolatát látta . . .

— Pedig hallod, — mondta elti-
nödvé, — én azt mondom neked: nem
a muszka van a másik parton . . .
hanem a másik parton vannak a
gazdagok . . . Mink vagyunk itt, tu-
dod, ezen az ódalon, a szegény em-
berek . . . mind itt vagyunk, akik-
nek bűdös putrija van . . . rongyos
ruhája, nincsen ennivaló kenyere . . .
csak sok gyereke, pedig az a gyerek,
nem mondja, hogy hun veszed; azt
mongya ereggy lopni . . . csak sir:
avval is fájdittya a szülei szívet . . .

Az asszony nézte, elcsorduló fájdal-
ommal nézte a szegény vergődő
emberének a szemét.

— Minek mondod ezt, — kérdezte
lecsorduló könnyel.

A katona előrehajlott.

— A másik parton van a tiszt
menázs . . . ott vannak a szép nagy
házak, terített asztalok, meg a nagy
hambárok, sok buza benne, sok bab,
kolbász, ódalas, sonka . . . Oda süt
még a nap is, még a madarak is oda
járnak, mert ott jó danolni . . . ott
vannak a jó emberek, amékek senkit
se bántanak, meg krajcárt adnak a
kódusnak . . .

Mintha megszűnt volna gondol-
kozni. Az asszony nem mert moc-
canni, szólni, csak nézte a szegény
meggyűrt arcot, csak nézte s egyre
jobbán elesiporodott a szíve csipegő
sírása.

A katona felemelte a kezét lassan
a sipkájához s azt egy parányit lej-
jebb igazította a szemére.

— Azér most ott is megtanulták
egy kicsit, hogy kell sirni . . .

Átalintett a másik partra s bele-
kacsintott a felesége szemébe, hami-
san, maliciával:

— A gránát nem nézte . . . sok urfi
elpotyogott . . . el ám . . . 3-án este
masíroztunk el Koltovból, reggel há-
rom órátajban értünk egy erdőbe,
Lukovicéből mentünk, osztán Zizim-
be állottunk meg az erdőbe. Aszon-
ták, ott a svarmlenia. fenét vót. Sem-

mi se vót. Kezdtünk celteket csinálni.
Egyszer csak három gránát lecsap.
Semmi puskalövés, semmi csak jön a
gránát. Szalad egy baka, hogy mi az.
Hát tegnap elszórták itt a mieinket.
Rögtön sturmolni: hát ötkor men-
tünk sturmolni, már nyőc óraker
meghalt egy kadett, megsebesült a
hadnagy Sándorfi, a hadnagy Órás,
a dinstzfürende örmester; nem is ma-
radt több tiszt, csak a kompaniko-
mendáns. Na . . . mind, mind vége
lett az uraknak . . . én meg itt va-
gyok . . .

Kicsit bölintva, magába merülten
cuppantott.

— Ott mindegy . . . honnan gyütt
. . . a tulsó partrul, vagy az errülső
partrul . . . ha mán ott van, a grá-
nát nem igen válogattya . . . hirtel-
len, mély fájdalommal kiáltott: —
de hogy itten még azután se mind-
egy . . . azt a kutya mindenségit en-
nek a világnak: hát itten még most
se mindegy? Hát mi az istennyila ez,
hogy haza kell nekem huszonhat hó-
nap után gyünni, osztán itt van az
én három gyermekem, meg itt van az
én egy feleségem, osztán semmitek
sincs téllére . . . Se liszt . . . se zsir
. . . se lencse . . . semmi isten fenéje
. . . Hisz énnekem huszonnyőc nap-
ra vissza kell menni . . . hát mit esi-
náltam vóna annyi kis időn veletek,
hogy ellássalak. Nem ad nekem ezen
a földön egy ember se egy darab ke-
nyeret, ha minden gyermekem éhen
döglik is . . .

Elfordult s a szeme siróra huzó-
dott . . .

Az asszony mélyeket sopántva lé-
legzett. Már látta, elveszett ember . . .

De az ember egyszerre megindult,
s ment, ment előre . . .

Az asszony is utána eredt, s meg
sem állottak a városig, a vásárig.

Nem is szólottak egymáshoz. Ugy
mentek a sokadalomban, csámpásan
és bolyongva, olyan idegenül . . .

Az asszony elbámészkodott, elszó-
rakozott is a sok ember közt . . . Fa-
lusi asszonyok hátukon s mellükön
cipelték a kosarat, a kosárban tejfel

volt és gombolyagba összenyomott turó ... Nem főzött a gyerekeinek turós galuskát amióta az ura odavan, csak kétszer ... Odapillantott az emberre, vajjon észreveszi-e.

De az ember nem látott semmit, csak ment előre. Kis csizmákat látott az asszony. A gyerekek még most is meztláb vannak ... s már reggelre fagy volt. Ruhát is látott ... jó kis ócska ruhákat árultak egy szekérről, ócsón lehetett jóna szerezni ... De az ember csak ment, lépegetett előre, lehajlott fövel, ment előre tovább ... Husz darab libát olvasott meg egy ház tövéen, micsoda libák, istenem ... neki csak három tyukocskája van ... egyik tojik, szegény, mán hagyogató, nincs kedve ebbe a hidegbe ...

Szinte elmaradt az embertől, aki már eltűnik a szeme elől ... Lám ott áll a vasas zsidó sátora előtt ...

Utána ballagott. Az ember türelmesen állt, várt, ásót válogatott. Felvette, letette sorba. A legjobbat akarta. Pengette a kövön, egymáshoz ütötte, a hangját figyelte. Körömmel próbálta a keménységét. Végre egyet megtartott.

— Mi az ára? — kérdezte.

— Forint negyven.

— Sok.

— Tegye le.

Az asszony ijedten villant rá az urára, akinek a szeme lángot vetett. Jaj, azt hitte, rögtön agyonvágja a zsidót avval az ásóval.

Nem, csak a zsebébe nyult s odaadott három koronát.

— Visszakapott egy hatost.

Azt odaadta az asszonynak.

— Ne... vegyél a gyerekeidnek mézest ...

Az asszony azt hitte meghal ... Mézest ... egy hatosért ...

Elöntötte szemét a forró könny. Hát az ura is ilyen kemény tud lenni ... Jól tudja, hogy nincs otthon semmi, se csizma, se ruha, se étel ... osztán vegyen egy hatosért mézest ...

Összeszorította a fogát, elfordult, hogy meg ne lássa a siró szemét,

felszítja az orrát s mézeskalácsost keresett ... Soká nézegette az apró mézes mogyorót ... be hitvány ... kukoricalisztel van csinálva ... be sovány ... méz nélkül és jóisten be drága ...

Felduzzasztotta a száját betegen: hát evvel megy haza ... Mézessel a vásárból ... egy hatos ára mézes ...

Az ember már türelmetlenül várt rá, oda se pillantott, megérezte, mikor közel ért, elindult gyorsan hazafelé az uton.

Az asszony nem mert püsszeni sem. Ment, ment, megtörtén, csüggedten, életkedve vesztett, csak ment szaporán a nagylépésű ura után.

Mikor a töltésre értek, a katona mindig a másik partot nézte.

Egyszer megállt.

Megfogta az asszony karját s hozzá hajolt.

— Köztünk van a víz ... — mondta.

Az asszony nem értette.

— Nem értyük meg egymást soha, mert köztünk van a víz ...

— Ejh — rántotta meg a vállát az asszony.

Most már unta az ura bolondságát. Már nem is számított neki. Ez is csak magának rabol, még a gyerekeire se gondol ...

— Így nem is lehet megérteni egymást, ha köztünk van a víz ... — mondta az ember. — Mikor a muszkák átjönnek s itt maradnak nálunk ... meglátjuk közelről a képüket, a szakállukat, a beretvált arcukat ... a szemüket ... csak ép hogy a szavukat nem értjük: akkor már nem vágjuk le őket ... enni adunk nekik ... amit mink eszünk ... csak addig ellenség az ellenség, amíg köztünk van a víz ...

Hirtelen a zsebébe nyult s kivett belőle egy kis csomót. A markában tartotta egy percig s nézte ... egy gomolyagba kötött kis kendő volt, ahogy nézte az asszony.

Akkor kinyújtotta a karját s meszsze bevetette a vízbe ...

Az asszony éles szemmel meredt rá. Kitalálta, hogy ez a rablott pénz.

— Ajjaj — sóhajtott s azt gondol-

ta: — ezér érdemes volt?... hát érdemes volt ezért?...

Aztán megindultak. Lassabban, mint az előbb, mint aki elvesztette a élet. De egyformábban, ahogy az életet robotolja a szegény.

Nem szóltak többet egymáshoz egy szót sem. Mintha elidegenedtek volna, mintha meggyűlöltek volna egymást.

Mikor a faluba beértek, mindjárt a szélső háznál, beszélgetőket láttak. Egyszerre belenyilallott mindakettőjükbe, hogy *arról* beszélnek.

Vásárról hazamenőknek beszélt Suta Kis Istvánné: s mikor a házaspár megállott a közeliükben, egy kicsit elhallgatott s rájuk bámult.

— Hallják a gyereksírást — folytatta aztán csak hallják, pedig ott volt a Szabó Andrásék lánya velük, amán jóforma lány, tízennégy esztendő, mi van azokkal a gyerekekkel, hogy egyre sir... átküldték a kis Erzsust, nézze meg. A gyerek nem tudott bemenni, mert a kapu be volt zárva, bemászott a kerítésen. Bemegy szegény gyerek, hát bokáig való vérbe ott fekszik a szegény ártatlan meggyilkolva... A Vargáék nagyobbik lánya az ajtóba, a másik, az Eszter meg a kis házba.

— Borzasztó, borzasztó — tördeltek az asszonyok a kezüket...

— Borzasztó — mondta a katona felesége, mert úgy érezte, mindenki őket nézi — borzasztó — s huzta az urát, hogy menjenek onnan.

A katona nem szólott egy szót sem, csak nézte a vájákoló asszony-népet, undorral és megvetéssel. Ilyen ordítást csapni... ezek igazán nem tudják, mi a háboru...

Elment csöndesen, szinte észrevétlen a felesége után, aki szinte futva ment előre.

Mikor utolérte, lihegve a sietéstől, ráförmedt:

— Hová szaladsz má no...

Az asszony vissza sem nézett, még gyorsabban igyekezett előre.

— Én is úgy hagytam a három kicsit — mondta aztán vissza elfult szóval.

Az ember hirtelen megállott, megtorpadt.

A három kicsit... az ő három gyermekét...

Hideg verejték ütött ki a homlokán. Ah, ha ő most úgy találná meg azokat... Kettévágott gégével.

De hát az nem lehet... ki bántaná! ...Ne szaladj, akarta kiáltani: *hisz' én itt vagyok...*

Az egész falu végig felfordulással volt. Mindenfelé asszonyok, gyerekek szaladtak a templom felé.

A katona kezdett megzavarodni. Ez az általános és közfelzudulás, a borzalomnak ez a teljes becsülése egyszerre az ő idegeire is rászállott, s ahol elvetett szót meghallott, az mind korbácsütéssel hasított végig a lelkén.

Ugy megnyugodott, mikor a kapun beért.

A gyerekei ott állottak a ház előtt s az anyjuk leguggolt hozzájuk és csókolta őket.

Komolyan, fakó arccal nézte a kedves gyerekeit, aztán megfordult, még mielőtt megcsókolta volna valamelyiket, ahogy az ajka kívánta. Érezte, hogy keresik.

Két csendőr állott meg a kapuban.

Az egyik leemelte a fegyverét s lövéésre készen tartotta.

Neki a szeme sem hunyorított.

A csendőrök rászegezett szemmel jöttek az udvarra.

— Járt maga a Varga házba máma? — kérdezte a fekete, az őrmester.

— A Varga házba? — szólott a katona nyugodtan.

— Még pedig ma.

— Eppen ma?

— Eppen ma.

— Mer tegnap jártam.

A csendőr a szemébe meresztette a szemét.

— Azt tudom, hogy tegnap járt. Napszámért.

— Napszámért. Igen

— De mámma vót ott?

— Mámma?... Minek lettem vóna ma.

— Mi van a zsebedbe? — kiáltott rá a másik csendőr.

A katona hidegen oda nézett a tegezésre, de akaratlan lepillantott a zsebére. Egy fehér kendőnek csücske lógott ki s véres volt.

Nyugodtan kihuzta s gondolkozott, micsoda vér ez.

— Hogy magyarázza ezt? — szólott az őrmester.

— Hogy? — szólott a katona.

— Ki vele! — s a két csendőr ugy emelintette a szuronyos fegyvert, hogy bármely pillanatban használhassák.

A katona csendesen elmosolyodott s mintha nem törődött volna velük.

— Megvágta magát a kis fiam. Az ő kezét törültem le vele. Be is kötöttem.

A csendőrök meglepetve figyeltek.

A gyerek után néztek, aki nagy, okos szemmel bámészkodott rájuk az anyja mellől. Az asszony reszketve fojtotta könnyeit s nem is nézett rájuk, a legkisebb gyerekét szoritotta a szívére, másikat kezén tartotta.

— Mér van bekötve a kezed, kis fiam? — kérdezte szépen az őrmester a gyereket.

Az még nagyobbra nyitotta a szemét.

— Én nem tudom, — mondta s az apjára nézett. — Édes apám bekötötte, mikor hazajött, pedig az övé vót véres.

Mindenkinek az arcán meglepetés volt, a katona azonban hosszan elnézte a kis fia okos, csillogó arcát. Szereettel nézte, elmosolyodva nézte ...

— No fiam, — mondta, — most csendőrkézre adtál ...

Akkor odafordult bizalmas egyszerűen a két csendőrhöz, a fekete őrmesterhez.

— Hát én vótam ... csendőr urak ...

A kapu, a kerítés rakva volt rémült arcú, bámészkodó falusiakkal. Mindenki kidülledt, kimeredt szemmel nézte a borzalmas gyilkost. Csak ő maga nem volt megrémülve.

Hidgen, nyugodtan hagyta bilincsbe tenni a kezét.

— Hát tuggya, csendőr ur, — mondta mégis, gyerekes mentegetőzéssel, mintha egy kicsit szépitgetni akarná magát, — azelőtt én se tudtam vóna ránézni a gyilkosságra... Ha édes anyám csirkét ölt ... vagy a feleségem: megmondhassák! én bizony oda se dugtam az orrom ... de hát a háboruba sok mindent megszokik az emberre, amiről nehéz osztán idehaza leszokni.

Mikor indulni kellett a csendőrökkel, akkor tért észre még egyszer. Végre. Mikor a családjátul vinni akarták.

Akkor végig nyilalott benne, hogy mindennek vége, nagyot nyögött, nyöszörgött s kétségbeesett tekintettel nézett a kis fiára, aki eltorzult arccal, elgörbült kedves ajakkal sirni kezdett.

— Fiam, — mondta — kis fiam! hoztam neked egy kis mézest ... ides anyádtul kérd el ...

A gyerek felnézett az anyjára s ő az alatt gyorsan kiment a kapun.

Vége.

LEGJOBB KÖNYVEK

eddig megjelent sorozatai:

1. szám : **Bovary ur.** Regény. Irta **Móricz Zsigmond.**
2. szám : **A láthatatlan ember.** Fantasztikus regény. Irta **Wells H. 3.**
3. szám : **A Gáizséczy-család.** Regény. Irta **Biró Lajos.**
4. szám : **Annline házassága.** Regény. Irta **Land Hans.**
5. szám : **Voronkák szerencséje.** Regény. Irta **Kálnoki Izidor.**
6. szám : **Arne ur kincse.** Regény. Irta **Lagerlöf Zelma.**
7. szám : **Az eleven kulcs.** Regény. Irta **Kabos Ede.**
8. szám : **Ambrosine története.** Regény. Irta **Glyn Elinor.**
9. szám : **Norina.** Regény. Irta **Erdős René.**
10. szám : **A sátn kutya.** Regény. Irta **Conan Doyle.**
11. szám : **Profán szerelem.** Regény. Irta **Szini Gyula.**
12. szám : **Az ostoba Wilson.** Regény. Irta **Mark Twain.**
13. szám : **A boldog asszony.** Regény. Irta **Bónyi Adorján.**
14. szám : **Caesar emlékszoira.** Regény. Irta **Donelli.**
15. szám : **Ezer leányfej.** Regény. Irta **Berkes Imre.**
16. szám : **A sárga ló.** Regény. Irta **Ropsin**
17. szám : **Ahol a pénz nem isten.** Regény. Irta **Jókai Mór.**
18. szám : **A nagy férfi.** Regény. Irta **Arnold Bennett.**
19. szám : **Szeptőlön asszony.** Regény. Irta **Nagy Endre.**
20. szám : **A furcsa tolvaj.** Regény. Irta **Paln Barry.**
21. szám : **Emmy.** Regény. Irta **Rákosi Viktor.**
22. szám : **A tiszteltesné asszony.** Regény. Irta **Juhani Aho.**
23. szám : **A zöld légy és a sárga mókus.** Irta **Mikszáth Kálmán.**
24. szám : **A büszke Teodora.** Regény. Irta **J. W. Tompkins.**
25. szám : **Hotel Imperial.** Dráma. Irta **Biró Lajos.**
26. szám : **A fehér macska.** Regény. Irta **Mary Roberts Rinehardt.**
27. szám : **A boszorkány.** Regény. Irta **Vajda Ernő.**
28. szám : **A szomorú asszony.** Regény. Irta **F. W. Robinson.**
29. szám : **Giroflé és Girofia.** Regény. Irta **Ambrus Zoltán.**
30. szám : **A rézhercegnő.** Regény. Irta **Perley-Poore-Sheehan.**
31. szám : **A tyuki pokátor esete.** Regény. Irta **Abonyi Lajos.**
32. szám : **Hania.** Regény. Irta **Slankovics.**
33. szám : **Börtön virága.** Regény. Irta **Jókai Mór.**
34. szám : **Róza és Ninácska.** Regény. Irta **Daudet Alphonse.**
35. szám : **Huszár a teknőben.** Irta **Mikszáth Kálmán.**
36. szám : **Nemes u ak fészke.** Regény. Irta **Turgenev Iván.**
37. szám : **A buzsáki királyság.** Regény. Irta **Rákosi Viktor.**
38. szám : **A gondolat.** Irta **Andrejev Leonid.**
39. szám : **Oberon és Titánia.** Regény. Irta **Cholnoky László.**
40. szám : **Sylvain gróf boszuja.** Regény. Irta **Karin Michaelis.**
41. szám : **Ninive pusztulása.** Regény. Irta **Ambrus Zoltán.**
42. szám : **A brixtoni rejtély.** Regény. Irta **Conan Doyle.**
43. szám : **Mások a zöld fűvön.** Irta **Móricz Zsigmond.**

A Legjobb Könyvek 44. száma

1919. június 21-én

jelenik meg és

Gustaf af Geijerstam

Az asszony az úr!

című regényét fogja tartalmazni.

1280 oldalas könyvnek

felel meg a Legjobb Könyvek egy-egy csoportja
Az első csoport ára 6 kor., második csoporté
7 kor., a harmadik csoporté 8 kor. szállítással, csomagolással együtt. Megrendelhető
a Legjobb Könyvek kiadóhivatalában, Budapest, V., Vilmos császár-út 78. szám.

Tanuljon tárogatót minden magyar!

A WÁGNER-féle tárogató-iskola nemcsak tárogatóra, hanem kottára is megtanít minden zenenevelőt vagy kezdőt a legrövidebb időn belül. Egyes példakkal magyarázza az iskola, miként kell kottát olvasni és tárogatózni úgy, hogy tanítóra egyáltalán nincs szükség és mégis gyorsan tanulunk. A WÁGNER-féle tárogató-iskola gyönyörű magyar népdalokat, újabb magyar és régi kurucdalokat tartalmaz, többek között

Osillagtényes nyári éjje!

Messze mentél, nagyon messze.

Cserebogár, sárga cserebogár.

Ha majd egyszer a siromon.

Vallomás.

Három hervadt rózsá.

Fürdik a holdvilág.

Kék nyelvéje.

Ugy még sohasem volt.

Oskái brigadéros.

Hoffmann meséiből.

Eredeti Rákóczi-nóta.

Bordal a „Bánkban”-ból.

Bihari kesergője.

„Tosca” operából.

Zsindelyezik a kaszárnya.

Leszopom a jó bort

stb. stb.

A Wágner-féle tárogató-iskola gyönyörű ábrákkal, nagy alakban, finom kivitelben, **csekély 6 koronáért** kapható minden papír-, könyv- és **zene-műkereskedőnél**, vagy a kiadónál.

WÁGNER

országszerte elismert elsőrendű magyar hangszer- és beszélőgépek áruháza

Budapest, VIII., József-körút 15.

Wágner-féle tárogatók 500 koronáig!